

6183.02

**Σ.Ε.Υ.Π**

**ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ**

**ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: κ. ΜΑΥΡΗΣ ΜΙΧΑΛΗΣ**

**ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ: ΙΩΑΝΝΗΣ ΡΑΝΟΣ**

**ΔΗΜΗΤΡΑ ΣΟΦΟΥ**

**ΘΕΜΑ: «Προσδιοριστικοί παράγοντες της  
Βίας στα Ελληνικά Γήπεδα τα τελευταία  
δεκαπέντε χρόνια».**



**ΠΑΤΡΑ 2003**

# Περιεχόμενα

## Αντί-προλόγου

## Εισαγωγή

## Μέρος Α΄

**Κεφάλαιο 1: Ορισμοί.**

**Κεφάλαιο 2: Ιστορική ανασκόπηση.**

**Κεφάλαιο 3: Νομικό πλαίσιο.**

- ΝΟΜΟΙ ΠΟΥ ΕΙΣΗΧΘΗΣΑΝ ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΧΡΟΝΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΧΟΥΛΙΓΚΑΝΙΣΜΟΥ.
- ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ. ΧΩΡΟΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ, ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΚΑΙ ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΟΥ ΧΟΥΛΙΓΚΑΝΙΣΜΟΥ.

## Μέρος Β΄

**Κεφάλαιο 1: Θεωρίες της αιτιολόγησης επιθετικής συμπεριφοράς.**

- Η ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΒΙΑΙΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ ΤΟΥ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ.
- Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΥΔΙΑΣΤΑΤΗΣ ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΣΗΣ.
- Η ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΒΙΑΙΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΟΠΑΔΩΝ-ΘΕΑΤΩΝ ΜΕΣΑ ΚΑΙ ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΟ ΓΗΠΕΔΟ.
- Η ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΟΠΑΔΩΝ-ΘΕΑΤΩΝ ΣΤΟ ΓΗΠΕΔΟ.
- Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑΣ.
- Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΟΡΜΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΝΣΤΙΚΤΩΝ.
- Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ «ΥΠΟΘΕΣΗΣ, ΤΗΣ ΨΥΧΙΚΗΣ ΜΑΤΑΙΩΣΗΣ Ή ΑΝΑΣΤΟΛΗΣ (FRUSTRATION-AGGRESSIONS-HYPOTHESES).
- Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΜΑΘΗΣΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΘΕΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ.

- Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΔΙΑΙΤΗΣΙΑΣ ΣΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΕΠΙΘΕΤΙΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ.

**Κεφάλαιο 2: Παγκόσμιος χάρτης του Χουλιγκανισμού.**

**Κεφάλαιο 3: Α. Κοινωνικό προφίλ του Έλληνα χούλιγκαν.**

**Β. Έρευνα του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών.**

## **Μέρος Γ΄**

**Συμπεράσματα προτάσεις για τον έλεγχο, πρόληψη και αποτροπή των βιαιοτήτων στα ελληνικά γήπεδα.**

**Α) ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ  
ΤΟΝ ΕΛΕΓΧΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΠΟΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΒΙΑΙΟΤΗΤΩΝ.**

**Β) ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΤΑΞΗΣ.**

**Γ) ΕΠΙΛΟΓΟΣ.**

## ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

«..... Από όλα τα γεγονότα στην ιστορία της ανθρωπότητας, εκείνο που προσελκύει τους περισσότερους θεατές δεν είναι κάποιο πολιτικό γεγονός, ούτε ένας ξεχωριστός εορτασμός κάποιου πολύπλοκου επιτεύγματος στις τέχνες ή τις επιστήμες, άλλα ένα απλό παιχνίδι με τη μπάλα - ένα ποδοσφαιρικό ματς.

Λέγεται πως μια μέρα του Ιουνίου του 1978, περισσότεροι από 1000 εκατομμύρια άνθρωποι συγκεντρώθηκαν για να παρακολουθήσουν τον τελικό του Παγκόσμιου Κυπέλλου ανάμεσα στην Αργεντινή και την Ολλανδία. Αυτό σημαίνει πως το ένα τέταρτο, περίπου, του πληθυσμού ολόκληρου του κόσμου σταμάτησε οποιαδήποτε ενασχόληση του, για να στρέψει τη προσοχή του σε ένα μικρό χορταριασμένο χωριό της Νότιας Αμερικής όπου είκοσι δυο φανταχτερά ντυμένοι άντρες κλωτσούσαν μια μπάλα, καταβάλλοντας τρομερή προσπάθεια και επιδεικνύοντας εξαιρετική αυτοσυγκέντρωση.

Αν το γεγονός αυτό εντοπίζονταν από εξωγήινους που περνούσαν με ένα ΑΤΙΑ, πως θα το εξηγούσαν; Τι θα κατέγραφαν στο ημερολόγιο του διαστημόπλοιου τους; Πως επρόκειτο για κάποια θρησκευτική τελετή; Αν η περιέργεια τους κεντρίζονταν και έκαναν μια έρευνα των ανθρώπινων πόλεων σε ολόκληρη την υδρόγειο, γρήγορα θα ανακάλυπταν πως σχεδόν κάθε μεγάλος οικισμός διαθέτει τουλάχιστον ένα μεγάλο κούφιο οικοδόμημα, με μια πράσινη τρύπα στη μέση και όπου μπορεί να παρακολουθήσει κανείς σε τακτά χρονικά διαστήματα παρόμοιες τελετουργίες με μια μπάλα. Ολοφάνερα, το κλώτσημα της μπάλας έχει κάποια σπουδαία σημασία για το ανθρώπινο είδος – μια πραγματική μανία που δεν τη συμμερίζονται οι εκατοντάδες χιλιάδες άλλες μορφές ζωής που φαίνονται στην επιφάνεια του πλανήτη Γη.

Το μεγαλύτερο πρόβλημα για τους ξαφνιασμένους εξωγήινους θα ήταν να ανακαλύψουν την αιτία αυτής της περιέργης δραστηριότητας. Γιατί χιλιάδες άνθρωποι επιδίδονται σε αυτή και γιατί χιλιάδες άλλοι τους παρακολουθούν; Επιφανειακά δε δείχνει να είναι κάτι παραπάνω

από ένα παιδικό παιχνίδι, μια αθώα ευχαρίστηση που προέρχεται από τη βεβαιότητα πως το κλώστημα ενός σφαιρικού αντικειμένου προκαλεί μια πολύ θεαματικότερη κίνηση από το κλώστημα οποιουδήποτε αντικειμένου άλλου σχήματος. Για τα παιδιά είναι ένας απλός τρόπος να διασκεδάζουν τις ελεύθερες ώρες τους. Αντίθετα από κάθε άλλη παιδική δραστηριότητα, το κλώστημα της μπάλας συνεχίζεται, για κάποιο περίεργο λόγο, ακόμη και όταν το άτομο ενηλικιώνεται και παίρνει τη μορφή μιας μεγάλης βιομηχανίας. Δε συνοδεύεται πια από γέλια αλλά από μουγκρητά, κραυγές και φωνές που ξεπηδούν από αντρικούς λαιμούς. Τώρα είναι μια σοβαρή προσπάθεια και όλη η διαδικασία μπαίνει πια στο επίπεδο ενός δραματικού κοινωνικού γεγονότος. Θα πρέπει να κρύβει πολύ περισσότερα από όσα φαίνονται αυτό το παιχνίδι. Μια και οι ίδιες οι ενέργειες είναι τόσο απλές, η πραγματική εξήγηση πρέπει να είναι πως θα έχουν φορτιστεί με μια συμβολική σημασία.

Σχεδόν κανένας δε δείχνει να ερευνά τη σημασία που έχει αυτό το παιχνίδι. Για εκείνους που κλωτσάνε τη μπάλα και εκείνους που παρακολουθούν το θέαμα με τρομερή προσήλωση όλα είναι ξεκαθαρισμένα. Το ποδόσφαιρο είναι ποδόσφαιρο και φυσικά είναι γοητευτικό για πιο λόγο να ασχοληθούμε; Για εκείνους που το αγνοούν είναι απλά μια σπάταλη χρονο. Γιατί λοιπόν να ασχοληθούν μαζί του; Δεν αξίζει το κόπο. Και οι δυο πλευρές παραβλέπουν το γεγονός ότι αν εξεταστεί αντικειμενικά αποτελεί μια από τις πιο περίεργες μορφές ανθρώπινης συμπεριφοράς που μπορεί να συναντήσει κανείς στη σύγχρονη κοινωνία. Κάθε ποδοσφαιρικό ματς αποτελεί ένα πολύπλοκο συμβολικό γεγονός...» (“The soccer Tribe”, Desmond Morris Αθήνα 1981).

## ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η επιλογή του θέματος «*Προσδιοριστικοί παράγοντες της βίας στα ελληνικά γήπεδα τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια*» δεν υπήρξε τυχαία. Το ζήτημα της βίας στα γήπεδα(χουλιγκανισμός) είναι ένα φαινόμενο που σήμερα πλέον αποτελεί κοινωνικό πρόβλημα και αν και παραβλέπεται από το ευρύτερο σύνολο και τους αρμόδιους φορείς, ωστόσο προσωπικά κεντρίζει άμεσα το ενδιαφέρον μας. Η αγάπη για το ποδόσφαιρο και τον αθλητισμό καθώς και η αποστροφή για το νοσηρό φαινόμενο της βίας, μας ώθησε να «σκύψουμε» με ενδιαφέρον και αντικειμενικότητα πάνω από το πρόβλημα, να εντοπίσουμε και να αναλύσουμε τους παράγοντες που ενθαρρύνουν τις βιαιότητες στο χώρο των γηπέδων.

Επισημάνεται η ενασχόληση μας με το ποδόσφαιρο και η επίσκεψη στα κατατόπους γήπεδα για τη παρακολούθηση του θεάματος...του θεάματος που ολοένα και περισσότερο χάνεται, καθώς το ενδιαφέρον εστιάζεται στη βία που σημειώνεται στους χώρους των γηπέδων απωθώντας πολλούς φιλάθλους και όχι στο ίδιο το παιχνίδι.

Σκοπός της εργασίας δεν είναι να ενοχοποιήσουμε το ποδόσφαιρο ως άθλημα, αλλά να εντοπίσουμε τα αίτια που ενθαρρύνουν την εκδήλωση βιαιοτήτων στους χώρους των γηπέδων. Το θέμα προσεγγίστηκε, όσο ήταν δυνατό, από διάφορες σκοπιές και βασικός στόχος μας, ήταν να μην μείνουμε στην επιφάνεια του προβλήματος, αλλά να διεισδύσουμε στα βαθύτερα αίτια, αναλύοντας ταυτόχρονα τη προσωπικότητα ενός ταραξία των γηπέδων, ενός χούλιγκαν όπως τιλοφορείται.

Η μεθοδολογία της εργασίας βασίστηκε στη βιβλιογραφική έρευνα. Σε αρχική φάση, συγκεντρώθηκε όσο το δυνατόν περισσότερο υλικό, από διάφορες βιβλιοθήκες της χώρας(Αθήνα, Πάτρα, Μυτιλήνη). Επιπλέον αξιοποιήσαμε υλικό που εντοπίσαμε στο Internet. Σε δεύτερη φάση, το υλικό αξιολογήθηκε και κατηγοριοποιήθηκε. Σε τρίτη φάση, με τη βοήθεια του υπεύθυνου καθηγητή μας, δημιουργήθηκε το πλάνο πάνω στο οποίο θα βασίζονταν η συγγραφή της μελέτης. Στη συνέχεια και κατά τη διάρκεια της τέταρτης φάσης ξεκίνησε η συγγραφή της εργασίας. Η τελευταία και πέμπτη φάση περιλάμβανε την διόρθωση, εκτύπωση και επιμέλεια της εργασίας.

Τα προβλήματα που προκύψαν κατά τη διάρκεια της εργασίας ήταν ποικίλα και μας προβλημάτισαν ιδιαίτερα. Βασικότερο θεωρούμε την έλλειψη πλούσιας βιβλιογραφίας και μάλιστα για ένα τόσο επίκαιρο κοινωνικό φαινόμενο που παίρνει ολοένα και μεγαλύτερες διαστάσεις. Ειδικότερα, η ελληνική βιβλιογραφία ήταν ιδιαίτερα «φτωχή», ενώ η ξενόγλωσση δεν ανταποκρινόταν στις απαιτήσεις μας καθώς στόχος ήταν οι προσδιοριστικοί παράγοντες της βίας στα ελληνικά γήπεδα και όχι στο εξωτερικό. Στην εργασία η αναφορά που γίνεται στο εξωτερικό γίνεται για λόγους πληροφόρησης και σύγκρισης με τα ελληνικά δεδομένα. Πολύτιμο ήταν το υλικό που συγκεντρώσαμε μέσω Internet όπου οι πηγές ήταν πιο έγκυρες και πρόσφατες. Επίσης χρήσιμη θα ήταν η έρευνα γύρω από το θέμα μεσω ερωτηματολογίων, καθώς θα μας παρείχε μια πιο ξεκάθαρη και αντιπροσωπευτική εικόνα. Κατί ανάλογο από πλευράς μας ήταν αδύνατο καθώς μια ανάλογη έρευνα θα ήταν πολυέξοδη και χρονοβόρα. Για τους παραπάνω λόγους αξιοποιήσαμε μια έρευνα με τίτλο «Έκθεση για τη βία στα ελληνικά γήπεδα» του 1988 (δυστυχώς όσο και αν επιχειρήθηκε δεν εντοπίσαμε πιο πρόσφατη έρευνα) καθώς και μια έρευνα του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών που εκδόθηκε στην εφημεριδά Ελευθεροτυπία. Θεωρούμε φυσικό ότι κάποια από τα στοιχεία της έρευνας του 1988 δεν είναι απόλυτα αντιπροσωπευτικά καθώς η κοινωνία εξελίσσεται με γοργούς ρυθμούς.

Ευχής έργον, θα ήταν να υπάρξει μεγαλύτερο ενδιαφέρον και κινητοποίηση από τους αρμόδιους φορείς, ώστε να δοθούν πρακτικότερες λύσεις με καλύτερα αποτελέσματα στο μέλλον.

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε το καθηγητή μας κ. Μιχάλη Μαυρή για την καθοδήγηση, την υποστήριξη του στην προσπάθεια μας και την βοήθεια του, υλική και πνευματική. Θα θέλαμε ακόμη να ευχαριστήσουμε τους γονείς μας οι οποίοι μας στήριξαν οικονομικά.

## Μέρος Α΄



# ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

## ΟΡΙΣΜΟΙ

Η βία στα γήπεδα εκφράζεται με τις περίεργες και επικίνδυνες κινήσεις και ενέργειες μιας μειοψηφίας «οπαδών» οι οποίοι τιτλοφορούνται με το ξενικό όνομα «χούλιγκαν».

Ως «Χούλιγκανς» θεωρούμε:

Α)Θορυβώδεις, βίαιες ομάδες ανθρώπων που προκαλούν φασαρίες με το να διαπληκτίζονται μεταξύ τους, να εμπλέκονται σε συγκρούσεις με άλλους φιλάθλους και να καταστρέφουν αντικείμενα(Longman).

Β)Ομάδες καταπιεσμένων ατόμων που χρησιμοποιούν σαν μορφή διαμαρτυρίας τη βία και γενικότερα την επιθετική συμπεριφορά (Blunt).  
( Πολυζώης Θεόδωρος, Πάτρα 1986).

Γ)Άτομα με προκλητική, βίαιη αντικοινωνική στάση και συμπεριφορά που εκδηλώνεται κατά κύριο λόγο στα πλαίσια αθλητικών συναντήσεων.

Στο θέμα της βίας που παρατηρείται στον αγωνιστικό χώρο πρέπει να γίνει αντιδιαστολή μεταξύ της παρορμητικής σωματική βίας και της προσχεδιασμένης ή συνειδητής βίας.

Ως παρορμητική βία, θεωρούμε τις βίαιες ενέργειες οι οποίες εμφανίζονται ανεξάρτητα από τους κοινωνικούς κανόνες της κάθε κοινωνίας ή του αθλήματος. Οι βίαιες αυτές ενέργειες εκτελούνται με ευχαρίστηση και απόλαυση και κινούνται στα ανεκτά και επιτρεπτά πλαίσια της κοινωνίας, της περίπτωσης και του αθλήματος.

Ως προσχεδιασμένη ή συνειδητή βία, θεωρούμε αντίθετα, την εκτέλεση βίαιων ενεργειών που είναι προσχεδιασμένες, υπολογισμένες και ορθολογιστικά χρησιμοποιούμενες οι οποίες ξεπερνούν τα επιτρεπτά πλαίσια

της κοινωνίας και του αθλήματος προς χάριν ενός συγκεκριμένου στόχου(Αυγερινός Θ., Αθήνα 1988, σελ.370).

Ο όρος «Χουλιγκανισμός» είναι ιδιαίτερα δύσκολος να καθοριστεί καθώς τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης λειτουργούν κατά τρόπο ελαστικό στην απόδοση της ετικέτας του «Χούλιγκαν» και τείνουν να τον αποδίδουν σε διάφορα περιστατικά βίας ανεξάρτητα από το χαρακτήρα και τη φύση τους. Συνήθως όμως με τον όρο αυτό εννοούμε τις εγκληματικές ενέργειες που λαμβάνουν χώρα πριν ή μετά τους ποδοσφαιρικούς αγώνες. Οι αντιδράσεις των οπαδών είναι τις περισσότερες φορές αυθόρμητες, ίσε μερικές περιπτώσεις όμως είναι οργανωμένες από συμμορίες μελών-συνδέσμων-οπαδών, οι οποίοι «κανονίζουν» να συναντηθούν για να εμπλακούν σε συγκρούσεις μεταξύ τους(Taylor I. R, London 1976).

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

### ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΟΥ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

Το θέμα της βίας στον αθλητισμό έχει πάρει τεράστιες διαστάσεις και αποτελεί ένα σημαντικό κοινωνικό φαινόμενο, καθώς απασχολεί όλες τις χώρες και κοινωνίες ανεξάρτητα από το επίπεδο ανάπτυξης και το πολιτιστικό καθεστώς τους. Η βία στα γήπεδα αποτελεί ένα πρόβλημα που ξεφεύγει από το στενό χώρο των γηπέδων και των ποδοσφαιρόφιλων και γίνεται πλέον ένα πρόβλημα κοινωνικό με απίθανες εκρηκτικές διαστάσεις (Taylor I.R, London 1976, σελ 355).

Μετά τη δεκαετία του 1950, αφού είχαν ξεπεραστεί οι καταστροφές του β' παγκόσμιου πολέμου και το βιοτικό επίπεδο, κυρίως των λαών της Ευρώπης, είχε ανέβει αισθητά, ο αθλητισμός άρχισε να καθιερώνεται όλο και περισσότερο στις κοινωνίες των ανθρώπων και να παίρνει έντονο χαρακτήρα. Στα πλαίσια του πρωταθλητισμού εμφανίζονται σταδιακά τοπικές και διεθνείς αναταραχές και οι βιαιότητες γνωρίζουν μεγάλη έξαρση. Το γεγονός επισημάνθηκε γρήγορα και πολλοί εξέφρασαν τη γνώμη ότι πρόκειται για ένα φαινόμενο νέο στο χώρο του αθλητισμού. Οι βίαιες σκηνές έξω από τα γήπεδα και η επιθετική συμπεριφορά μέσα στον αγωνιστικό χώρο έγιναν καθημερινότητα (υλικές καταστροφές μέσα και έξω από τους χώρους των γηπέδων, τραυματισμούς, θανάτους ακόμη και μεταξύ των φιλάθλων-οπαδών). Στην Αγγλία μάλιστα οι βανδαλισμοί του ποδοσφαίρου κατατάσσονται, στην σκάλα των κοινωνικών προβλημάτων, στη δεύτερη θέση, μόλις λίγο πίσω από τις πολιτικές αναταραχές.

Ένα σημαντικό ερώτημα που τίθεται, είναι, αν η επιθετικότητα και η βία που εκδηλώνονται, αποτελούν ένα καινούργιο φαινόμενο, κάτι που θα μπορούσε να θεωρήσει κανείς άγνωστο στο παρελθόν. **Η απάντηση μπορεί να δοθεί μόνο με την ιστορική ανασκόπηση του αθλητισμού, τόσο μέσα στον αγωνιστικό χώρο, όσο και έξω από αυτόν** (Αυγερινός Θ., Αθήνα, 1988, σελ 344).

Συγκεκριμένα οι βιαιότητες (αγριότητες) του αθλητισμού στην ακολουθούμενη εποχή της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας ξεπερνούν κάθε όριο.

Ενώ στους Αρχαίους Έλληνες ο στρατός συγκροτείτο από όλους τους ικανούς άντρες της κοινωνίας που ήταν σε θέση να πολεμήσουν, στους Ρωμαίους το στρατό αποτελούσαν επαγγελματίες μισθοφόροι. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να μη θεωρείται αναγκαία η άθληση των μαζών και οι αθλητικές εκδηλώσεις να αποτελούν προνόμιο της υψηλής κυρίαρχης τάξης, ή υποχρέωση των δυνατών δούλων τους οποίους γύμναζαν οι πλούσιοι ρωμαίοι. Το ρωμαϊκό ημερολόγιο ήταν γεμάτο από «ludi» δηλαδή από δημόσια παιχνίδια που λάμβαναν μέρος στις πολυάριθμες γιορτές. Κατά κύριο λόγο, αν όχι αποκλειστικά, οι ρωμαίοι επικεντρώνονταν στις αρματοδρομίες οι οποίες διεξάγονταν στο «Circus Maximus» το οποίο στη πλήρη αποπεράτωση του γύρω στα 320 π.χ είχε τη χωρητικότητα 380 χιλιάδων θεατών. Οι αγώνες πραγματοποιούνταν με 2 έως 6 άλογα, οι ταχύτητες που αναπτυσσόταν ήταν ιδιαίτερα μεγάλες και ο συνωστισμός των αρμάτων φοβερός. Οι αγώνες κρίνονταν κατά κύριο λόγο από τη δεξιοτεχνία και το θάρρος των οδηγών. Ο κίνδυνος των ατυχημάτων ήταν μεγάλος και οι θεατές χειροκροτούσαν τους τολμηρούς οδηγούς. **Όσο βαρύτερο ήταν το ατύχημα τόσο περισσότερο ήταν ο ενθουσιασμός των θεατών**( Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια τόμος 7, Αθήνα, 1962, σελ 31).

Οι αγωνιστικές μέθοδοι στη περίοδο των αυτοκρατοριών ήταν ιδιαίτερα αιματηρές και βίαιες. Περίφημες ήταν και οι μονομαχίες «των γκλαντιατόρων» (από το λατινικό Gladius = σπαθί) που είχαν θανατηφόρα έκβαση καθώς ο σπλισμός των αγωνιζόμενων ήταν διαφορετικός και εσκεμμένα άνισος(Eichel W. Berlin, 1983, σελ 50).

Με τη κατάργηση των Ολυμπιακών αγώνων το 394 μ.χ ο αθλητισμός έπαψε να καλλιεργείται στο Βυζάντιο, έκτος από τις ιπποδρομίες που διασώθηκαν και ήταν ιδιαίτερα αγαπητές στο λαό. Το 4<sup>ο</sup> και 5<sup>ο</sup> μ.χ αιώνα οι βυζαντινοί είχαν χωριστεί, σύμφωνα με τα χρώματα των αρματηλατών του ιπποδρόμου, σε δυο φατρίες που ονομάζονταν *Πράσινοι* και *Βενετοί(κυανοί)*. Ο ιστορικός Προκόπιος αναφέρει, ότι ο φανατισμός των φατριών ή δήμων ήταν τόσο έντονος, ώστε οι Βυζαντινοί και τα λεφτά τους ξόδευαν, και τα σώματα τους ταλαιπωρούσαν αθλίως και δε θεωρούσαν ατιμωτικό να πεθάνουν με το χειρότερο τρόπο για τις φατρίες τους. Στα κόμματα του ιπποδρόμου έπαιρναν μέρος και οι βασιλιάδες. Ο βασιλιάς Αναστάσιος Α'

(491-518) είχε ιδιαίτερη συμπάθεια προς τους πράσινους, ενώ ο Ιουλιανός Α' (527-565) ήταν υπέρ των βενετών, με αποτέλεσμα συχνά να μεροληπτούν για τις ομάδες τους. Στην μεροληψία μάλιστα του τελευταίου υπέρ των Βενετών αποδίδεται και η πρώτη αρχή των ταραχών, που το 532 μ.χ. κατέληξαν στη στάση του Νίκα. Κατά τη περίοδο αυτή σφαγιάστηκαν μέσα στο ιπποδρόμιο και στους δρόμους της Βασιλεύουσας, περισσότεροι από 30 χιλιάδες άνθρωποι και πυρπολήθηκε το ωραιότερο μέρος της πόλης με επακόλουθες αναταραχές σε όλη την υπόλοιπη επικράτεια (Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, τόμος 7, Αθήνα, 1962, σελ 31).

Περίφημοι ήταν και οι ιπποτικοί αγώνες του Μεσαίωνα, τα γνωστά Τουρναμέντα (κατά τους Γάλλους Combat μάχες), που προσέλκυαν μεγάλα πλήθη θεατών που επιθυμούσαν να θαυμάσουν τη τέχνη της κονταρομαχίας. Κατά τους ιστορικούς, οι αγώνες αυτοί των «Ευγενών» δεν ήταν καθόλου ευγενικοί, καθώς μετά το πέρας των διοργανώσεων αναφέρονταν πολλοί νεκροί που ανήκαν τόσο στους αγωνιζόμενους όσο και στους φανατικούς οπαδούς.

Χαρακτηριστικοί είναι και οι αθλητικοί αγώνες των χωρικών της κεντρικής Ευρώπης που γινόταν στα πλαίσια των εορτών. Είχαν κατά κύριο λόγο πολεμικό χαρακτήρα και ως εκ τούτου ήταν αιματηροί καθώς διεξάγονταν με σπαθιά και κοντάρια (Eichel W. σελ 85 Berlin 1983)..

Πηγές του 14ου αιώνα πιστοποιούν, ότι στην Αγγλία παιζότανε ένα λαϊκό παιχνίδι με το όνομα «Football». Το παιχνίδι αυτό ήταν ιδιαίτερα αγαπητό στις λαϊκές μάζες, αλλά ταυτόχρονα τόσο βίαιο και αιματηρό, σε σημείο που να διαταράσσεται η δημόσια τάξη. Για το λόγο αυτό πολλοί βασιλιάδες και τοπικοί άρχοντες προσπάθησαν μεταξύ το 1314 και 1615 να το απαγορεύσουν με 23 συνολικά διατάγματα. Οι προσπάθειες αυτές δεν είχαν καμιά επιτυχία, καθώς οι Άγγλοι επέλεγαν να παίξουν ποδόσφαιρο με ιδιαίτερο φανατισμό.

Το λαϊκό εκείνο «Football» δε έμοιαζε καθόλου με το σημερινό. Δεν είχε σταθερούς κανονισμούς, παιζόταν σε όχι καθορισμένα γήπεδα και οι παίχτες έφταναν έως και τους 100 ακόμη. Τα αιματηρά επεισόδια και οι θάνατοι που προκαλούνταν κατέληγαν συχνά στα δικαστήρια. Από τα πρακτικά των δικών μπορούσε κανείς να σχηματίσει μια εικόνα για το τι γινόταν.

## **Κομητεία Middlesex.**

Πρώτο πρακτικό του 1576, το δικαστήριο εξετάζει τη δημιουργία δημοσίων επεισοδίων:

«.....εκατό περίπου παραβάτες συγκεντρώθηκαν παράνομα και έπαιξαν ένα παράνομο παιχνίδι, επονομαζόμενο football, από το οποίο δημιουργήθηκε μεταξύ των παιχτών μεγάλη φασαρία που μπορούσε εύκολα να προκαλέσει ατυχήματα και να οδηγήσει σε θανάτους.....»(Jaefferson J. C. , London, 1968, σελ 98).

Το 1608 ένα διάταγμα απαγορεύει στο Μάντσεστερ το παιχνίδι του ποδοσφαίρου, **γιατί οι δρόμοι τη πόλης, τρομοκρατούνται και οι κάτοικοι παρενοχλούνται.**

Όμως το ποδόσφαιρο σε σύγκριση με το «**Hurling**» ένα ακόμη αγγλικό παιχνίδι με τη χρήση μπάλας θα μπορούσε να θεωρηθεί αρκετά αθώο. Το «Hurling» παιζόταν στην ανατολική Κορνουαλη με τέρματα, και στη δυτική Κορνουαλη χωρίς τέρματα σε ανοιχτό χώρο.

**Οι χρονογράφοι του 16ου και 17ου αιώνα περιγράφουν το παιχνίδι του «Hurling»:** Το πρώτο με τέρματα παιζόταν με 15-30 ή περισσότερους παίχτες σε ένα ανοιχτό χώρο με δυο τέρματα. Τα τέρματα είχαν άνοιγμα 8-10 πόδια και απείχε το ένα από το άλλο 200-240 πόδια. Η μπάλα έπρεπε να μεταφερθεί μέσα στο αντίπαλο τέρμα, αλλά πάσες μπορούσε να δώσει κανείς μόνο πίσω και όχι μπροστά. Το παιχνίδι είναι μια παραλλαγή του μετέπειτα «ραγκμπι» με άμυνα και επίθεση.

Το «Hurling» χωρίς τέρματα έμοιαζε περισσότερο με πεδίο μάχης καθώς ο αγωνιστικός χώρος ήταν 3 έως 4 μίλια, δηλαδή 4 - 6 χιλιόμετρα. Η απόσταση αυτή ήταν συνήθως εκείνη που χώριζε δυο χωριά ή δυο κοινότητες και τα πρώτα σπίτια των οικισμών αυτών αποτελούσαν τα τέρματα του παιχνιδιού. Οι ομάδες μπορούσαν να έχουν οποιοδήποτε αριθμό παιχτών, έστω και διαφορετικό. Η μπάλα έπρεπε να μεταφερθεί από τους παίχτες στα υποτιθέμενα αντίπαλα «τέρματα».

Ένα χρονογράφος της εποχής εκείνης περιγράφει:

«.....οι παίκτες του παιχνιδιού ακολουθούσαν το συντομότερο δρόμο προς το αντίπαλο τέρμα, επομένως ήταν υποχρεωμένοι να διασχίζουν λόφους, έλη, δάση και ποτάμια. Έτσι έβλεπε κανείς 20 έως 30 άτομα να διαπληκτίζονται μέσα στο νερό, και τη μπάλα να πλέει παρά πέρα μόνη της. **Το παιχνίδι ήταν ιδιαίτερα άγριο και σκληρό και σε πολλά σημεία έμοιαζε με κανονικό πόλεμο.** Η μπάλα σε αυτό το παιχνίδι μπορούσε να παρομοιασθεί με ένα δαίμονα της κόλασης. Όποιος και αν τη πιάσει συμπεριφέρεται σαν τρελός, αμύνεται και δέρνεται με εκείνους που προσπαθούν να τον κρατήσουν. Μόλις δε χάσει τη μπάλα, τότε βγάζει τη λύσσα του πάνω σ' αυτόν που πήρε τη σφαίρα. Αντίθετα, όταν μένει μακριά από τη μπάλα συμπεριφέρεται ειρηνικά. Θα μπορούσα να πω ότι το παιχνίδι χαρακτηρίζεται από φοβερή βιαιότητα και συνοδεύεται από τραυματισμούς και κινδύνους. Σαν απόδειξη, <sup>2</sup>έπικαλούμαι την εικόνα που παρουσιάζουν οι παίκτες όταν τελειώσουν το παιχνίδι και επιστρέφουν σπίτι τους, όπως από μια κανονική πολεμική εκστρατεία: ματωμένα κεφάλια, σπασμένα κόκαλα, βγαλμένα χέρια, πόδια και μαυρισμένο όλο το σώμα. Εντούτοις όλα αυτά είναι ένα παιχνίδι και κανένας δε καταφεύγει σε δικηγόρο ή στον εισαγγελέα του βασιλιά.....»(Ellias N.-E, Dunning, , Μόναχο 1983, σελ 96 - 101).

Οι περιγραφές αυτές μας δίνουν την εικόνα της κοινωνίας του Μεσαίωνα και της Αναγέννησης, όπου τα αθλητικά παιχνίδια περιείχαν τη σκληρή και βίαιη άμεση σωματική σύγκρουση, κάτι το οποίο επιζητούσαν τόσο οι παίκτες όσο και οι θεατές. Όμως στο πέρασμα του χρόνου αρχίζει να παρατηρείται μια μείωση της αγωνιστικής σκληρότητας.

Γύρω στο 1750 το ποδόσφαιρο παίρνει στα «Public Schools» της Αγγλίας πιο «πολιτισμένη» μορφή, η οποία όλο και εξελίσσεται. Έτσι το 1845 το σχολείο του Rugby, που εθεωρείτο το πιο πρωτοπόρο στα αθλητικές δραστηριότητες, καταγράφει για πρώτη φορά κάποιους κανονισμούς, με σκοπό να είναι πιο δεσμευτικοί:

- Το βίαιο μαρκάρισμα επιτρέπεται μόνο, όταν ο αντίπαλος κοντρολάρει τρέχοντας τη μπάλα.
- Κανένας παίκτης δεν επιτρέπεται έξω από τη δική του πλευρά να κάνει «hacing» στον αντίπαλο, δηλαδή να κλωσήσει τον αντίπαλο στο καλάμι.

- Ένας παίχτης, όταν πάει να μαρκάρει κάποιον αντίπαλο, επιτρέπεται να τον πιάσει μόνο από το ένα χέρι ή αν αυτός προσπαθήσει να τον ρίξει κάτω, τότε μπορεί να του κάνει «hacing» ελεύθερα.

- Κανένας παίχτης δεν επιτρέπεται να έχει στις σόλες και στα τακούνια των παπουτσιών του σιδερένιες πρόκες ή σκάρες.

Το άθλημα του ποδοσφαίρου γνώρισε στην Αγγλία του 19<sup>ου</sup> αιώνα μεγάλη άνθηση και καθιερώθηκε ως λαϊκό άθλημα, το οποίο με τη πάροδο του χρόνου εξελίχθηκε και πήρε τη σημερινή του περίπου μορφή. Έτσι το 1863 ιδρύεται στην Αγγλία η «**Football Association**» (Ποδοσφαιρική ομοσπονδία) που αναλαμβάνει να συντάξει και να καθιερώσει για όλους γραπτούς κανονισμούς του ποδοσφαίρου. Από την εποχή αυτή αρχίζει ουσιαστικά και η διεξαγωγή επίσημων ποδοσφαιρικών αγώνων και πρωταθλημάτων, που έμελλαν αργότερα να περάσουν στην Ηπειρωτική Ευρώπη και στον υπόλοιπο κόσμο. Όμως στη πορεία του χρόνου γίνονται πολλές αλλαγές στους κανονισμούς του ποδοσφαίρου, που μας αποδεικνύουν, ότι με τη πάροδο του χρόνου το βίαιο και επιθετικό παιχνίδι περιορίζεται όλο και περισσότερο:

- Το **1815** το κολέγιο Ήτον καθιερώνει τους πρώτους γνωστούς κανόνες ποδοσφαίρου.

- Το **1848** καθώς το κάθε γνωστό δημόσιο σχολείο έχει καθιερώσει δικούς τους κανόνες, πραγματοποιείται μια σύσκεψη στο κολέγιο Τρίνιτυ, στο Καίμπριτζ, για να τυποποιηθούν αυτοί οι κανόνες.

- Το **1856** η Σέφηλντ, ο αρχαιότερος σύλλογος ποδοσφαίρου που ιδρύθηκε το 1855, καθιερώνει δικούς του κανόνες που βασίζονται κυρίως στις αποφάσεις του Καίμπριτζ.

- Το **1865** καθιερώνεται πως πρέπει να τοποθετηθεί ένα σχοινί σε ύψος 8 ποδιών στο τέρμα.

- Το **1869** καθιερώνεται το χτύπημα του άουτ.

- Το **1871** είναι η πρώτη χρονιά Κυπέλλου Αγγλίας και οι τερματοφύλακες αναφέρονται για πρώτη φορά στους κανόνες παιχνιδιού.



- Το **1872** καθορίζεται για πρώτη φορά το μέγεθος της μπάλας.
- Το **1874** απαγορεύεται το κλώτσημα, το χτύπημα και η τρικλοποδιά στον αντίπαλο. Επίσης αναφέρονται στους νόμους οι διαιτητές.
- Το **1875** το οριζόντιο δοκάρι αντικαθιστά το οριζόντιο σχοινί.
- Το **1880** καθιερώνεται το ελεύθερο λάκτισμα (πέναλτι), όταν ένας παίχτης υποπέσει σε κάποια παράβαση των κανονισμών.
- Το **1884** καθιερώνεται ο θεσμός του διαιτητή, ως «εξωτερικός έλεγχος».
- Το **1890** χρησιμοποιούνται για πρώτη φορά τα δίχτυα.
- Το **1891** οι διαιτητές και οι επόπτες αντικαθιστούν τους μέχρι τότε κριτές.
- Το **1909** εισάγεται η ποινή της αποβολής του παίχτη, σε περίπτωση που ενεργήσει αντιαθλητικά.
- Το **1938** οι 17 νόμοι του παιχνιδιού ξαναγράφονται στη σύγχρονη μορφή τους από τον Στανλεϋ Ράους, Γραμματέα του συνδέσμου ποδοσφαίρου.
- Το **1939** καθιερώνεται η υποχρέωση να φέρουν οι παίχτες αριθμούς στις φανέλες τους.
- Το **1951** επιτρέπεται η χρήση άσπρης μπάλας.
- Το **1965** επιτρέπεται να χρησιμοποιηθεί αναπληρωματικός για να αντικαταστήσει τραυματία σε ματς πρωταθλήματος.
- Το **1970** καθιερώνεται η «κίτρινη» και «κόκκινη» κάρτα.

Οι αγώνες του ποδοσφαίρου στην Αγγλία κέντρισαν το ενδιαφέρον των πολιτών και σύντομα άρχισαν να παρουσιάζονται διαπληκτισμοί μεταξύ των θεατών - οπαδών των ομάδων. Έτσι ενώ μέχρι τότε τα γήπεδα ήταν ανοιχτοί χώροι, τώρα η ομοσπονδία αποφασίζει να επιλέξει κλειστούς χώρους.

Στη δεκαετία του 1890 παρατηρείται αύξηση των ανεξέλεγκτων οπαδών. Ο τύπος της εποχής εκείνης δίνει την εξής εικόνα για το ποδόσφαιρο: **«Αναταραχές, ακατανόητη συμπεριφορά, βιαιότητες, βανδαλισμοί παρουσιάζονται τουλάχιστον από τη δεκαετία του 1870 και αποτελούν**

σταθερή, αν όχι κύρια συμπεριφορά ενός μέρους των θεατών»(Mann L.& Pearce P., Sydney, 1978, σελ 86).

Το ποδόσφαιρο παρουσιάζει σήμερα πολλά πρόσωπα σε εκείνον που θέλει να το μελετήσει. Για να συνειδητοποιήσουμε την τεράστια, παγκόσμια διάδοση που έχει πάρει αυτή η μάλλον απλή λειτουργία κλωσήματος της μπάλας, πρέπει να απορρίψουμε από την αρχή την αφελή άποψη ότι πρόκειται μόνο για ένα παιχνίδι. Η φράση αυτή ακούγεται συχνά σε όλους τους τόνους από τους αγανακτισμένους «αντιποδοσφαιρόφιλους», που η οργή τους εντοπίζεται συνήθως στο γεγονός ότι αφιερώνονται περισσότερες στήλες στις εφημερίδες για το σπορ αυτό, παρά για μεγάλες κοινωνικές εκδηλώσεις όπως οι τέχνες, οι επιστήμες, η εκπαίδευση, η πολιτική.

Αν εξέταζαν προσεχτικότερα το ποδόσφαιρο θα ανακάλυπταν πως κάθε ποδοσφαιρικό ματς αποτελεί ένα περίπλοκο συμβολικό γεγονός με πολλά πρόσωπα.

- I. Το ποδοσφαιρικό ματς σαν τελετουργικό κυνήγι.
- II. Το ποδοσφαιρικό ματς σαν μάχη.
- III. Το ποδοσφαιρικό ματς σαν κοινωνική επίδειξη.
- IV. Το ποδοσφαιρικό ματς σαν θρησκευτική τελετή.
- V. Το ποδοσφαιρικό ματς σαν κοινωνικό ναρκωτικό (Desmond Morris, Αθήνα 1981, σελ 21).

Ο ιστορικός περίπατος μέσα στους αιώνες αποδεικνύει καθαρά, ότι η βία ακολουθεί τον αθλητισμό σε όλα του τα βήματα. Τον ακολουθεί δε, γιατί «η βία αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του αθλητισμού». Η ιστορική αυτή περιγραφή δε αποδεικνύει μόνο τη παράλληλη πορεία της βίας με τον αθλητισμό. Τεκμηριώνει επίσης το γεγονός, ότι ο βαθμός και το επίπεδο της επιθετικότητας και της βίας συμβαδίζει με τη πολιτισμική στάθμη της εκάστοτε κοινωνίας.

Όσο και εάν μας φαίνεται πως τα σήμερινά έκτροπα και οι βιαιότητες των γηπέδων αποτελούν μια έκφραση βανδαλισμού, μια αποτρόπαια πράξη, εντούτοις δε μπορούν να συγκριθούν σε καμία περίπτωση με εκείνα του παρελθόντος, που ήταν πιο επιθετικά αγρία και απάνθρωπα, περισσότερο φορτισμένα με πάθος και παρορμητικά συναισθήματα.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονίσουμε ότι οι συνθήκες οι οποίες συνέβαλαν στις ανά αιώνες βιαιότητες ποικίλλουν. Επίσης και οι άνθρωποι που έπαιρναν μέρος σε αυτές, διέφεραν μεταξύ τους, καθώς χαρακτηρίζονταν από διαφορετικές αφετηρίες, κίνητρα και σκοπούς.

Η έξαψη που δημιουργεί ο τοπικός, εθνικός ή διεθνής ποδοσφαιρικός ανταγωνισμός έχει γίνει αιτία δημιουργίας φανατικών οπαδών, ο ενθουσιασμός των οποίων τους οδηγεί συχνά στη βία. Σκοπός της μελέτης δεν είναι να ενοχοποιήσουμε το ποδόσφαιρο ως άθλημα, αλλά να επιστημόνουμε και να κατανοήσουμε, στην ανάλυση που ακολουθεί, τους λόγους που ενθαρρύνουν σήμερα τη εκδήλωση επιθετικής και βίαιης συμπεριφοράς στο χώρο του ποδοσφαίρου(Αυγερινός Θ, Αθήνα 1988, σελ 357).

### **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3**

## **ΝΟΜΟΙ ΠΟΥ ΕΙΣΗΧΘΗΣΑΝ ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΧΡΟΝΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΧΟΥΛΙΓΚΑΝΙΣΜΟΥ ΣΕ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΚΛΙΜΑΚΑ.**

**ΒΕΛΓΙΟ:** Ένα πρόσφατο νομοσχέδιο επιτρέπει στους αστυνομικούς τις «προληπτικές συλλήψεις» όσων δε συμμορφώνονται με τις υποδείξεις τους και επιπλέον καθορίζει ένα σύστημα «γρήγορης εκδίκασης» με το οποίο οι εναγόμενοι μέσα σε έξι ημέρες περνούν από δίκη.

**ΤΣΕΧΙΑ:** Τα μέτρα στο εσωτερικό της χώρας είναι ήδη αυστηρά και αποτελεσματικά. Ως εκ τούτου δεν ελήφθησαν νέα μέτρα για τους φιλάθλους (και πιθανούς ταραξίες) που θα ταξίδευαν στο εξωτερικό.

**ΔΑΝΙΑ:** Ο χουλιγκανισμός εδώ αποτελεί περιθωριακό φαινόμενο. Οι Δανοί φιλάθλοι έχουν κερδίσει την προσωινμία «ρολιγκανς», λογοπαίγνιο που παράγεται από τη δανέζικη λέξη *rolig* (ήσυχος) και τη λέξη χούλιγκαν. Όσοι μετέχουν σε επεισόδια δεν έχουν το δικαίωμα να εισέλθουν ξανά στη χώρα.

**ΑΓΓΛΙΑ:** Όσοι Άγγλοι έχουν καταδικαστεί για χουλιγκανισμό στο εσωτερικό ή εξωτερικό δεν έχουν το δικαίωμα και να φύγουν από τη χώρα.

**ΓΑΛΛΙΑ:** Από το Παγκόσμιο Πρωτάθλημα του 1998 επιτράπηκαν δια νόμου οι ομαδικές συλλήψεις οπαδών, αλλά δε προβλέπονται περιοριστικά μέτρα.

**ΓΕΡΜΑΝΙΑ:** Εκεί οι χούλιγκαν αντιμετωπίζονται ως τρομοκράτες. Η πιο αυστηρή νομοθεσία της Ευρώπης «προσφέρει» μια μεγάλη σειρά ποινών στους δικαστές, ανάμεσα στις οποίες είναι η κατάσχεση διαβατηρίων και αστυνομικών ταυτοτήτων.

**ΙΤΑΛΙΑ:** Το θέμα βρίσκεται ακόμη υπό μελέτη επειδή η χώρα αντιμετωπίζει μεγάλο πρόβλημα εσωτερικού χουλιγκανισμού. Οι καταδικασμένοι ταραχοποιοί έχουν κάθε δικαίωμα να φοβούνται το τελικό πόρισμα. Το 1999 σημειώθηκαν 250 βίαια επεισόδια με 800 τραυματίες και 2000 συλληφθέντες. Τα περισσότερα επεισόδια δε σημειώνονται στα γήπεδα, αλλά στους σταθμούς των τρένων και των λεωφορείων. Αυτό που ανησυχεί τις αρχές είναι ότι στα επεισόδια μετέχουν συχνά και διάφορες ακροδεξιές ομάδες.

**ΟΛΛΑΝΔΙΑ:** Κάθε χρόνο, η αστυνομία συλλαμβάνει συνολικά 600-700 οπαδούς, ενώ παρατηρείται μείωση του μέσου όρου ηλικίας των χούλιγκαν, καθώς έχει αυξηθεί ο αριθμός των εφήβων 12 έως 18 ετών. Μια νέα τάση που παρατηρείται, είναι, ότι δε συγκρούονται πια τόσο με τους οπαδούς των αντίπαλων ομάδων, όσο με την αστυνομία. Ειδικά για το EURO 2000 επιτρέπονται περιοριστικά μέτρα, οι προληπτικές συλλήψεις και οι άμεσες προσαγωγές.

**ΝΟΡΒΗΓΙΑ:** Στη χώρα αυτή ο χουλιγκανισμός είναι άγνωστη λέξη. Υπάρχουν μόνο οι προβλεπόμενες από το σύνταγμα κυρώσεις.

**ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ:** Αραιά και που σημειώνεται κάποιο βίαιο σκηνικό. Επομένως οι αστυνομικές διατάξεις αρκούν για να πατάξουν «όσους προσβάλλουν τη δημόσια τάξη».

**ΡΟΥΜΑΝΙΑ:** Δεν αναφέρεται ιδιαίτερη νομοθεσία για το χουλιγκανισμό. Ούτως ή άλλως δεν είναι καθόλου επιθυμητό να συλληφθεί κάποιος από τη Ρουμανική αστυνομία για «δημόσια διατάραξη».

**ΣΛΟΒΕΝΙΑ:** Δεν υπάρχει κανένας νόμος σχετικά με το χουλιγκανισμό και τη βία στα γήπεδα.

**ΙΣΠΑΝΙΑ:** Όταν ξεσπούν επεισόδια λαμβάνουν τη μορφή εμφύλιου πολέμου. Χουλιγκανισμός με άλλοθι τις εθνικές διαφορές εμφανίζεται ιδιαίτερα συχνά. Κατά συνέπεια υπάρχουν σημειώνονται πολλά κατασταλτικά και προληπτικά μέτρα.

**ΣΟΥΗΔΙΑ:** Σποραδικά κρούσματα βίας αντιμετωπίζονται με τις ισχύουσες αστυνομικές διατάξεις.

**ΤΟΥΡΚΙΑ:** Οι Τούρκοι αποποιούνται τον όρο «χούλιγκαν» για να διαφοροποιηθούν από τους Άγγλους και αυτοχαρακτηρίζονται ως «φανατικοί». Μετά τη δολοφονία των Άγγλων οπαδών, στην Κωνσταντινούπολη τον Απρίλιο του 2000, η κυβέρνηση εξετάζει την αύξηση των μέτρων κατά της βίας στα γήπεδα, αλλά για την ώρα δεν έχει ληφθεί κάποια συγκεκριμένη απόφαση (Χ.Κ Τεγόπουλος, Internet, 1999).

## **ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ**

### **ΧΩΡΟΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ, ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΟΥ «ΧΟΥΛΙΓΚΑΝΙΣΜΟΥ»**

#### **A) ΣΤΟΧΟΣ**

Ανάπτυξη της αστυνομικής συνεργασίας στην Ε.Ε με στόχο την πρόληψη και τον έλεγχο της βίας και των ταραχών που έχουν σχέση με το Χουλιγκανισμό κατά τη διάρκεια των ποδοσφαιρικών αγώνων.

#### **B) ΠΡΑΞΗ**

**Σύσταση του συμβουλίου, της 22ας Απριλίου,** για τις κατευθυντήριες γραμμές πρόληψης και περιορισμού των ταραχών που έχουν σχέση με ποδοσφαιρικούς αγώνες( Επίσημη Εφημερίδα C131, 03.05.1996).

**Ψήφισμα του συμβουλίου, της 9<sup>ης</sup> Ιουνίου,** για τη πρόληψη και τον περιορισμό του Χουλιγκανισμού με την ανταλλαγή εμπειριών, την απαγόρευση εισόδου σε στάδια και την πολιτική στον τομέα των Μέσων Μαζική Ενημέρωσης.(Επίσημη Εφημερίδα C 193,24.06.1997).

**Ψήφισμα του Συμβουλίου, της 21<sup>ης</sup> Ιουνίου 1999,** σχετικά με το εγχειρίδιο για τη διεθνή αστυνομική συνεργασία και μέτρα πρόληψης και καταπολέμησης της βίας και των ταραχών εξ αφορμής διεθνών ποδοσφαιρικών αγώνων(Επίσημη Εφημερίδα C 196, 13.07.1999).

**Ψήφισμα του Συμβουλίου,** της 6<sup>ης</sup> Δεκεμβρίου 2001 σχετικά με το εγχειρίδιο συστάσεων για τη διεθνή αστυνομική συνεργασία και μέτρα πρόληψης και καταπολέμησης της βίας και των ταραχών εξ αφορμής ποδοσφαιρικών αγώνων διεθνούς χαρακτήρα, στους οποίους συμμετέχει τουλάχιστον ένα κράτος μέλους(Επίσημη Εφημερίδα Ε.Ε. C 22, 24.01.2002).

## Γ) ΣΥΝΟΨΗ

- Η δράση της Ε.Ε στον τομέα της καταπολέμησης του Χουλιγκανισμού βασίζεται κυρίως στη σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης του 1985 σχετικά με τη βία και των εκτραχηλισμό των θεατών σε αθλητικές εκδηλώσεις, ιδίως ποδοσφαιρικούς αγώνες, καθώς και στην κοινή δράση σχετικά με τη συνεργασία στο τομέα της δημόσιας τάξης και ασφαλείας. Εντούτοις, το Συμβούλιο έχει εγκρίνει και άλλα μέσα μετά από τη υπογραφή της συνθήκης του Μάαστριχτ.
- Το 1996, το Συμβούλιο ενέκρινε σύσταση η οποία προέβλεπε:
  - Την ανταλλαγή, μεταξύ κρατών μελών, εκθέσεων πληροφοριών που θα συντάσσονται σύμφωνα με κοινό έντυπο από τις διάφορες αστυνομικές υπηρεσίες για ομάδες ταραξιών. Η ανταλλαγή αυτή να γίνεται μέσω του δικτύου ανταποκριτών «χουλιγκανισμός σε συνάρτηση με το ποδόσφαιρο», το οποίο δημιουργήθηκε το 1994.
  - Την ανταλλαγή τεχνικών πρόληψης και τη κοινή διοργάνωση εκπαιδευτικών σεμιναρίων για τους αξιωματικούς της αστυνομίας των διαφόρων κρατών - μελών.
  - Τη δυνατότητα αίτησης ενισχύσεων, σε ανθρώπινο δυναμικό, από τις αστυνομικές υπηρεσίες άλλων κρατών - μελών ενόψει κάποιου ποδοσφαιρικού αγώνα.
  - Στενή συνεργασία ανάμεσα στους επόπτες γηπέδων που υπάρχουν σε ορισμένες χώρες και τις αστυνομικές υπηρεσίες, με σκοπό τη βέλτιστη κατανομή καθηκόντων.
- Το 1997 το συμβούλιο συνιστούσε σε ψήφισμα του τα εξής:
  - Οι απαγορεύσεις σε εισόδους σε στάδια που επιβάλλονται σε εθνικό επίπεδο, να ισχύουν σε όλη την επικράτεια της Ε.Ε.
  - Να καταρτίζεται ετήσια έκθεση σχετικά με το χουλιγκανισμό.
  - Μεγαλύτερη επαγρύπνηση όσον αφορά τη στρατηγική στον τομέα των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης.
  - Να καθιερωθεί ετήσια συνάντηση εμπειρογνομώνων για ανταλλαγή εμπειριών.
- Το 1999, το Συμβούλιο έθεσε στη διάθεση των αστυνομικών υπηρεσιών των κρατών-μελών σχετικό εγχειρίδιο. Το εν λόγω εγχειρίδιο παρέχει

συγκεκριμένα παραδείγματα μεθόδων εργασίας με σκοπό την ανάπτυξη συνεργασίας στην πράξη ανάμεσα στα αστυνομικές υπηρεσίες, όσον αφορά τη βία και τις ταραχές κατά τους διεθνείς ποδοσφαιρικούς αγώνες. Περιλαμβάνει διατάξεις σχετικά με :

- Το περιεχόμενο και την έκταση της αστυνομικής συνεργασίας (προπαρασκευή, αστυνομικών υπηρεσιών, οργάνωση της μεταξύ τους συνεργασίας πριν από της εκδήλωση, διαχείριση πληροφοριών).
  - Τις σχέσεις αστυνομίας και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης.
  - Τη συνεργασία με τους επόπτες των γηπέδων.
  - Τη πολιτική εισόδου στα γήπεδα και την πώληση εισιτηρίων.
- Για να ληφθούν υπόψη τα γεγονότα των προηγούμενων ετών (όπως το Ευρωπαϊκό Πρωτάθλημα του 2000) καθώς και η εξέλιξη της διεθνούς αστυνομικής συνεργασίας στο θέμα αυτό, το Συμβούλιο με ψήφισμα της 6ης Δεκεμβρίου 2001 καλεί τα κράτη-μέλη να εντείνουν την συνεργασία τους.
- Το παρόν ψήφισμα (που αντικαθιστά το ψήφισμα του Συμβουλίου της 29ης Ιουνίου του 1999) επισυνάπτει διατάξεις για:
- Την ανταλλαγή και τη διαχείριση πληροφοριών από τις αστυνομικές υπηρεσίες .
  - Τη συνεργασία μεταξύ των αστυνομικών υπηρεσιών της διοργανώτριας χώρας και των συμμετεχουσών χωρών.
  - Τη συνεργασία μεταξύ των αστυνομικών υπηρεσιών και των διοργανωτών ποδοσφαιρικού αγώνα.
- Το Συμβούλιο δεν αποκλείει οι μορφές αστυνομικής συνεργασίας που εφαρμόζονται για τους ποδοσφαιρικούς αγώνες να μπορούν να εφαρμοσθούν και για άλλες αθλητικές εκδηλώσεις.

## **ΜΕΡΟΣ Β΄**



## ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

### ΘΕΩΡΙΕΣ ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΘΕΤΙΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΟΥ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟΥ.

#### I. Η ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΒΙΑΙΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ ΤΟΥ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ.

Η ψυχαγωγία, προφύλαξη και διατήρηση της υγείας, (καθώς η σωματική κίνηση έχει ευεργετικές συνέπειες στις βιολογικές λειτουργίες του ανθρώπινου σώματος), αποτελούν ισχυρά κίνητρα για την αθλητική δραστηριότητα.

Ο αθλητισμός σήμερα παρουσιάζεται σε διάφορες μορφές και επιδέχεται πολλούς χαρακτηρισμούς όπως π.χ **Μαζικός** και **Ανταγωνιστικός**. Ο Ανταγωνιστικός αθλητισμός υποδιαιρείται σε τρεις κατηγορίες:

- ⇒ **Χαμηλού ανταγωνισμού,**
- ⇒ **Υψηλής επίδοσης, και**
- ⇒ **Επαγγελματικής δραστηριότητας**

Ο Μαζικός ανταγωνισμός και ο αθλητισμός Χαμηλού ανταγωνισμού που απασχολούν το μεγαλύτερο μέρος των δραστηριοποιούμενων ανθρώπων, επιτυγχάνουν τους δυο προαναφερθέντες στόχους καθώς προσφέρουν ικανοποίηση και ψυχαγωγία στους αθλούμενους και συμβάλλουν στη διατήρηση της υγείας τους.

Ως προς τις άλλες δυο κατηγορίες όμως του ανταγωνιστικού αθλητισμού σημειώνονται σημαντικές διαφορές:

Οι Ολυμπιακοί αγώνες το 1936 στο Βερολίνο απέδειξαν κατά τρόπο έντονο, ότι ο αθλητισμός μπορεί να προσφερθεί ως μέσο επίδειξης ικανότητας και αξίας ενός πολιτικού καθεστώτος, δηλαδή ο αθλητισμός μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μέσω προπαγάνδας για την επίτευξη πολιτικών στόχων (π.χ. Χίτλερ).

Δυόμισι δεκαετίες αργότερα, η πολιτικοποίηση συνδέθηκε με την εμπορευματοποίηση του αθλητισμού και δημιούργησε μια διαλεκτική, άρρηκτη σχέση που επηρέασε τις δομές του πρωταθλητισμού και έδωσε νέες

διαστάσεις στον αθλητισμό. Η προσπάθεια για την επίτευξη διεθνών επιτυχιών επιστράτευσε όλη την ιδιοφυΐα του ανθρώπου και «έριξε» στο παιχνίδι όλα τα θεμιτά και αθέμιτα μέσα.

Ο ορθολογισμός της οικονομίας της σύγχρονης εποχής «εισέβαλλε» στην υπηρεσία του αθλητισμού με όλα τα επικουρικά μέσα (οργάνωση, επιστήμη, τεχνολογία).

Η ποσοτική και ποιοτική επιβάρυνση της προπόνησης παίρνει όλο και μεγαλύτερες διαστάσεις με αρνητικές επιπτώσεις στον άνθρωπο - αθλητή. Η επέμβαση της επιστήμης «μπερδεύει» τα όρια μεταξύ της ανθρώπινης και απάνθρωπης συμβουλής στην προπόνηση, γεγονός που δίνει την ευχέρεια για κάθε είδους επεμβάσεις στον αθλητή χωρίς ηθικές αναστολές. Φάρμακα (αναβολικά) και χημικές ουσίες εισβάλλουν στην υπηρεσία του αθλητισμού προκειμένου να σημειωθούν μεγαλύτερες επιτυχίες. Παράλληλα η ψυχολογική παρέμβαση στους αθλητές γίνεται όλο και πιο έντονη και επιτακτική.

Σημαντική επίδραση στον αθλητισμό ασκεί και η νοοτροπία της πολιτείας, η οποία σε συνάρτηση ή σαν απόρροια του προπαγανδιστικού στόχου, δίνει νέες διαστάσεις στον αθλητισμό. Τον εξυψώνει σε υπέρτατο πατριωτικό στόχο που ηθικοποιεί κάθε προσπάθεια και αγιάζει κάθε μέσο, προκειμένου να επιτευχθεί ο συγκεκριμένος στόχος που λέγεται **«Διεθνή Επιτυχία»**.

Ένα ακόμη σημείο που πρέπει να αναφερθεί, είναι η γενικότερη αντίληψη που πηγάζει από τη σύγχρονη κοινωνία της επίδοσης, τη μεγάλη καταναλωτική κοινωνία που θέτει τα δικά της πρότυπα και μοντέλα που όλοι τείνουν να φτάσουν ή να μιμηθούν: **«Όλοι επιδιώκουν τη προβολή, τη δημοσιότητα και το κύρος»**.

Σύμφωνα με τα παραπάνω ο σύγχρονος πρωταθλητισμός δεν έχει καμία σχέση πλέον με τη καλή υγεία, το ιδεώδες σώμα ή τη σωστή διαμόρφωση της προσωπικότητας. Αντίθετα διέπεται από την αρχή της επιτυχίας με τη χρήση οπιοειδών ή ποτε θεμιτών ή αθέμιτων μέσων, **αποδεικνύοντας τη διάσταση της βιαιότητας του ίδιου του αθλητισμού** (Pilz G., Hamburg, 1982, σελ 17) .

## II. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΥΔΙΑΣΤΑΤΗΣ ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΣΗΣ.

Ο αθλητισμός εσωκλείει μέσα του τον ανταγωνισμό, είτε προς έναν αντίπαλο, είτε προς μια επίδοση. Στη προσπάθεια της επικράτησης ο αθλητής επιστρατεύει όλες τις σωματικές και ψυχικές του δυνάμεις. Ταυτόχρονα όμως δημιουργείται μεγάλη συναισθηματική φόρτιση που επιτρέπει πολλές φορές την υπερίσχυση του «Θυμοειδούς» επί του «Λογιστικού».

Η αντιπαράθεση ανάμεσα στις αθλητικές δραστηριότητες του παρελθόντος και της σύγχρονης εποχής μας, αποδεικνύει, ότι σήμερα έχουμε έναν εμφατικό περιορισμό της παρορμητικής βίας καθώς το άτομο – αθλητής ακολουθεί τις σύγχρονες κοινωνικές αντιλήψεις της ορθής συμπεριφοράς και έτσι ελέγχει πολύ περισσότερο από το παρελθόν την παρορμητική επιθετικότητα του (Αυγερινός Θ., Αθήνα 1988, σελ.370).

Οι Γερμανοί Pilz\Trebels (1982), παρουσίασαν το μοντέλο της πολυδιάστατης αιτιολόγησης, το οποίο προσπαθεί να εντάξει κατά λογικό τρόπο όλους εκείνους τους παράγοντες που συμβάλλουν κατά τον ένα ή άλλο τρόπο στη δημιουργία της επιθετικής συμπεριφοράς οι οποία καταλήγει σε βίαιες ενέργειες και δραστηριότητες. Εξετάζοντας σήμερα την επιθετική συμπεριφορά των αθλούμενων και τις βιαιότητες στον αγωνιστικό χώρο κυρίως στον ποδοσφαιρικό διαπιστώνουμε ότι υπάρχουν 2 βασικοί παράγοντες επίδρασης:

α) παράγοντες που επιδρούν στο άθλημα και

β) παράγοντες που είναι ειδικοί για το άθλημα ( Αυγερινός, όπ.αν., σελ 418).

### ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΙΔΡΟΥΝ ΣΤΟ ΑΘΛΗΜΑ:

- ⇒ Γενετήσιες ορμές που διαμορφώνουν τη συμπεριφορά.
- ⇒ Η κοινωνικοποίηση.
- ⇒ Τα Μέσα Μαζικής ενημέρωσης.

### ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΕΙΔΙΚΟΙ ΤΟΥ ΑΘΛΗΜΑΤΟΣ:

- ⇒ Δομικές διαφορές μεταξύ των αθλημάτων.
- ⇒ Διαφορετικές αγωνιστικές περιστάσεις.
- ⇒ Διαφορετικές ατομικές αντιλήψεις ως προς το αγωνίζεσθε -

την ερμηνεία των κανονισμών.

⇒ **Σχετική αλληλεπίδραση μεταξύ θεατών και αθλητών.**

( Ανάμεσα στους παραπάνω παράγοντες επηρεασμού της συμπεριφοράς του αθλητή υπάρχουν επικαλύψεις.)

### **Γενετήσιες ορμές που διαμορφώνουν τη συμπεριφορά.**

Ως γενετήσιες δυνατότητες αναφέρονται οι βιολογικοί-κληρονομικοί παράγοντες που επηρεάζουν το χαρακτήρα του ατόμου, οι φυσιολογικοί και ανατομικοί παράγοντες που καθορίζουν το βαθμό της βίαιης δράσης σε ένα άθλημα.

### **Η κοινωνικοποίηση**

Η πρωτογενής(οικογένεια) και δευτερογενής(μόρφωση) κοινωνικοποίηση διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση του χαρακτήρα και κατά επέκταση της επιθετικής συμπεριφοράς. Γνωρίζουμε ήδη ότι ανάλογα με την κοινωνική τάξη γίνεται και η επιλογή του αθλήματος. Τα βίαια και ομαδικά αθλήματα(πυγμαχία,πάλη,ποδόσφαιρο,χολκί στον πάγο) επιλέγονται κατά κύριο λόγο από παιδιά «χαμηλών» κοινωνικών στρωμάτων, ενώ αθλήματα που χαρακτηρίζονται από ειρηνικό χαρακτήρα επιλέγονται κατά κύριο λόγο από «τις ανώτερες» κοινωνικές τάξεις(ιππασία, τένις, σκι). Επισημαίνουμε όμως, ότι η επίδραση της οικογένειας και της κοινωνικής τάξης αλλοιώνεται ανάλογα με το βαθμό μόρφωσης. Ένας αθλητής από χαμηλή κοινωνική τάξη μπορεί να έχει επιλέξει σε μικρή ηλικία ένα βίαιο άθλημα και σύμφωνα με το τρόπο διαπαιδαγώγησης που έλαβε από την οικογένεια και το κοινωνικό του περίγυρο να μεταφέρει της αρχές του στον αγωνιστικό χώρο. Με τη πάροδο του χρόνου όμως και το βαθμό της δευτερογενούς κοινωνικοποίησης (π.χ απόκτηση πανεπιστημιακού πτυχίου), είναι δυνατόν να αλλάξει συμπεριφορά.

### **Το σύστημα των Μαζικών Μέσων Επικοινωνίας (ΜΜΕ).**

Η σημασία και η επιρροή των ΜΜΕ επάνω στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς και της νοοτροπίας των αθλητών και των φιλάθλων είναι δεδομένη. Όσο χαμηλότερο είναι το επίπεδο των ΜΜΕ, ιδιαίτερα του τύπου (χαμηλή μόρφωση δημοσιογράφων, κύριος στόχος η κερδοσκοπία) τόσο

μεγαλύτερη είναι η αρνητική επίδραση τους. Αντίθετα το υψηλό ποιοτικό επίπεδο των δημοσιογράφων και η γνώση ότι τα ΜΜΕ επιτελούν υψηλό κοινωνικό λειτούργημα, μπορούν να συμβάλλουν θετικά στον περιορισμό των βιαιοτήτων.

Επιπλέον τα ΜΜΕ που αντανakλούν την καθημερινή ζωή της κοινωνίας και περιγράφουν συχνά τις βιαιότητες των γηπέδων και τους βαδαισμούς των χούλιγκαν ενισχύουν **την θεωρία της ετικέτας**. Συγκεκριμένα η περιγραφή που εμφανίζεται συχνά από τα ΜΜΕ περνάει στο υποσυνείδητο των μαζών και των νεαρών φιλάθλων. Ως αποτέλεσμα, ο χαρακτηρισμός «χούλιγκαν» για το μέσο πολίτη ταυτίζεται με βανδαλισμούς και διαπληκτισμούς. Για το νεαρό φίλαθλο, που θα γίνει μέλος ενός συνδέσμου, ο χαρακτηρισμός «χούλιγκαν» του επικολλάται αυτόματα και κατά συνέπεια αρχίζει να λειτουργεί επιθετικά και βίαια καθώς θεωρεί ότι οι υπόλοιποι προσδοκούν από εκείνον ανάλογη συμπεριφορά και ότι εκείνους οφείλει να ανταποκριθεί στις προσδοκίες των άλλων (Pitz G., Hamburg, 1982, σελ 154).

### Δομικές διαφορές των αθλημάτων

Βασικός παράγοντας δημιουργίας των βιαιοτήτων στον αγωνιστικό χώρο είναι οπωσδήποτε η δομή του αθλήματος. Δηλαδή η φύση του αθλήματος καθορίζει και το βαθμό της επιθετικότητας. Έτσι γίνεται λόγος για:

- **ανοιχτά επιθετικά αθλήματα**(π.χ πυγμαχία, ραγκμπι).
- **καλλυμένα επιθετικά αθλήματα**(π.χ ποδόσφαιρο, μπάσκετ).
- **έμμεσα επιθετικά αθλήματα**(π.χ ενόργανη γυμναστική, στίβος).

Κατά μια άλλη κατάταξη αθλημάτων έχουμε:

- **Αθλήματα με άμεση επιθετικότητα**(πυγμαχία, ποδόσφαιρο) στα οποία ο αγώνας διεξάγεται ανοιχτά σώμα με σώμα. Τα αθλήματα αυτά χαρακτηρίζονται από έντονη τάση για διάκριση και κοινωνική καθιέρωση.
- **Αθλήματα με άμεσο ανταγωνισμό**(κολύμβηση) στα οποία η τάση για διάκριση είναι εμφανής και η επιθετικότητα εκφράζεται έμμεσα σε υψηλότερα επίπεδα με κάποιες άλλες δραστηριότητες.

- **Αθλήματα με έμμεσο ανταγωνισμό**(ενόργανη γυμναστική) στα οποία η νίκη επιτυγχάνεται με ιδιαίτερη ατομική επίδειξη. Η επιθετικότητα εδώ δεν εμφανίζεται καθόλου στη επιφάνεια, αλλά μεταφέρεται σε άλλους τομείς.

Σύμφωνα με τις παραπάνω κατατάξεις γίνεται κατανοητό ότι υπάρχει άμεση εξάρτηση μεταξύ των συνθηκών της αγωνιστικής λειτουργικότητας και της βίαιης συμπεριφοράς. Σε αθλήματα όπου η επίτευξη της νίκης στηρίζεται στο βαθμό δεξιότητας και οι αθλητές αγωνίζονται σε απόσταση π.χ ρυθμική γυμναστική, κολύμβηση, η δημιουργία και εκδήλωση επιθετικής συμπεριφοράς είναι ελάχιστη έως ανύπαρκτη. Αντίθετα σε αθλήματα που στηρίζονται στο δυναμισμό και οι αθλητές έρχονται σε άμεση σωματική επαφή, η παραγωγή βίας είναι αναπόφευκτη.

Στη περίπτωση αυτή αναφέρεται **το ποδόσφαιρο** όπου η εκδήλωση επιθετικότητας ενισχύεται από τους κανονισμούς οι οποίοι δεν είναι απόλυτα σαφείς και δεν υπάρχει ταύτιση ερμηνείας π.χ οφσάιντ (offside) και στη περίπτωση του πέναλτι (penalty)( Αυγερινός, όπ. αν.,σελ 372).

### Οι διαφορετικές αγωνιστικές περιστάσεις

Τη στάθμη και τη σημασία του αγώνα καθορίζουν πολλοί παράμετροι όπως:

#### ❖ **Το σκορ του αγώνα**

Εκεί που η διαφορά των τερμάτων για παράδειγμα στο ποδόσφαιρο είναι αισθητή και δεν υπάρχουν πιθανότητες ισοφάρισης ή φόβος της ήττας από την προπορευόμενη ομάδα, τότε η καταβαλλόμενη προσπάθεια των αθλητών και από τις δυο πλευρές είναι ανύπαρκτη και δε προκαλεί συναισθηματικούς αναβρασμούς. Αντίθετα αν το σκορ είναι πολύ μικρό ή ισόπαλο, τότε ο δυναμισμός και οι βίαιες ενέργειες ενισχύονται αισθητά.

#### ❖ **Τα εκτός ή εντός έδρας**

Όταν μια ομάδα παίζει στην έδρα της, υπερτερεί της άλλης στη γνώση του αγωνιστικού χώρου, στη ψυχική υπεροχή, στην συμπαράσταση των συντριπτικά περισσότερων οπαδών και στην ασφάλεια που της δίνει το οικείο περιβάλλον. Ταυτόχρονα όμως είναι εκτεθειμένη στις προσδοκίες των οπαδών της που δεν της επιτρέπουν να τους απογοητεύσει. Κατά συνέπεια όταν η ροή του παιχνιδιού δεν είναι ευνοϊκή για τη τοπική ομάδα, οι αθλητές

προσπαθούν με περισσότερη αγωνιστικότητα και επιθετικές ενέργειες να επιτύχουν το προσδοκώμενο αποτέλεσμα.

Παράλληλα όμως η ομάδα που παίζει εκτός έδρας μειονεκτεί σε όλα τα επίπεδα έναντι της τοπικής και προσπαθεί με δυναμισμό και σκληρό παιχνίδι να αποφύγει το αρνητικό για εκείνη αποτέλεσμα.

#### ❖ **Η σημασία του αγώνα**

Σε περιπτώσεις υποβιβασμού ή ανόδου στην άλλη κατηγορία, τελικού παιχνιδιού για το κύπελλο, καθοριστικού παιχνιδιού για τη διεκδίκηση του πρωταθλήματος ή αγώνα ντέρμπυ μεταξύ αιωνίων αντιπάλων, οι εκδηλώσεις βίας είναι ιδιαίτερα ενισχυμένες καθώς διακυβεύονται οικονομικά συμφέροντα, η κατάκτηση ενός τίτλου και η θεωρητική διαφύλαξη του κύρους της ομάδας.

#### ❖ **Η θέση στο βαθμολογικό πίνακα**

Όσο πιο κοντά βρίσκονται οι ομάδες, τόσο περισσότερος είναι ο δυναμισμός και η επιθετική συμπεριφορά που εκδηλώνονται.

#### ❖ **Η θέση των παιχτών στον αγώνα και οι αρμοδιότητες που έχουν αναλάβει από το προπονητή**

Οι αμυντικοί παίκτες είναι υποχρεωμένοι να έρθουν αντιμέτωποι με τους επιθετικούς της αντίπαλης ομάδας επιστρατεύοντας το σκληρό παιχνίδι και τις βίαιες ενέργειες.

#### ❖ **Το σημείο του αγωνιστικού χώρου όπου γίνεται η παράβαση του κανονισμού**

Στο κέντρο ενός ποδοσφαιρικού γηπέδου σπάνια εκδηλώνεται σκληρό και επικίνδυνο παιχνίδι καθώς η απόσταση είναι μεγάλη και αποτρέπονται οι κίνδυνοι και για τις δυο ομάδες.

Αντίθετα κοντά ή μέσα στη μεγάλη περιοχή οι φάσεις του παιχνιδιού διεξάγονται σώμα με σώμα και η επίτευξη ή αποτροπή ενός γκολ, επιδιώκεται με κάθε θεμιτό ή αθέμιτο μέσο.

#### ❖ **Ο προπονητής**

Η παρουσία του προπονητή ασκεί αισθητή επίρροή στον αγωνιστικό τρόπο των αθλητών της ομάδας. Συχνά όχι μόνο επιδοκιμάζει αλλά επιβάλλει το σκληρό και βίαιο παιχνίδι προκειμένου να επιτευχθεί το θεμιτό αποτέλεσμα.

#### ❖ **Η κατηγορία στην οποία παίζει μια ομάδα**

Όσο πιο ψηλά αγωνίζονται οι αθλητές, τόσο πιο επιθετικά παίζουν(οικονομικά συμφέροντα, διεκδίκηση συμμετοχής σε ευρωπαϊκά

πρωταθλήματα). Παρόλο αυτά, τα τελευταία χρόνια παρατηρούνται βίαια επεισόδια και σε παιχνίδια χαμηλών κατηγοριών ( Αυγερινός, όπ. αν., σελ 373-375).

### Οι διαφορετικές αντιλήψεις

Μέσα στο γενικότερο κλίμα της αντίληψης ότι πρέπει κανείς να κερδίσει με κάθε θυσία, πολλοί αθλητές αντιλαμβάνονται τον ποδοσφαιρικό αγώνα ως μια «πολεμική» διένεξη και κατά συνέπεια λειτουργούν ανάλογα. Σε αυτές τις περιπτώσεις γίνεται λόγος για συνειδητές πράξεις βίας. Επίσης πέρα από τους επίσημους κανόνες υπάρχουν και ανεπίσημοι που επιτρέπουν ή ίσως επιβάλλουν ένα πολύ σκληρότερο παιχνίδι. Ως εκ τούτου ανάλογά με τη φάση του αγώνα και την αναμενόμενη ποινή οι παίχτες ενεργούν βίαια και επιθετικά προκειμένου να επιτευχθεί το επιθυμητό αποτέλεσμα (Αυγερινός Θ., Αθήνα 1988, σελ 375-373).

*Το ποδόσφαιρο αποτελεί αντικατοπτρισμό της ζωής στην κοινωνία. Ο καθένας θέλει να φτάσει ψηλά αλλά οι αντίπαλοι προσπαθούν να τον αναχαιτίσουν. Εύστοχα παρατηρεί ο Heinila "football can be as good or bad as a society of which it is a part" δηλαδή, το ποδόσφαιρο μπορεί να λειτουργεί θετικά ή αρνητικά ανάλογα με τη κοινωνία στην οποία εντάσσεται αφού αποτελεί μέρος αυτής" (Heinila K., 1974, σελ 68) .*

Παρόλο που η ευθύνη των ποδοσφαιριστών στα επεισόδια έχει κριθεί ιδιαίτερα περιορισμένη, συμβάλλει ωστόσο αρκετά συχνά στην πυροδότηση έκρυθμων καταστάσεων, λόγω του ψυχρού επαγγελματικού - ωφελιμιστικού πνεύματος που διακατέχει σήμερα τους ποδοσφαιριστές.

Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε από επιστημονική ομάδα για τη βία στα ελληνικά γήπεδα, ένα μεγάλο μέρος των ποδοσφαιριστών δήλωσε, ότι ασχολείται με το ποδόσφαιρο απλώς για να αποκομίσει ένα σεβαστό ποσό χρημάτων και για να αποκτήσει φήμη. Εξαιτίας αυτή της αντίληψης οι ποδοσφαιριστές παρουσιάζουν συχνά τη ψυχολογία της «βεντέτας» και είναι πρόθυμοι να αλλάξουν εύκολα «τη φανέλα» τους για μεγαλύτερη αμοιβή ή και σε ακραίες περιπτώσεις να δωροδοκηθούν. Κατά συνέπεια, όχι σπάνια, αναδεικνύονται κατώτεροι των προσδοκιών που έχει ο φίλαθλος επενδύσει σε εκείνους, δημιουργώντας έτσι μια πικρία και αγανάκτηση για τη δυσανάλογη,



προς τις υπέρογκες αμοιβές τους και το ακριβό εισιτήριο, πενιχρή τους εμφάνιση(Αυγερινός Θ., Αθήνα 1988, σελ 375-376).

### III. Η ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΒΙΑΙΟΤΗΤΩΝ ΤΩΝ ΟΠΑΔΩΝ-ΘΕΑΤΩΝ ΜΕΣΑ ΚΑΙ ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΑ ΓΗΠΕΔΑ.

Οι βιαιότητες των οπαδών - θεατών στις αθλητικές συναντήσεις είναι το ουσιαστικό πρόβλημα της βίας των γηπέδων που τα τελευταία 30 χρόνια έχει πάρει ανησυχητικές διαστάσεις σε όλες τις χώρες του κόσμου.

Έκτροπα και βιαιότητες παρουσιάζονται σε όλα τα αθλήματα όπου συγκεντρώνονται πλήθη ανθρώπων, το ποδόσφαιρο όμως διατηρεί τα πρωτεία καθώς στο χώρο των γηπέδων έχουμε τη συγκέντρωση υπερβολικά μεγάλων μαζών. Τα γήπεδα και τα στάδια του ποδοσφαίρου έχουν τη δυνατότητα να «φιλοξενήσουν» δεκάδες χιλιάδες θεατές και φιλάθλους και φθάνουν ακόμη και τις 150 χιλιάδες (Μαρακάνα, Βραζιλίας).

Πολύ συχνά τα γήπεδα μετατρέπονται σε «πεδία πολέμου» με αποτέλεσμα να γίνονται πολλές υλικές καταστροφές, να τραυματίζονται άτομα. Παρουσιάζεται μια διαρκή αλυσίδα βιαιοτήτων με πολλές παραλλαγές και αρκετά θύματα. Οι αγώνες ποδοσφαίρου που έχουν το μεγαλύτερο ποσοστό οπαδών - φιλάθλων, εσωκλείουν μέσα τους τη θρυαλλίδα της έκρηξης κυρίως όταν δε λαμβάνονται τα κατάλληλα μέτρα πρόληψης( Πανούσης Γ., Αθήνα, 1990, σελ 154-157) .

Η διεξαγωγή μεγάλων αθλητικών αναμετρήσεων με μαζική συμμετοχή θεωρείται, ότι προσφέρει το κατάλληλο έδαφος για τη εκτόνωση της συμπιεσμένης επιθετικότητας εκατοντάδων νεαρών ατόμων. Είναι δεδομένο, ότι εκεί που συναθροίζεται μεγάλος αριθμός ανθρώπων που διακατέχονται από υψηλή συναισθηματική φόρτιση, υπάρχει και μια μεγάλη συσσώρευση βίας που εύκολα περνά στη πράξη.

Το άτομο που βρίσκεται στη μάζα (όχλο) παρουσιάζει «...εξαφάνιση της συνειδητής προσωπικότητας, υπεροχή της ασυνείδητης, προσανατολισμό δια της υποβολής και της μετάδοσης των συναισθημάτων και των ιδεών προς την ίδια κατεύθυνση, τάση για άμεση μεταμόρφωση σε πράξεις των υποβαλλόμενων ιδεών...». Στην ομαδική ψυχή οι νοητικές ικανότητες των

ανθρώπων και κατά συνέπεια η ατομικότητα τους εξαφανίζονται. Το ετερογενές διαλύεται μέσα στο ομοιογενές και κυριαρχούν οι ασυνειδήτες ιδιότητες».

Οι εκδηλώσεις βίας στο ποδόσφαιρο είναι πολυπληθέστερες και συχνότερες καθώς οι συγκεντρώσεις στα γήπεδα είναι σημαντικά μεγαλύτερες και αισθητά πιο πολλές από οποιοσδήποτε άλλες συγκεντρώσεις. **Η ψυχολογία της μάζας, υποστηρίζει, ότι σε μία συγκέντρωση δέκα χιλιάδων ανθρώπων π.χ ένας άνθρωπος 40 χρονών σκέπτεται όπως ένα παιδί 14 -15 ετών. Ένα άτομο οποιασδήποτε προσωπικότητας ή σοβαρότητας αν βρεθεί μέσα στη μάζα και υποστεί την επίδραση της μάζας, υπόκειται σε καταστάσεις τελείως διαφορετικές από εκείνες που ταιριάζουν στη θέση και στον χαρακτήρα του. Είναι παρατηρημένο από πολλούς ότι το ποδόσφαιρο έχει γίνει «το παιχνίδι του πάθους και της εξαλλοσύνης»**(Λε Μπον Γκ, Αθήνα, 1949, σελ 24).

#### **IV. Η ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΟΠΑΔΩΝ –ΘΕΑΤΩΝ ΣΤΟ ΓΗΠΕΔΟ.**

Στην επιθετικότητα των οπαδών - θεατών σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και η επίδραση του παιχνιδιού. Συγκεκριμένα:

- ο αγώνας δεν αποτελεί το μοναδικό παράγοντα ερεθισμάτων επιθετικότητας \* μέσα στο γήπεδο.
- ερεθίσματα επιθετικότητας προέρχονται και από τη κερκίδα όπου η μια «παράταξη» προκαλεί την άλλη.
- το «σκληρό» παιχνίδι, οι διαπληκτισμοί των παιχτών, τα εσφαλμένα ή μεροληπτικά σφυρίγματα του διαιτητή, οι κόκκινες κάρτες ενθαρρύνουν τη παρορμητική συμπεριφορά και διάθεση των οπαδών - θεατών, άλλοτε της μιας παράταξης και άλλοτε της άλλης. Κάθε έξαψη της μιας πλευράς απευθύνεται στην άλλη, ώστε να δημιουργείται μια διαλεκτική σχέση μεταξύ παιχτών - θεατών, θεατών - θεατών.
- η επιθετική συμπεριφορά των θεατών - οπαδών είναι ελάχιστη στην αρχή του αγώνα και κορυφώνεται στη διάρκεια και στο τέλος του αγώνα.
- όσο πιο συχνά προσέρχεται στο γήπεδο ένας φίλαθλος, τόσο μεγαλύτερη διάθεση για επιθετικότητα εκδηλώνει.

- η ετοιμότητα του οπαδού - θεατή να δράσει επιθετικά είναι ένα βασικό, αλλά όχι αποκλειστικό σημείο της προσωπικότητας του. Η επιθετική αυτή ετοιμότητα μεταβάλλεται στη πορεία του παιχνιδιού. Στο ψυχισμό του οπαδού-θεατή υπεισέρχονται και άλλες συναισθηματικές καταστάσεις όπως λύπη-χαρά, αγωνία-χαλάρωση, ευχαρίστηση-δυσαρέσκεια που κατά τη διάρκεια του αγώνα υπόκεινται σε διακυμάνσεις. Ως εκ τούτου οι συναισθηματικές αυτές διακυμάνσεις διαδραματίζουν για πολλούς οπαδούς σημαντικότερο ρόλο από ότι η επιθετική διέγερση (Marsh P. & Harre H., , London, 1978, σελ 108-117).

## **V. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑΣ.**

Από τις προηγούμενες αναφορές διαπιστώνεται, ότι η βία ακολουθεί πολιτισμικά τον άνθρωπο σε όλα τα στάδια της εξέλιξης του για διαφορετικούς κάθε φορά λόγους.

Σήμερα στη σύγχρονη υψηλά εξελιγμένη κοινωνία διαπιστώνεται ότι η παρορμητική βία έχει περιοριστεί στους ανθρώπους και η συμπεριφορά τους χαρακτηρίζεται πιο κόσμια. Η εξέλιξη της κοινωνίας όμως έχει αλλάξει πολλές καταστάσεις που παλαιότερα ήταν έμμεσα αναγκαίες για την ύπαρξη του ατόμου. Έτσι λοιπόν σήμερα παρατηρείται:

### **1. Απώλεια των στενών διανθρώπινων σχέσεων.**

Με την αύξηση του πληθυσμού και τη δημιουργία των μεγάλων μαζών, διαλύθηκε η μικρή εδαφική κοινότητα στην οποία ήταν αναπτυγμένες οι στενές προσωπικές σχέσεις. Στη κοινότητα - γειτονία το άτομο είχε την προσωπικότητα του και ζούσε έντονα τους συνανθρώπους που βρίσκονταν δίπλα του. Σήμερα το άτομο έχει χαθεί «μέσα» στη μεγάλη ανώνυμη κοινωνία και αποτελεί μια ασήμαντη μονάδα.

### **2. Περιορισμός του χώρου κίνησης.**

Με την ανάπτυξη της πόλης, οι ανοιχτοί χώροι(πλατείες και αλάνες) έχουν καλυφθεί από μπετόν με αποτέλεσμα το παιδί να εγκλωβίζεται στο «κουτί» του διαμερίσματος χωρίς να έχει τη δυνατότητα για κινητική εκτόνωση.

### **3. Βελτίωση των «σκληρών» συνθηκών ζωής.**

Η βιομηχανική εξέλιξη με τη υψηλή τεχνολογία απλοποίησε τη ζωή του σύγχρονου ανθρώπου. Τα άτομο πλέον δε καταβάλλει σωματικές δυνάμεις αφού το μεγαλύτερο έργο επιτελούν οι μηχανές. Ως αποτέλεσμα έχει περίσσια σωματική ενέργεια που επιθυμεί κάπου να διοχετεύσει.

#### **4. Απώλεια των κοινωνικών αξιών.**

#### **5. Αύξηση των κοινωνικών προτύπων επιτυχίας.**

Η σύγχρονη υπερδυναμική κοινωνία απαιτεί από το άτομο να συμβάλλει λειτουργικά στην οικοδόμηση της οικονομίας και του υψηλού βιοτικού επιπέδου. Κατά συνέπεια, προκαλείται στο άτομο το συναίσθημα της ανασφάλειας, καθώς ο νέος δε γνωρίζει αν θα τα καταφέρει και ο ενήλικας καταπιέζεται από τα καταναλωτικά προϊόντα που μέσω της διαφήμισης καθίστανται διαρκώς απαραίτητα. Η πολιτεία θα πρέπει να συνειδητοποιήσει, ότι μεγάλο μέρος της ελληνικής νεολαίας γνωρίζει τον αθλητισμό ως παθητικός καταναλωτής ενός θεάματος από την εξέδρα και τη τηλεόραση. Στους αθλητικούς χώρους διοχετεύει την ενεργητικότητα και τη πίεση του από τα αδιέξοδα της καθημερινής ζωής (Γαρδίκη Ολ. κ.αλ, Αθήνα, 1987, σελ 35-38).

Περισσότερη από τη διάθεση για υποστήριξη της ομάδας, εκείνο που έλκει τους νέους στα γήπεδα, είναι η διάθεση για εκτόνωση και συμμετοχή σε ένα ξεχωριστό τρόπο διασκέδασης μέσα στην ασφάλεια ενός ολόκληρου πλήθους ομοϊδεατών. Η ταύτιση όμως με τους ομοϊδεάτες τους και η χαλάρωση των αναστολών υπό την επίδραση της ψυχολογίας του πλήθους, δεν αρκεί από μόνη της να εξηγήσει τη τάση των νεαρών αυτών για τέλεση επεισοδίων μέσα στο γήπεδο. Κατά βάση η εξήγηση αυτή θα έπρεπε να αναζητηθεί στις ψυχολογικές ιδιαιτερότητες των ατόμων αυτών και στα ψυχολογικά προβλήματα που τους δημιουργούνται, όχι μόνο λόγω των συχνά διαλυμένων οικογενειών τους και της αστάθειας των εργασιακών τους σχέσεων, αλλά και λόγω του γενικότερου εχθρικού περιβάλλοντος που αντιμετωπίζουν στη κοινωνική τους ζωή.

Είναι φανερό ότι οι διάφορες αυτές ψυχολογικές πιέσεις οδηγούν πολύ συχνά τους νέους σε επιθετικότητα η οποία:

- άλλοτε εκδηλώνεται με παθητικό τρόπο, όπως η χρήση τοξικών ουσιών εξάρτησης.

- άλλοτε με ήπιο τρόπο, όπως το έντονο ενδιαφέρον για δυναμικά αθλήματα άμεσης επαφής.
- άλλοτε με βάνουσο ενεργητικό τρόπο, δηλαδή με τη τέλεση επεισοδίων και πράξεων χουλιγκανισμού ή βανδαλισμού(χειροδικία οπαδών άλλης ομάδας ή εναντίον αστυνομικών, καταστροφή ξένης περιουσίας κ.τ.λ) (Δασκαλάκης Η., Αθήνα-Κομοτηνή 1985, σελ 89).

Συνοψίζοντας μπορεί κανείς να υποστηρίξει, ότι το άτομο χαμένο και ασήμαντο μέσα στην ανωνυμία, χωρίς σωστές διανθρώπινες σχέσεις, εγκλωβισμένο σε ένα κλειστό χώρο χωρίς δυνατότητα δράσης και με περίσσια σωματική δύναμη, χωρίς να έχει τη κρίση και τη δυνατότητα να προσανατολισθεί σε σοβαρές κοινωνικές αξίες, καταπιεζόμενο από το σύγχρονο stress επιτυχίας και της καταναλωτικής ευδαιμονίας, αποτελεί έρμαιο της κοινωνίας αναζητώντας ένα στήριγμα. Σε αυτή τη κοινωνική ανασφάλεια του ατόμου, παρουσιάζεται ο αθλητικός σύλλογος ως καταφύγιο. Έτσι το άτομο συνδέεται με τα σωματεία, τα χρώματα και τα σύμβολα του, προκειμένου να ανήκει «κάπου». Ταυτίζεται με τους αθλητές τους οποίους ανάγει σε ινδάλματα, σε θεούς.

Οι αναφερθείσες πιο πάνω αιτίες, οι οποίες αποτελούν τα γενικότερα κοινωνικά πλαίσια, δεν ισχύουν για τον καθένα και δε δύναται να ερμηνεύσουν από μόνες τους την απόκλιση της συμπεριφοράς που παρατηρείται μέσα και έξω από τα γήπεδα. Εμπειρικές έρευνες δείχνουν ότι το κοινωνικό φαινόμενο της βίας είναι πολυσύνθετο και ότι συμβάλλουν πολλοί παράγοντες μαζί και συντελούν σε αυτό πολλές συνθήκες. Οι αιτίες εντοπίζονται τόσο στο άτομο όσο και στο κοινωνικό περίγυρο ή στις δομικές συνθήκες, στις προσωπικές και τέλος στις κοινωνικές συνθήκες.

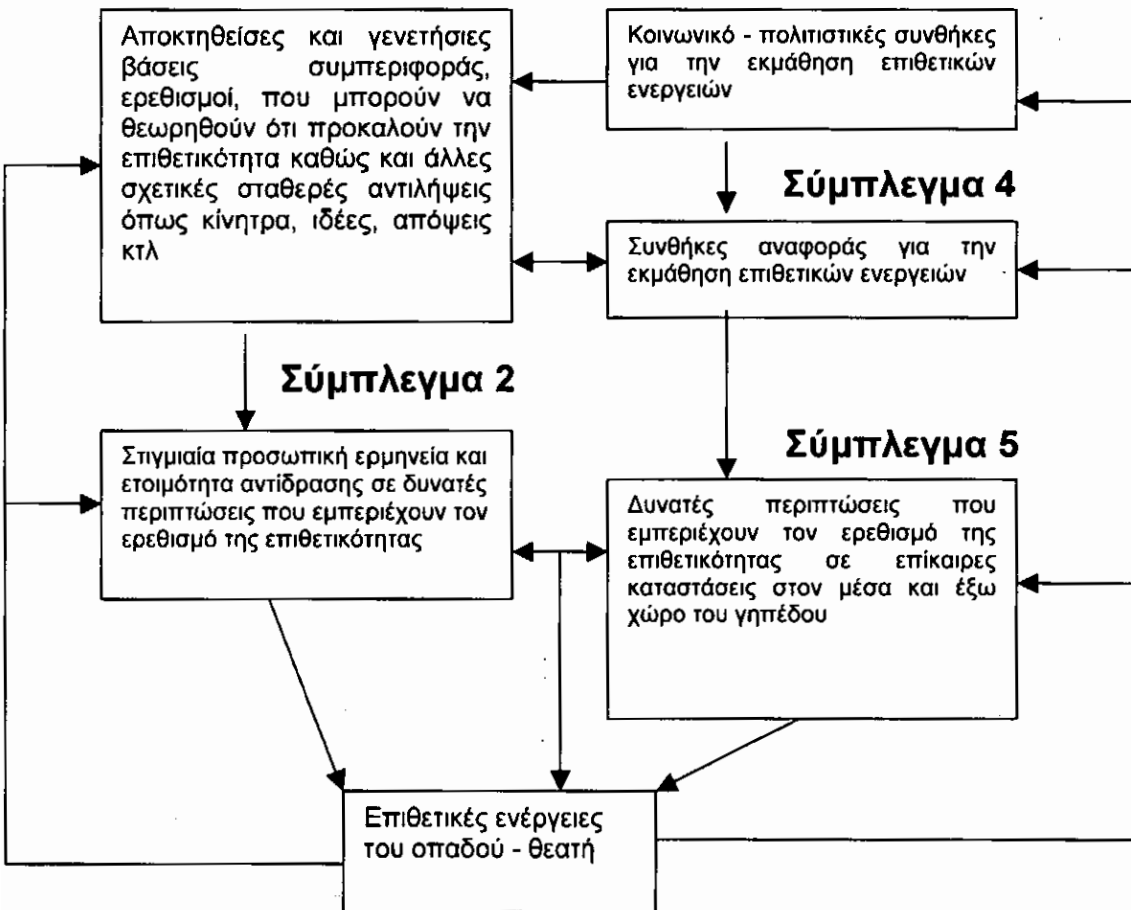
Τα παρακάτω δύο σχήματα δείχνουν το πλαίσιο των παραγόντων που συμβάλλουν στη δημιουργία των επιθετικών ενεργειών των οπαδών - θεατών κατά τους Schulz\Weber(1979) καθώς και Marsh(1972):

Άτομα

Περιβάλλον

Σύμπλεγμα 1

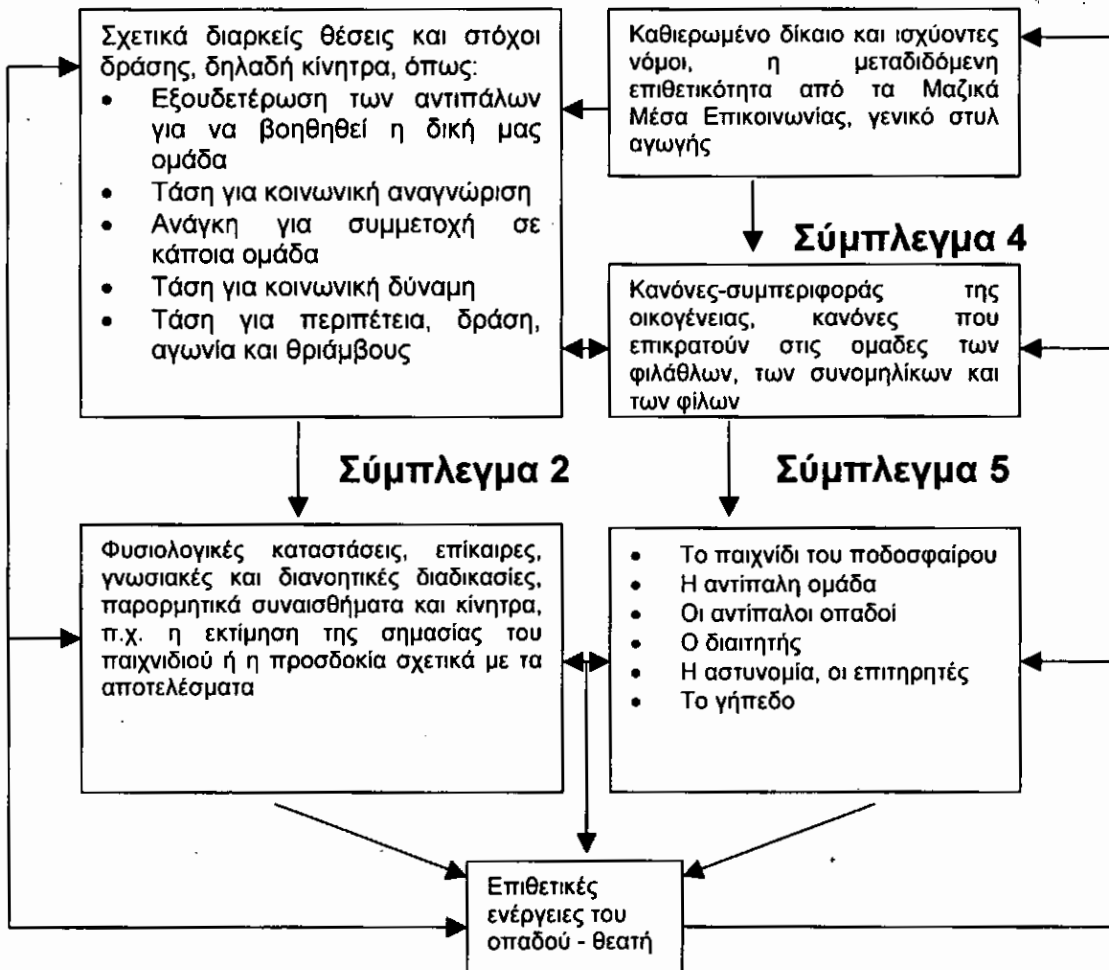
Σύμπλεγμα 3



Σχήμα 1. Η παρουσίαση της σχετικής δομής για τις επιθετικές ενέργειες των οπαδών - θεατών του ποδοσφαίρου.

**Σύμπλεγμα 1**

**Σύμπλεγμα 3**



Σχήμα 2. Η παρουσίαση των σπουδαιότερων παραγόντων

Από τη παρουσίαση των παραγόντων γίνεται σαφές ότι σαν συμπεριφορά(καθώς και επιθετική συμπεριφορά)εννοείται το αποτέλεσμα αλληλεπίδρασης μεταξύ του ατόμου και των συνθηκών του περίγυρου. Ως

προς τη συμπεριφορά του ατόμου, ασκούν επίδραση τόσο σταθερές προσωπικές ιδιότητες, όσο και επίκαιρες αντιλήψεις συμπεριφοράς που απορρέουν από τα ερεθίσματα καταστάσεων που έχουν διαμορφωθεί. Ειδικότερα:

### **Οι διαρκείς θέσεις συμπεριφοράς: ( σύμπλεγμα 1)**

Σαν διαρκείς θέσεις θεωρούνται π.χ ψυχολογικά κίνητρα για επιθετικές ενέργειες οπαδών - θεατών, συγκεκριμένα για επιθετικές ενέργειες οπαδών – θεατών που είναι μέλη συνδέσμων όπως :

- η εξουδετέρωση των αντιπάλων για να ωφεληθεί η προσωπική τους ομάδα.
- η επιθυμία για κοινωνική αναγνώριση.
- η ανάγκη συμμετοχής σε μια ομάδα, δηλαδή το συναίσθημα να ανήκει το άτομο «κάπου» για να αισθάνεται σιγουριά και ασφάλεια.
- η τάση για κοινωνική δύναμη.

### **Οι επίκαιρες ατομικές συνθήκες: (σύμπλεγμα 2)**

Η στιγμιαία προσωπική ερμηνεία και ετοιμότητα αντίδρασης σε δυνατές περιπτώσεις που εμπριέχουν τον ερεθισμό της επιθετικότητας επηρεάζεται από διάφορες μεταβλητές όπως:

- τη φυσιολογική κατάσταση του ατόμου π.χ την επίδραση του αλκοόλ, τα φάρμακα, τοξικές ουσίες κ.τ.λ
- τις διανοητικές διαδικασίες από τα κίνητρα π.χ ως προς την εκτίμηση της σημασίας ενός παιχνιδιού ή ως προς τη προσδοκία σχετικά με το αποτέλεσμα του αγώνα.

Στο κοινωνικό περίγυρο ανήκουν οι κοινωνικό - πολιτικές συνθήκες, οι ομάδες αναφοράς και οι επίκαιροι περιστασιακοί παράγοντες.

### **Οι κοινωνικό- πολιτικές συνθήκες (σύμπλεγμα 3)**

Το σύμπλεγμα του κοινωνικού - πολιτιστικού υπόβαθρου περιλαμβάνει τη κοινωνική αξιολόγηση (εκτίμηση) και συχνότητα των επιθετικών ενεργειών στους διάφορους κοινωνικούς τομείς, δηλαδή το μέγεθος και τη σημασία της



δομικής ή θεσμοποιημένης βίας που ενυπάρχει στα κοινωνικά συστήματα και στους κοινωνικούς θεσμούς.

Διάφορες μεταβλητές εδώ είναι π.χ

- η ιδιαίτερη έμφαση της βίας στα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας και ιδιαίτερα στον αθλητικό τύπο.
- ο συχνός επιθετικός ανταγωνισμός στο επάγγελμα.
- οι σκηνές βίας στη τηλεόραση.
- οι γενικά αναγνωρισμένοι και εφαρμοσμένοι τρόποι αγωγής που εμπεριέχουν τη βία σαν μέσο διαπαιδαγώγησης.
- η επιθετικότητα στον αθλητισμό.

#### **Οι συνθήκες των ομάδων αναφοράς (σύμπλεγμα 4)**

Οι μικρο-κοινωνικοί παράγοντες εμφανίζονται με τις ομάδες αναφοράς των φίλαθλων π. χ οι φιλικές παρέες , οι συνάδελφοι στη δουλειά, οι συμμαθητές στο σχολείο, οι σύλλογοι των νέων καθώς και η οικογένεια ως μοντέλο αξιολόγησης της επιθετικότητας στους διάφορους τομείς της ζωής. Ιδιαίτερη σημασία όμως έχουν, οι οργανωμένες τα τελευταία χρόνια ομάδες φίλαθλων, δηλαδή οι σύνδεσμοι των ποδοσφαιρικών συλλόγων. Σε όλες τις ομάδες αναφοράς ο «ποδοσφαιρόφιλος» καλλιεργεί τις αντιλήψεις του ως προς τις επιθετικές και βίαιες δραστηριότητες. Οι συνθήκες για επιθετική συμπεριφορά εδώ μπορεί να είναι:

- οι τυπικοί κανόνες των ομάδων.
- .. οι άτυποι κανόνες συμπεριφοράς των ομάδων.

#### **Οι επίκαιρες περιστασιακές συνθήκες (σύμπλεγμα 5)**

Στον περιβαλλοντολογικό τομέα ανήκουν τέλος οι επίκαιρες καταστάσεις μέσα και έξω από το γήπεδο καθώς και η μετακίνηση προς και από το στάδιο που μπορούν να δημιουργήσουν πολλούς ερεθισμούς που προκαλούν την επιθετικότητα. Οι διάφορες συνθήκες σε αυτή τη περίπτωση είναι:

- το παιχνίδι εντός ή εκτός έδρας, πορεία του αγώνα, αποτέλεσμα του παιχνιδιού, συχνότητα των βίαιων ενεργειών μέσα στον αγώνα.
- η κατηγορία του πρωταθλήματος και η θέση της στη βαθμολογία.
- η μάζα και ο αριθμός των οπαδών - θεατών.

- το γεγονός εάν οι οπαδοί - θεατές προσήλθαν στο γήπεδο μεμονωμένοι ή σαν ομάδες.
- η συμπεριφορά και οι αποφάσεις του διαιτητή.
- ο αριθμός και συμπεριφορά των αντιπάλων οπαδών - θεατών( Αυγερινός Θ., Αθήνα, 1988, σελ 386-392).

Σύμφωνα με τα παραπάνω γίνεται λόγος για την θεωρία της καθημερινότητας η οποία αποτελεί μίγμα της θεωρίας των ορμών και των ενστίκτων. Η βασική υπόθεση του «common sense» είναι, ότι οι ψυχικές αναστολές οδηγούν αναγκαστικά και αναπόφευκτα στην επιθετικότητα σαν μοναδική δυνατότητα διεξόδου. Οι δε βίαιες ενέργειες των οπαδών ερμηνεύονται ως έκφραση των γενετήσιων ορμών του ανθρώπου, οι οποίες σε κάποια ψυχική αναστολή ξεσπούν αυτόματα και δεν είναι δυνατόν να ελεγχθούν από τους κοινωνικούς κανόνες.

Η επιθετικότητα που προκαλείται έχει αποτελέσει αντικείμενο πολλών συζητήσεων. Μια άποψη είναι πως παίζοντας ή παρακολουθώντας ποδόσφαιρο ικανοποιούνται τα διάφορα βίαια συναισθήματα και εκτονώνονται ακίνδυνα. Η άποψη αυτή βασίζεται στην αντίληψη πως όλοι υποφέρουν από άγχος στη καθημερινή τους ζωή και πως διέπονται από μια μορφή καταπιεσμένης οργής. Η οργή αυτή συσσωρεύεται αναμένοντας την κατάλληλη ευκαιρία να εκτονωθεί. Αν δεν εμφανισθεί ανάλογη ευκαιρία, τότε η οργή στρέφεται εναντίον του ίδιου του ατόμου προκαλώντας αγχώδεις καταστάσεις. Υποστηρίζεται πως αν μέσα από τη συμμετοχή μέσα σε ένα ποδοσφαιρικό ματς, είτε σαν παίκτης, είτε σαν θεατής, καταφέρει το άτομο να διοχετεύσει αυτή την εσωτερική επιθετικότητα με ακίνδυνο τρόπο, τότε θα έχει εκτονωθεί και θα έχει αποφύγει σοβαρότερες εκδηλώσεις σε άλλες στιγμές.

Αυτή είναι η «ασφαλιστική δικλείδα» του ποδοσφαίρου. Βασίζεται στην αντίληψη πως είναι κοινωνικά αποδεκτό να φωνάζεις και να υβρίζεις σε ένα ποδοσφαιρικό ματς και πως οι «θιγόμενοι» δε θα σε στείλουν στο δικαστήριο για αυτό. Ο θεατής που ουρλιάζει ξέφρενα έχει την «άδεια» να προβεί σε τέτοιου είδους ενέργειες μέσα από την ίδια τη νοοτροπία του παιχνιδιού. Η οργή πλέον δεν καταπιέζεται, αλλά απελευθερώνεται. Η επιθετικότητα υποτίθεται πως διοχετεύεται κατά κάποιο τρόπο και η ένταση μειώνεται με αποτέλεσμα ο θεατής να αισθάνεται εκτονωμένος, και κοινωνικά μη βίαιος.

Είναι βέβαιο, ότι αν ο έξαλλος θεατής του ποδοσφαίρου συμπεριφερόταν με παρόμοιο τρόπο στο χώρο της εργασίας του ή στην οικογένεια του, θα εμπλεκόταν σε δυσάρεστες καταστάσεις. Η οργή που στρέφει τόσο ελεύθερα στους παράγοντες, στους παίκτες και στους διαιτητές στη διάρκεια ενός ποδοσφαιρικού αγώνα, θα προκαλούσε άμεσα αντίποινα από το επαγγελματικό ή το κοινωνικό περιβάλλον.

Ειδικοί υποστηρίζουν, ότι η μαζική έκρηξη επιθετικότητας που σημειώνεται σε κάθε ματς ταυτίζεται με τη μεταφορά μιας ωρολογιακής βόμβας μακριά από τη πόλη, για να εκραγεί σε ένα ερημικό μέρος. Υπάρχουν όμως επικριτές αυτής της άποψης.

Μια άλλη μερίδα ειδικών υποστηρίζει, ότι κατά τη διάρκεια ενός ποδοσφαιρικού αγώνα τα επιθετικά αισθήματα εξάπτονται αντί να καταλαγιάζουν. Η επιχειρηματολογία τους είναι η εξής:

Η επιθετικότητα είναι συναίσθημα που προκαλείται όταν το άτομο βρίσκεται κάτω από την πίεση μιας επίθεσης. Όλοι είναι επιθετικοί και όλοι διέπτονται από ένα ένστικτο αυτοάμυνας σε περίπτωση που απειληθούν. Ένα βασικό στοιχείο της ποδοσφαιρικής τελετουργίας είναι ο κίνδυνος να ηττηθεί η ομάδα του οπαδού από την αντίπαλη ομάδα, αισθάνεται δηλαδή ο οπαδός άμεσα να απειλείται από εκείνη. Ενώ η μάχη στο γήπεδο συνεχίζεται, η ένταση κορυφώνεται. Δεν υπάρχει ανακούφιση παρά μόνο όταν ο διαιτητής σφυρίζει το τέλος της αναμέτρησης. Μόνο αν η ομάδα του οπαδού νικήσει, απολαμβάνει το αίσθημα του θριάμβου και επιτυγχάνει την εκτόνωση των επιθετικών του τάσεων. Δε σημαίνει όμως ότι έχει βρει και μια «ασφαλιστική δικλείδα» για ένα φορτίο καταπιεσμένης οργής από το άγχος της καθημερινής ζωής. Αν η ομάδα του όμως ηττηθεί, τότε η επιθετικότητα που προκλήθηκε από το ματς δεν εκτονώνεται. Για τον ηττημένο θεατή, η οργή που προκλήθηκε στη διάρκεια του αγώνα διατηρείται και μετά το σφύριγμα της λήξης. Στις περισσότερες περιπτώσεις η οργή αυτή συγκρατείται και διαρκεί για λίγο. Σε μερικές όμως περιπτώσεις καλλιεργεί τη ανάγκη της εκδίκησης **και μπορεί να ωθήσει εκρηκτικούς χαρακτήρες σε πράξεις βίας μετά τον αγώνα.**

Και οι δυο παραπάνω απόψεις είναι ορθές. Και οι δυο διαδικασίες λειτουργούν. Η οργή και το άγχος που μεταφέρονται από τον εργασιακό χώρο ή το κοινωνικό περίγυρο στο ποδοσφαιρικό γήπεδο, μπορεί να ακολουθήσουν

και την αντίστροφη πορεία και να βρεθούν από τις κερκίδες του γηπέδου, στο γραφείο ή το σπίτι. Ο κάθε ποδοσφαιρικός αγώνας είναι εξίσου εκτονωτικός, όσο και διεγερτικός. Οι φανατικοί του ποδοσφαίρου και οι αντίπαλοι του θα πρέπει να αποδεχθούν ότι το αποτέλεσμα μεταξύ τους είναι ισόπαλο.

**«...Η βία των οπαδών δεν είναι αποκλειστικά χαρακτηριστικό των αθλητικών θεαμάτων, αλλά συνιστά μια κοινωνική πρακτική η οποία πρέπει να αναλυθεί σε βάθος και όχι να αντιμετωπιστεί περιστασιακά με μέτρα όπως ο έλεγχος των εισερχόμενων στα γήπεδα, αύξηση των αστυνομικών δυνάμεων.....»** (Desmond Morris, London, 1981, σελ 39).

## VI. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΟΡΜΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΝΣΤΙΚΤΩΝ.

Αυτή η θεωρία έχει τα σπέρματα της στους Αυστριακούς A.Adler και S.Freud. Αρχικά ο Adler διατύπωσε την θέση, ότι ο άνθρωπος έχει μέσα του κάποιες επιθετικές ορμές, αλλά αργότερα διατύπωσε ότι το άτομο κυριαρχείται πλήρως από τις ορμές της διάκρισης (Machttriebe), ώστε θεώρησε πως οι επιθετικές ορμές είναι υποδεέστερες. Για το Freud, η επιθετικότητα είναι σαν μια ιδιαίτερη ορμή που την ονόμασε θάνατο και τον κατέταξε σαν ανταγωνιστή του έρωτα. Έτσι στη θεωρία των ορμών του Freud η επιθετικότητα πήρε ξεχωριστή θέση.

Το 1963 ο Αυστριακός K. Lorenz, δημοσίευσε ένα βιβλίο με τίτλο « Το επονομαζόμενο κακό», το οποίο έδωσε νέα ώθηση στη συζήτηση σχετικά με τις αιτίες και τις συνθήκες που δημιουργείται η επιθετική συμπεριφορά. Οι απόψεις του Lorenz βρήκαν μεγάλη απήχηση και έγινε η προσπάθεια να αιτιολογηθούν πολλά κοινωνικά φαινόμενα όπως στο χώρο του αθλητισμού όπου διατυπώθηκε η θεωρία της «κάθαρσης». Ταυτόχρονα όμως ξέσπασε μια έντονη πολεμική που συνεχίζεται έως σήμερα. Κατά τον Lorenz η επιθετικότητα που εμφανίζεται στον άνθρωπο προέρχεται από γενετήσιες ορμές. Έτσι η επιθετικότητα του ατόμου δεν είναι προϊόν αντίδρασης σε κάποια ασ πούμε αδικία, αλλά έκφραση των ορμών η οποία κατέχει δικό της μηχανισμό λειτουργίας. Ως εκ τούτου οι ορμές αυτές διατηρούνται βιολογικά, ανεξάρτητα από τις οποιεσδήποτε ιστορικές και κοινωνικο-οικονομικές

συνθήκες και αποτελούν ένα ένστικτο που καθοδηγεί την συμπεριφορά μας εκ των εσω.

Το παραστατικό σχήμα του ψυχο-υδραυλικού μοντέλου εξηγεί τη θεωρία των ορμών του Lorenz .

Το μοντέλο αυτό μας δείχνει ότι, ο ατμός μπορεί να εξέλθει μόνο με επιθετικές δραστηριότητες, επειδή το θερμαντικό σώμα(ορμές) δεν μπορεί να σβήσει. Το πότε το άτομο θα δραστηριοποιηθεί επιθετικά, εξαρτάται από το γενετήσιο μηχανισμό δράσης(βαλβίδα). Η δομή του γενετήσιου μηχανισμού δεν είναι πολύ σταθερή. Έτσι δύνανται κάποιες απογοητεύσεις να θέσουν σε ενέργεια το μηχανισμό δράσης, αλλά μπορούν επίσης οι οποιοδήποτε ερεθισμοί να ανοίξουν την βαλβίδα. Η δύναμη και η ανθεκτικότητα της βαλβίδας καθορίζεται από τους ανασταλτικούς παράγοντες που επενεργούν στο άτομο(ηθικοί,νομικοί,κοινωνικοί).

Συνέπεια αυτού του γεγονότος είναι να συσσωρεύεται για πολύ καιρό μέσα στο λέβητα συμπυκνωμένος ατμός, εάν υπάρχει μια δυνατή βαλβίδα(ισχυροί ανασταλτικοί παράγοντες). Αυτή όμως η συμπύκνωση οδηγεί κάποτε σε ανάλογες σφοδρές επιθετικές εκτονωτικές δραστηριότητες. Αν αντίθετα οι ανασταλτικοί παράγοντες είναι ασθενείς, τότε οι επιθετικές δραστηριότητες είναι συχνότερες με μικρότερη ένταση.

Το αξιοπρόσεχτο σε αυτή τη θεωρία του Lorenz είναι, ότι η επιθετικότητα επενεργεί σαν μια λειτουργία διατήρησης του είδους που έχει να πετύχει τρεις στόχους:

- περιχαράκωση του ζωτικού χώρου(υπεράσπιση του εδάφους).
- επιλογή του δυνατού, του υγιούς(σεξουαλική ανταγωνιστικότητα).
- δημιουργία μιας ιεραρχίας(τάση για ιεράρχηση).

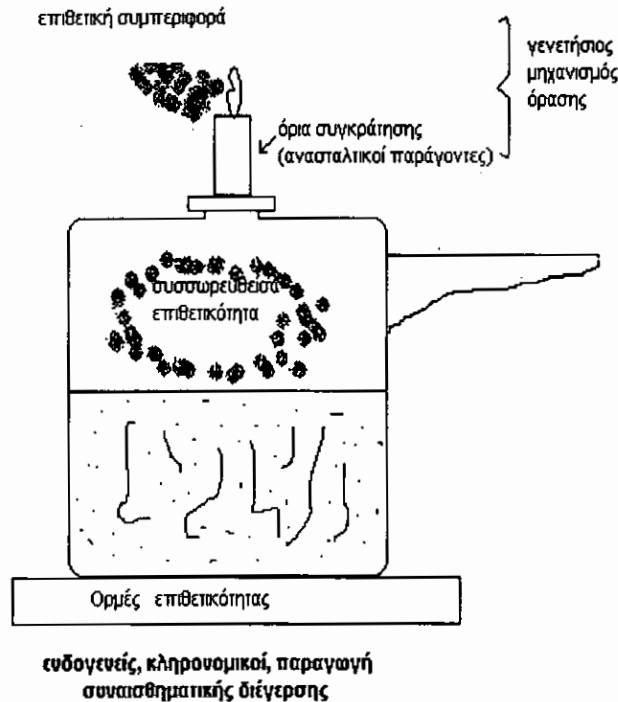
Σύμφωνα με τον Lorenz το πρόβλημα της σημερινής κοινωνίας είναι, ότι ο ανασταλτικός μηχανισμός της επιθετικότητας, δηλαδή η αναστολή της θανάτωσης, δεν λειτουργεί λόγω της τεχνολογικής εξέλιξης. Για παράδειγμα αν κάθε στρατιώτης μπορούσε να επιτεθεί τον εχθρό του με τα νύχια και τα δόντια τότε θα είχαμε τόσους πολέμους όσους δε γνώρισε η ανθρωπότητα σε όλη την ιστορία της (Lorenz). Έτσι σύμφωνα με τη γνώμη του Lorenz δεν είναι σωστό να εμποδίζει κανείς την επιθετικότητα (μπλοκάρισμα της βαλβίδας), αλλά να προσπαθεί συνειδητά να στρέψει τον προσανατολισμό σε άλλους

χώρους εκτόνωσης. Ως ιδιαίτερος χώρος εκτόνωσης προσφέρεται ο αθλητισμός και ιδιαίτερα το ποδόσφαιρο.

Οι οπαδοί αυτής της θεωρίας πιστεύουν ότι «είναι μεγάλο παιδαγωγικό σφάλμα, εάν οι άνθρωποι δεν είναι προετοιμασμένοι για την επιθετικότητα της ζωής την οποία έχουν να αντιμετωπίσουν καθημερινά. Κάθε απλούστευση της επιθετικότητας, ότι δήθεν πρόκειται για κάποια συνήθεια που μαθαίνει κανείς μέσα σε κατάλληλο περιβάλλον, είναι καθαρά ανεύθυνη και επικίνδυνη»(Eibl-Eibesfit).

Ειδικότερα ο Lorenz τονίζει «Το ευαγωνίζεσθαι ή ο ιπποτισμός του αθλητισμού ο οποίος διατηρείται ακόμη και κάτω από υψηλούς ερεθισμούς πρόκλησης επιθετικότητας, αποτελεί μια σπουδαία πολιτισμική επίτευξη της ανθρωπότητας.....Ο αθλητισμός δεν ανοίγει μόνο μια θαυμάσια βαλβίδα για τη συσσωρευθείσα επιθετικότητα υπό τη μορφή ενός βάνουσου περισσότερο ατομικού και εγωιστικού τρόπου συμπεριφοράς, αλλά επιτρέπει και ένα πλήρες βίωμα και στην υψηλότερη διαφοροποιημένη ομαδική ιδιαίτερη συμπεριφορά».

Η θεωρία των ορμών και των ενστίκτων ή η θεωρία της κάθαρσης είναι μεν και σήμερα ευρέως διαδεδομένη στις λαϊκές μάζες αλλά επιστημονικά απορριπτέα για τον απλουστάτο λόγο που αναφέραμε πιο πάνω. Δηλαδή μετά το παιχνίδι οι οπαδοί – θεατές θα έπρεπε να είχαν εκτονωθεί και να έφευγαν από το γήπεδο σαν άκακα «αρνάκια». Αντίθετα, όπως είδαμε, η επιθετική φόρτιση των οπαδών που παρακολουθούσαν τον αγώνα είναι μετά το παιχνίδι πολύ μεγαλύτερη και οι περισσότερες βιαιότητες λαμβάνουν χώρα κατά την αποχώρηση από το στάδιο.



**Σχήμα 3.** Ατμολέβητας (απλό σχήμα ψυχο-υδραυλικού μοντέλου κατά τον Lorenz-Pilz Moesch, 1975).

Επιστημονικές έρευνες έδειξαν ότι:

- Η βασική υπόθεση της αυθόρμητης-ενδογενούς ενστικτωδούς συσσωρευμένης επιθετικότητας η οποία όταν εξωτερικευτεί «αδειάζει» και χρειάζεται πάλι χρόνο για «ξανασυμπυκνωθεί» δεν ισχύει στη πράξη.
- Η μεταφορά γενετήσιων μηχανισμών δράσης από τα ζώα στους ανθρώπους δεν ευσταθεί, γιατί παραγνωρίζεται η επίδραση της κοινωνικοποίησης που είναι ο βασικός παράγοντας της διαμόρφωσης της ανθρώπινης συμπεριφοράς.

Τελειώνοντας όμως θα θέλαμε σχετικά με τη θεωρία της κάθαρσης να διατυπώσουμε μια άλλη υποθετική θέση που μέχρι σήμερα δεν διερευνήθηκε εμπειρικά. Είναι δυνατόν η συναισθηματική φόρτιση των οπαδών – θεατών μιας ποδοσφαιρικής συνάντησης να αυξάνεται στη διάρκεια του παιχνιδιού και

μετα τον αγώνα να βρίσκεται στο υψηλότερο σημείο της, και μπορεί κατά την αποχώρηση από το στάδιο να σημειωθούν οι περισσότερες βιαιότητες, αλλά αυτή η συναισθηματική διέγερση έχει σαν χρόνο εκκίνησης όχι τη στιγμή έναρξης του αγώνα ή της εισόδου στο γήπεδο, αλλά την ώρα εκείνη που το μεμονωμένο άτομο ξεκινάει από το σπίτι του για το γήπεδο.

Ο τερματισμός δε της συναισθηματικής φόρτισης δεν μπορεί να συμπίπτει με το σφύριγμα του διαιτητή για τη λήξη του αγώνα, αλλά τη στιγμή επιστροφής πάλι στο σπίτι στο χώρο όπου το άτομο ξεκίνησε την όλη επιχείρηση «επίσκεψη στο γήπεδο και παρακολούθηση της τάδε ποδοσφαιρικής συνάντησης».

Εαν οι καταστάσεις είναι έτσι, δηλαδή αν η ισότητα = ψυχική διέγερση = επιθετική συμπεριφορά = βίαιες ενέργειες, εντάσσεται στο χρόνο μεταξύ της αναχώρησης και επιστροφής στο σπίτι, τότε την εκτόνωση ή την κάθαρση του ατόμου από τις συσσωρευθείσες επιθετικές ορμές θα πρέπει να την εξετάσουμε από τη στιγμή που ο οπαδός επέστρεψε στο σπίτι του και επιδόθηκε ξανά στις καθημερινές του ασχολίες.

Όμως η εμπειρική διερεύνηση της συμπεριφοράς ενός αξιοπιστού δείγματος οπαδών-θεατών για εβδομάδες που θα μπορούσε να δώσει απάντηση σε αυτήν την υπόθεση παρουσιάζει πολλές δυσκολίες (Αυγερινός Θ., Αθήνα, 1988, σελ 407- 412).

## *VII. Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ «ΥΠΟΘΕΣΗΣ ΤΗΣ ΨΥΧΙΚΗΣ ΜΑΤΑΙΩΣΗΣ Ή ΑΝΑΣΤΟΛΗΣ (FRUSTRATIONS-AGGRESSIONS-HYPOTHESES)*

Η θεωρία αυτή ανάγεται στη ερευνητική ομάδα των Dollard, Miller, Doob & Sears (1939) που βασίζεται όμως πάλι σε θέσεις του Freud τις οποίες είχε αναπτύξει πριν από το θεωρία των ορμών καθώς και σε ιδέες του Marx που διέτύπωσε στο Κομμουνιστικό Μανιφέστο.

Κατά τη θεωρία του Dollard γίνεται υπόθεση ότι τα βιώματα της ψυχικής ματαίωσης οδηγούν στην επιθετικότητα.

Ως ψυχική ματαίωση, θεωρείται η εμπόδιση μιας ενέργειας που αποσκοπεί σε κάποιο στόχο και όχι το αποτέλεσμα της απογοήτευσης από την αποτυχημένη προσπάθεια.



Ως επίθεση χαρακτηρίζεται η συμπεριφορά που επιδιώκει την πρόκληση της βλάβης ενός άλλου ατόμου ή κάποιου αντικαταστάτη του.

- Η επιθετικότητα είναι πάντοτε η συνέπεια μιας προηγηθείσας ψυχικής ματαίωσης.
- Η ψυχική ματαίωση δεν οδηγεί οπωσδήποτε σε επιθετικότητα, αλλά υπάρχουν πολλές πιθανότητες για τέτοια κατάληξη.

Οι παραπάνω δυο βασικές υποθέσεις ενισχύονται ακόμη με τη θέση ότι η ένταση της επιθετικότητας εξαρτάται από την ένταση της προηγηθείσας ψυχικής ματαίωσης. Ως συνέπεια αυτής της θέσης μπορεί κανείς να υποθέσει, ότι η ροπή για επιθετικότητα αυξάνει, όταν οι ψυχικές ματαιώσεις συσσωρεύονται σε ένα ορισμένο χρονικό διάστημα. Έτσι για παράδειγμα στη διάρκεια ενός ποδοσφαιρικού αγώνα οι θεατές δεν ενοχλούνται αν οι παίκτες της αντίπαλης ομάδας κάνουν κάποιο μικρό φαουλ. Αν όμως οι αντίπαλοι κόβουν ένα κάλο παίκτη για να μη φτάσει στο τέρμα, τότε οι θεατές επαναστατούν και είναι έτοιμοι για κάθε βίαιη πράξη.

Σύμφωνα με τη θεωρία της ψυχικής ματαίωσης και της επιθετικότητας έγιναν πολλές εμπειρικές έρευνες πάνω στο ποδόσφαιρο και αποδείχθηκε, ότι οι οπαδοί της ομάδας που έχασε, έπραξαν περισσότερες βιαιότητες από εκείνους που είχαν κερδίσει, δηλαδή η ψυχική ματαίωση που προκαλείται από το συναίσθημα της ήττας οδηγεί σε βίαιες αντιδράσεις.

Μια εκτεταμένη έρευνα του Γερμανού Volkamer(1971) έδειξε, ότι οι ομάδες που χάνουν αντιδρούν περισσότερο επιθετικά από εκείνες που κερδίζουν, ότι οι ομάδες που παίζουν εκτός έδρας κάνουν πιο πολλά φάουλ από εκείνες που αγωνίζονται στην έδρα τους και τέλος, ότι οι ομάδες που βρίσκονται κοντά-κοντά στην κορυφή ή στην ουρά του βαθμολογικού πίνακα υποπίπτουν σε περισσότερα φάουλ.

Ως προς τα έκτροπα των οπαδών κάποιοι ερευνητές θεωρούν, ότι οι φίλαθλοι στην καθημερινή ζωή αντιμετωπίζουν πολλές ψυχικές αναστολές που συσσωρεύονται και έτσι όταν πάνε στο γήπεδο, είτε ταυτίζονται με τους παίκτες και αποβάλλουν την επιθετικότητα τους με ενέργειες εκείνων, ή προσπαθούν με φασαρίες να αποβάλλουν την επιθετικότητα τους. Συγχρόνως ο αγώνας του ποδοσφαίρου παριστάνεται σαν χώρος μεταφοράς των επιθετικών συναισθημάτων σε βίαιες δραστηριότητες.

Παρατηρήθηκε όμως, ότι η θεωρία αυτή δε βρίσκει εφαρμογή στις πλατειές μάζες, αλλά μάλλον σε μεμονωμένες περιπτώσεις. Είναι διαπιστωμένο, ότι οι άνθρωποι έχουν μια διαφορετική ανεκτικότητα και αντίδραση στις αποτυχίες και απογοητεύσεις της ζωής καθόσον μάλιστα η έκφραση της επιθετικής συμπεριφοράς επηρεάζεται από τους κοινωνικούς κανόνες, τη κοινωνική τάξη που ανήκει το άτομο και την κοινωνικοποίηση που έχει δεχθεί.

Οι παρατηρηθείσες επιθετικές αντιδράσεις παιχτών π.χ των ομάδων που έχασαν, ίσως δεν είναι αποτέλεσμα της ψυχικής αναστολής, αλλά μάλλον της νοητικής διεργασίας από τις συνέπειες της ήττας μέσα στο κοινωνικό περιβάλλον(απώλεια κύρους,οικονομικές απώλειες). Επίσης σύμφωνα με αυτή τη θεωρία θα πρέπει να επενεργούν ανασταλτικά κατά της επιθετικής συμπεριφοράς των φιλάθλων μόνο οι νίκες της ομάδας τους, ενώ οι ήττες να ανανεώνουν τη ψυχική ματαιώση. Το αποτέλεσμα του παιχνιδιού όμως, δεν έχει καμιά επίδραση στη συμπεριφορά των φιλάθλων, εφόσον τόσο οι οπαδοί της νικήτριας όσο και της ηττημένης ομάδας εμπλέκονται στις βιαιότητες(Αυγερινός Θ., Αθήνα, 1988, σελ 412-413) .

### *VIII. ΘΕΩΡΙΑ ΜΑΘΗΣΗΣ ΕΠΙΘΕΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ.*

Η θεωρία αυτή έχει τις ρίζες της στην ψυχολογία της μάθησης και ιδιαίτερα στην μπηχεβιοριστική ψυχολογία. Πατέρες αυτού του κλάδου είναι ο Pavion, Thorndike, κυρίως ο Skinner καθώς και οι Bandura και Walters. Σύμφωνα με τη θεωρία, μάθηση δε σημαίνει η απλή συνάθροιση γνώσεων, αλλά και η αλλαγή συμπεριφοράς που απορρέει από τις εμπειρίες της ζωής, δηλαδή τις διαδικασίες που πιθανολογούν την ανάλογη αλλαγή της συμπεριφοράς. Επιθετικότητα κατά συνέπεια είναι μια κοινωνική συμπεριφορά που πηγάζει από τις συνθήκες του περιβάλλοντος και η οποία μπορεί να αλλάξει. Αυτή η συμπεριφορά δημιουργείται από τη διαρκή δραστηριότητα του ανθρώπου, τις επιτυχίες ή αποτυχίες τους και από τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται για επιθετική συμπεριφορά.

Τα εξής δυο πρότυπα μάθησης αποκτούν ιδιαίτερη σημασία:

A) Η μάθηση της πειθούς ή συντελεστική εξάρτηση( μάθηση μέσα από την επιτυχία ή αποτυχία).

Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ  
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

B) Η μάθηση της παρατήρησης(μάθηση από το πρότυπο, μάθηση της απομίμησης).

### Η ΜΑΘΗΣΗ ΤΗΣ ΠΕΙΘΟΥΣ

Σύμφωνα με τη μάθηση της πειθούς, η απάντηση στο ερώτημα αν μια συμπεριφορά θα επαναληφθεί στο μέλλον, εξαρτάται κυρίως από τις θετικές ή αρνητικές συνέπειες που είχε για τον ενεργούντα. Από αυτή τη σκέψη απορρέουν οι παρακάτω βασικές υποθέσεις:

- Όσο μεγαλύτερες επιτυχίες είχε ένα άτομο με επιθετικές δραστηριότητες τόσο περισσότερο είναι διατεθειμένο στο μέλλον να ενεργήσει επιθετικά.
- Επιτυχίες της μάθησης μπορούν να μεταφερθούν και σε άλλες περιστάσεις, εάν αυτές περιέχουν ίδιες υποδείξεις για επιθετικές δραστηριότητες.
- Εάν η επιθετική δραστηριότητα και η από αυτή απορρέουσα επιτυχία που αναμένεται δεν επιβεβαιώνεται συνεχώς (διακεκομμένες επιτυχίες), τότε η επιθετική συμπεριφορά εγκαταλείπεται βαθμηδόν, αλλά η μάθηση της είναι διεξοδική και δύσκολα ξεχνιέται.

Η εγκατάλειψη της επιθετικής συμπεριφοράς μπορεί να ενισχυθεί με δραστηριότητες που δεν εμπειριέχουν επιθετική συμπεριφορά. Με τη νέα συμπεριφορά όμως είναι ταυτόχρονα συνδεδεμένη μια νέα αναμονή επιτυχίας, η οποία αν δεν επαληθευθεί, τότε το άτομο επανέρχεται στις γνωστές και σίγουρες μεθόδους επιτυχίας, δηλαδή στις επιθετικές δραστηριότητες.

### Η ΜΑΘΗΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗΣ

Σύμφωνα με αυτό το πρότυπο μαθαίνει κανείς ένα τρόπο συμπεριφοράς ο οποίος οδηγεί στην επιτυχία και στην ικανοποίηση μιας ανάγκης. Η παρατήρηση ενός τρόπου(βιαιότητες στην τηλεόραση ή στο στάδιο) επίδρα κατά τέτοιο τρόπο, ώστε η επίθετική συμπεριφορά και οι τρόποι εκδήλωσης της, γίνονται αντικείμενο μίμησης. Η μίμηση του τρόπου εξαρτάται μεταξύ άλλων από τους εξής παράγοντες: την κοινωνική σημασία του τρόπου δράσης, την ηλικία και το φύλο σε σχέση ομοιότητας με το άτομο που

παρατηρεί, το γεγονός της συνέπειας αυτού του τρόπου της συμπεριφοράς για την επίτευξη του επιδιωκόμενου στόχου, προσωπική σχέση προς τον τρόπο της συγκεκριμένης συμπεριφοράς.

Η θεωρία της μάθησης λαμβάνει υπόψιν τους παράγοντες που συμβάλλουν στη δημιουργία επιθετικού τρόπου συμπεριφοράς. Περιορίζεται όμως στις μεμονωμένες κοινωνικές συνθήκες του περιβάλλοντος, για αυτό αναφέρεται σε κοινωνικούς, πολιτικό-οικονομικούς, αλλά και βιολογικούς-ψυχολογικούς παράγοντες.

Σύμφωνα με τη παραπάνω θεωρία ο αθλητισμός δεν λειτουργεί σαν κάθαρση των επιθετικών ενστίκτων, γιατί όσο πιο κοντά ζεί το άτομο σε επιθετικές δραστηριότητες, τόσο περισσότερο μεγαλώνει η ροπή του για βιαιότητες.

Αν και η θεωρία της μάθησης έχει πολλές εφαρμογές στον τομέα της παιδαγωγικής δεν φαίνεται να καλύπτει ικανοποιητικά τις περιστάσεις της κοινωνικής πραγματικότητας καθώς δεν λαμβάνει υπόψιν της την επίδραση των κοινωνικών κανόνων που επεμβαίνουν ρυθμιστικά στη συμπεριφορά του ατόμου. Επίσης η ταξική προέλευση και το επίπεδο μόρφωσης επηρεάζουν ανάλογα τη συμπεριφορά του ατόμου. Στα χαμηλά κοινωνικά στρώματα όχι μόνο συνηθίζεται, αλλά επιβάλλεται μάλιστα η χρήση της βίας για τη λύση των καθημερινών προβλημάτων. Αντίθετα στις υψηλές κοινωνικές τάξεις οι βίαιες ενέργειες δεν έχουν θέση, δεν είναι επιθυμητές. Ακαδημαϊκοί κύκλοι πολιτών λύνουν τις διαφορές τους με νομικές διαδικασίες. Από την άλλη πλευρά «αγράμματοι» έχουν σαν κύριο μέσο για τη λύση των διαφορών τους τη βία.

Μπορεί βέβαια ο ποδοσφαιριστής να χρησιμοποιεί επιθετικές και βίαιες ενέργειες ανάλογα με την επιτυχία που έχει, αλλά αυτό δύναται να συμβαίνει μέχρι κάποιο σημείο. Από εκεί και ύστερα οι ενέργειές του εντάσσονται στις συνειδητές πράξεις (instrumental actions), σύμφωνα με τους στόχους και τις οδηγίες που έχει πάρει από τον προπονητή του.

Μερικές φορές η έντονη συμπαράσταση της κερκίδας μπορεί να αποφέρει επιτυχία στην ομάδα μας, μα αυτό δε σημαίνει, ότι όσο πιο εκδηλωτικοί και βίαιοι είναι οι οπαδοί ενός συλλόγου στο γήπεδο, τόσο περισσότερο μπορούν να επηρεάσουν το οποιοδήποτε αποτέλεσμα του αγώνα. Όταν σε ένα παιχνίδι η ποιοτική διαφορά των αγώνων είναι μεγάλη,

τότε οι φίλαθλοι της αδύναμης ομάδας δεν εκδηλώνουν επιθετική συμπεριφορά γιατί με λογικά κριτήρια αντιλαμβάνονται την ματαιότητα μιας εκδηλωτικής και βίαιης συμπεριφοράς. Ακόμη οι βιαιότητες των οπαδών – θεατών που εμφανίζονται έξω από το γήπεδο δεν αποσκοπούν σε κάποια επιτυχία, αλλά είναι μια ενέργεια για ψυχική ικανοποίηση (Sensations-Seeking-Motive)(Αυγερινός Θ., σελ 414-417, Αθήνα, 1988).

#### *ΙΧ. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΔΙΑΙΤΗΣΙΑΣ ΣΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΕΠΙΘΕΤΙΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΩΝ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΙΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ,*

Η βία στα γήπεδα είναι ένα σύνηθες φαινόμενο που υπονομεύει το ιδεώδες του αθλητικού πνεύματος. Όπως έχει αναφερθεί παραπάνω τα αίτια της βίας είναι κυρίως ψυχολογικά. Στις πολυάνθρωπες αυτές συναντήσεις υπερχειλίζει το συναίσθημα, ενώ ο φανατισμός των φιλάθλων μειώνει τη κρίση και διαταράσσει την ήρεμη σκέψη. Το φίλαθλο κοινό στο χώρο του γηπέδου, όταν διεξάγεται ο αγώνας, άθελα του λειτουργεί ως μια «μαζοψυχή» που δεν μπορεί να ελέγχει τις πράξεις και τις ενέργειες.

Ερέθισμα ψυχικής έκρηξης για βιαιοπραγίες αποτελεί και το παραμικρό λάθος του διαιτητή, ενώ η μεροληπτική στάση του απέναντι στις ομάδες υπέρ ή κατά, δημιουργεί αντίστοιχα συναισθήματα πικρίας και αδικίας στους φιλάθλους που μπορεί ανάλογα με το βαθμολογικό ενδιαφέρον του αγώνα να δώσει έναυσμα για βίαιες ενέργειες όπως π.χ ρήψη αντικειμένων στον αγωνιστικό χώρο, προθέσεις επίθεσης κατά προσώπων και πραγμάτων.

Μια φαινομενικά ή πραγματικά άδικη απόφαση εκ μέρους του διαιτητή στη διάρκεια ενός κρίσιμου αγώνα ποδοσφαίρου, ίσως να αποτελεί θρυαλλίδα που πυροδοτεί την έκρηξη επεισοδίων, δεν αποτελεί όμως τη βαθύτερη αιτία αυτή της έκρηξης. Εξάλλου οι οπαδοί - θεατές δεν είναι σε θέση να κρίνουν αντικειμενικά μια «φάση» του αγώνα με βάση τις γνώσεις που κατέχουν για τη τεχνική του ποδοσφαίρου (Paul O' Higgins and Geoff Pearson, April 2001).

Ο Νικόλαος Τσάτσος αναφέρει πέντε λόγους για τη βία στα γήπεδα.

- ❖ Δεν υπάρχει κοινωνικός έλεγχος (οι αρχές δεν προνοούν εγκαίρως).
- ❖ Η κουλτούρα της βίας (ένα παιδί μέχρι την ενηλικίωση του έχει δει στη τηλεόραση περίπου 20.000 δολοφονίες).
- ❖ Η θεσμική λειτουργικότητα (όταν ο σπαδός βλέπει ότι οι θεσμοί δε λειτουργούν του δημιουργείται η ανάγκη για δομικό σπάσιμο).
- ❖ Υπάρχει ένας περίεργος συμβολισμός. Η χρήση των MAT συμβολίζει τη βία και έμμεσα συμβάλλει στη νομιμοποίηση της. Σε αρκετές περιπτώσεις τα αστυνομικά όργανα επιφορτισμένα με τη τήρηση της τάξης στα γήπεδα, παρεμβαίνουν αντίστροφα ή νωρίτερα από όσο χρειάζεται συντελώντας στην όξυνση ενός υπολανθάνοντος κλίματος βίας και εκνευρισμού.
- ❖ Η σύγχρονη κοινωνία κάλλιστα μπορεί να χαρακτηριστεί ως κοινωνία της «ανομίας» (όλο το σύστημα έχει γίνει μια ενδογενή παθολογία).

Η βία δεν είναι το αποτέλεσμα του πάθους να νικήσει η ομάδα, αλλά περισσότερο επιθυμία των σπαδών να αποδείξουν στον εαυτό τους και στους άλλους .... **ότι υπάρχουν**(Internet).

## **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2**

### **ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΧΟΥΛΙΓΚΑΝΙΣΜΟΥ.**

**«Κάθε ήπειρος έχει τους δικούς της λόγους για να τα σπάει. Αυτή είναι η νέα θεωρία που φιλοδοξεί να σώσει τα γήπεδα από τη βία. Η καταπολέμηση της κρύβεται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των λαών που απαρτίζουν το παζλ (ruzzle) του παγκόσμιου ποδοσφαίρου».**

Όταν έληξε το Euro 2000, κάποιος «πικραμένος» Άγγλος ανταποκριτής εξέφρασε την περιστροφική άποψη:

**«... αν δεν υπήρχαν επεισόδια, το ποδόσφαιρο δε θα ήταν ο βασιλιάς των σπορ, αλλά και πάλι, αν το ποδόσφαιρο δεν ήταν τόσο**

**σημαντικό για τη ζωή τόσο πολλών ανθρώπων δεν θα υπήρχαν επεισόδια...»**

Είναι αδύνατον όμως να εντοπιστούν τα αίτια, ίσως διότι η βία έχει σχεδόν πάντα την ίδια αισθητική, χρησιμοποιεί την ίδια γλώσσα και τις ίδιες κινήσεις, άσχετα από την εντοπιότητα και τα κίνητρα που την προκαλούν. Οι άνθρωποι της παγκόσμιας ομοσπονδίας υπέθεσαν ότι η αποκρυπτογράφηση της πρέπει να κρύβεται στην καταγωγή της.

Αυτή είναι και η νέα άποψη που φαίνεται να κερδίζει όλο και περισσότερους οπαδούς στο χώρο του ποδοσφαίρου.

Η βία στα γήπεδα μπορεί να εξηγηθεί μόνο αν μέσα από την ιδιαίτερη καταγωγή των «χούλιγκαν» καταγραφούνε τα κοινωνικά, πολιτιστικά και οικονομικά προβλήματα των εθνών ή των ευρύτερων γεωγραφικών περιοχών τους. Βάσει αυτής της λογικής οι Ευρωπαίοι έχουν εντελώς διαφορετικά κίνητρα από τους Νοτιοαμερικανούς, έστω και αν το αποτέλεσμα εκτιμάται πάντοτε σε υλικές καταστροφές. Για τους οπαδούς αυτής της θεωρίας υπάρχουν οι εξής τέσσερις κατηγορίες «χούλιγκαν»:

- Εκείνοι που προκαλούν καταστροφές χωρίς ιδιαίτερη αφορμή, από έλλειψη παιδείας ή για να κάνουν αισθητή την παρουσία τους έξω από τα παράθυρα των «κέντρων λήψεως αποφάσεων».
- Εκείνοι που μεταφέρουν εκτός έδρας εσωτερικές διαφορές και εθνικές αντιπαλότητες.
- Οι οπαδοί από χώρες με υψηλό ποσοστό ανεργίας και αλκοολισμού.
- Οι κάτοικοι φτωχών χωρών που αντιμετωπίζουν τα επεισόδια ως φυσική προέκταση ενός σημαντικού ποδοσφαιρικού αγώνα, ή αλλιώς, ως ενεργό προσφορά των φιλάθλων στον αγώνα των ομοϊδεατών τους ποδοσφαιριστών.

**Στην πρώτη κατηγορία:** ανήκουν οι φίλαθλοι από ποδοσφαιρικά και πολιτιστικά υποδεέστερες χώρες όπως Τουρκία, Ρουμανία, Κροατία και γενικά οι βαλκανικές και ανατολικές χώρες της Ευρώπης. Αφορμή που τους προκαλεί συνήθως είναι οποιαδήποτε φάση του αγώνα που θυμίζει έναν θανατοποινίτη ο οποίος βλέποντας το μοιραίο να πλησιάζει, κάνει μια τελευταία επανάσταση διαμαρτυρίας. Έχει παρατηρηθεί ότι οι

ποδοσφαιρόφιλοι των χωρών αυτών «εξημερώνονται» όταν οι ομάδες τους αρχίζουν να «φλερτάρουν» με τη νίκη και κατά συνέπεια με την αναγνώριση τους από το κατεστημένο.

Παρά το γεγονός ότι η Ελλάδα έχει ελάχιστες συμμετοχές σε μεγάλες ποδοσφαιρικές διοργανώσεις ωστόσο, έχει καταφέρει επάξια να συμπεριληφθεί στην ομάδα των Βαλκανίων φιλάθλων

**Στη δεύτερη κατηγορία:** υπάγονται η Ισπανία, Πορτογαλία, Ιρλανδία, Σκοτία και μερικές χώρες οι οποίες χαρακτηρίζονται από αιώνιες διαμάχες μεταξύ τους (π.χ Ουρουγουάη - Παραγουάη). Το θέμα έχει ως εξής: Όταν παίζει η εθνική μιας από αυτές τις χώρες, οι «άμαχοι» πληθυσμοί των υπόλοιπων ομάδων δεν κινδυνεύουν. Όταν όμως πρόκειται για συλλογικούς αγώνες Τσάμπιονς Λιγκ (Champions League) ή του Νοτιοαφρικανικού Πρωταθλήματος ομάδων από διαφορετικές περιοχές, τότε οι καταστάσεις περιπλέκονται. Ένας Άγγλος οπαδός έξω από ένα σύλλογο ιρλανδών φιλάθλων χαρακτηρίζεται ως γενναίος οπαδός(Απλές αξίες για σύνθετα εθνικά ζητήματα). Οι οικονομικές, θρησκευτικές και πολιτικές διαφωνίες μεταξύ των χωρών αυτών μεταλλάσσονται σε ανεξίτηλες μπογιές οι οποίες βάφουν πρόσωπα στο χρώμα της πατρίδας \ θρησκείας \ ομάδας.

**Στη τρίτη κατηγορία:** ανήκουν οι κεντρικές και βόρειες χώρες της Ευρώπης. Στην Αγγλία, στη Γερμανία, στην Ολλανδία, στη Γαλλία το ποδόσφαιρο παίρνει εθνικές διαστάσεις. Τέσσερις πρώην αποικιοκρατίες προσπαθούν με «νύχια και δόντια» να κρατηθούν στη κορυφή. Οι τεράστιες κοινωνικές ανισότητες και τα άθλια καιρικά φαινόμενα δημιουργούν στρατιές φιλάθλων που συνδυάζουν τα τρία δυσσίωνα «Α»: Απελπισμένοι - Άνεργοι - Αλκοολικοί οπαδοί που αναζητούν μια πρόχειρη δικαιολογία για να αισθανθούν εθνικά περήφανοι. Οι «χούλιγκαν» των χωρών αυτών είναι οι πιο «επικίνδυνοι». Το ημερήσιο πρόγραμμα τους ξεκινά από τις εννέα το πρωί με πρωινό που σερβίρεται σε υψηλό ποτήρι. Ως το τέλος των αγώνων οι περισσότεροι θυμίζουν «μολότοφ» με πόδια παρά με οπαδούς πολιτισμένων ομάδων. Ιατροί υποστηρίζουν ότι το αλκοόλ είναι η πιο επικίνδυνη ουσία από εκείνες που προκαλούν εξάρτηση: αφαιρεί κάθε αίσθημα πόνου, ηθικών αναστολών και την αίσθηση της πραγματικότητας.



**Στην τέταρτη κατηγορία:** Το ποδόσφαιρο σε αυτές τις περιπτώσεις καλείται να επιλύσει κοινωνικές διαφορές. Πρόκειται για πρωταθλήματα πάμφτωχων χωρών με τεράστια προβλήματα αναλφαβητισμού, ανεργίας και διαφθοράς. Στη Βραζιλία υπάρχουν σήμερα περισσότερες από 120 αιρέσεις για 158.739.257 κατοίκους που μιλούν τέσσερις διαφορετικές γλώσσες, είναι χωρισμένες σε 9 φυλές, ενώ τα 32.000.000 εξ' αυτών πάσχουν από χρόνια αστία. Στην Αργεντινή υπάρχουν 36.737.664 άνθρωποι χωρισμένοι σε τέσσερις λαούς που μιλούν πέντε γλώσσες, έχουν επισήμως τέσσερις θρησκείες, ενώ το 25,5 του πληθυσμού βρίσκεται κάτω από τα όρια της ανέχειας. Μια νίκη στο ποδόσφαιρο σημαίνει κάτι πολύ πιο ιερό από κάποιους βαθμούς στο πρωτάθλημα. Σημαίνει ότι για μια βδομάδα η πόλη θα έχει σημαντικό λόγο να γιορτάζει και να ξεχωρίζει από τις υπόλοιπες χώρες. Και ο παίχτης που θα πετύχει αυτή τη νίκη θα είναι «ευλογημένος από το θεό»(Kerr J. Buckingham, 1994).

(Τα παραπάνω στοιχεία έχουν συγκεντρωθεί μέσω Internet).

## **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3**

### **Α)ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΟΥ «ΕΛΛΗΝΑ ΧΟΥΛΙΓΚΑΝ»**

#### **α. Οπαδοί**

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται μια προσπάθεια να παρουσιαστεί το κοινωνικό προφίλ του χούλιγκαν. Δηλαδή να παρουσιαστεί από δημοσιογραφική, κοινωνική και οικονομική άποψη τόσο ο ίδιος ο χούλιγκαν όσο και το στενό οικογενειακό περιβάλλον του. Επίσης παρουσιάζεται η στάση του χούλιγκαν απέναντι στον ίδιο και σε άτομα του περιβάλλοντός του. Τα στοιχεία που παρουσιάζονται βασίστηκαν σε έρευνα με ερωτηματολόγια προς μέλη θυρών με ιδιαίτερη παράδοση σε ακραίες εκδηλώσεις. Η δειγματοληψία έγινε, λόγω αντικειμενικών δυσχερειών, με μοναδικά κριτήρια την εικαζόμενη συχνότητα παρουσίας του ενδιαφέροντος για αυτήν.

Ειδικότερα ρωτήθηκαν 319 άτομα που δήλωσαν οπαδοί: Ολυμπιακού (99 οπαδοί της «θύρας 7» και της «Ερυθρόλευκης Στρατιάς»), του Παναθηναϊκού (100 οπαδοί από τη «θύρα 13»), της ΑΕΚ (60 οπαδοί της «θύρας 21» και της «Original 21»), του ΠΑΟΚ (32 οπαδοί του συνδέσμου «Αμπελοκήπων» και του συνδέσμου «Συκεών») και του ΑΡΗ (28 οπαδοί του συνδέσμου «Χαριλάου»).

Από δημογραφική άποψη οι ερωτηθέντες είναι κυρίως άρρενες (98,5%), μέσης ηλικίας περί τα 20 έτη. Σχεδόν όλοι (95,3%) είναι άγαμοι και μάλιστα σε μεγαλύτερο βαθμό από τον αντίστοιχο άρρενα πληθυσμό 15 – 24 ετών στις περιοχές περιφέρειας πρωτεύουσας και νομού Θεσσαλονίκης κατά το 1981, 93,6%, δηλ. 280.602 στους 299.770 ΕΣΥΕ (Αποτελέσματα απογραφής πληθυσμού της 05/04/1981, τ. II, Αθήνα 1984, σελ. 56). Οι περισσότεροι από τους ερωτηθέντες γεννήθηκαν σε μεγαλούπολη (58%), μεγάλωσαν σε αυτές (63,3%) και μένουν ακόμη εκεί (69,3%), ενώ οι υπόλοιποι γεννήθηκαν, μεγάλωσαν και μένουν προ πάντων σε προαστιακές πόλεις 10 – 80 χιλ. κατοίκων (αντίστοιχα ποσοστά: 22,6%, 19,7%, 19,4%). Η αστικότητα αυτή του πληθυσμού είναι πάντως εύλογη, αφού τα ερωτηματολόγια συμπληρώθηκαν σχεδόν αποκλειστικά από κατοίκους της Αθήνας, του Πειραιά και της Θεσσαλονίκης.

Επίσης μικρή εμφανίζεται από τα στοιχεία αυτά και η μετακίνηση των ερωτηθέντων (και των γονέων τους) προς τα μεγάλα αστικά κέντρα από την εποχή της γέννησής τους και μετά.

Ως προς την κοινωνικοοικονομική κατάσταση των ερωτηθέντων αρκετοί είναι εκείνοι που δήλωσαν ότι έχουν χάσει τον ένα ή και τους δύο γονείς τους (10%) ή ότι έχουν χωρισμένους γονείς (7,3%) και εν μέρει ξαναπαντρεμένους (5,1%). Τα ποσοστά αυτά κρίνονται ως αρκετά υψηλά αφού κατά τα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία ο αριθμός π.χ. των διαζευγμένων στις περιοχές περιφέρειας πρωτεύουσας και στον νομό Θεσσαλονίκης για το 1981 ανέρχεται σε ποσοστό μόλις 1,4% (53.900 επί συνόλου 3.898.847: ΕΣΥΕ, Αποτελέσματα απογραφής 1981, ανωτ., πιν. 4, σελ. 56 – 70). Επίσης αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι, όπως εκδήλωσαν οι ερωτηθέντες, ο θάνατος, η διάσταση ή το διαζύγιο με κάποιον γονέα επισυνέβησαν κατά πλειονότητα (59,4%) στην ευαίσθητη ηλικία κάτω των 12 ετών, γεγονός το οποίο πιθανόν να τους δημιούργησε σημαντικά ψυχολογικά προβλήματα.

Η υγεία των ερωτηθέντων παρουσιάζεται κατά τη δήλωσή τους ως πολύ καλή (91,6%). Μόνο 8 (2,5%) παραδέχθηκαν ότι πάσχουν από ψυχική νόσο – αριθμός περίπου ανάλογος (2,2%) με εκείνον του αντίστοιχου γενικού πληθυσμού (βλ. ΕΣΥΕ, Στατιστική Κοινωνικής Πρόνοιας και Υγιεινής 1983, Αθήναι 1986, σελ. 8) – και μόνο 2 ότι είναι τοξικομανείς.

Εντυπωσιακά χαμηλό (69,9%) είναι το ποσοστό των ερωτηθέντων που δήλωσαν ότι μένουν με τους δύο γονείς τους. Κατά πλειονότητα οι ερωτηθέντες μεγάλωσαν (52%) στο ίδιο σπίτι με άλλα 3 άτομα (συνολικά 4 άτομα), αλλά είναι μικρότερο το ποσοστό εκείνων που μένουν σήμερα με τον ίδιο αριθμό ατόμων (43,9%). Σημειώνεται ότι σε γενικότερο επίπεδο ο μέσος όρος ατόμων κατά νοικοκυριό σε αστικές περιοχές το 1982 ήταν 3,2 μέλη (ΕΣΥΕ, Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών, 1981/82, Αθήναι. 1986, πιν. 5, σελ. 115). Τούτο επιτρέπει τη διαπίστωση ότι ο αριθμός των μελών στις οικογένειες των ερωτηθέντων είναι κάπως μεγαλύτερος (κατά μέσο όρο 3,6 μέλη) από εκείνον που παρατηρείται στις αντίστοιχες γεωγραφικές περιοχές. Αφ' ετέρου, ως προς τον χώρο διαμονής των ερωτηθέντων, οι σχετικά περισσότεροι (39,2%) δήλωσαν ότι το σπίτι τους αποτελείται από 3 δωμάτια και λιγότεροι (28,5%) ότι αποτελείται από 4 δωμάτια, ενώ τα ποσοστά παραμένουν σχεδόν σταθερά και για το σπίτι όπου οι ερωτηθέντες μεγάλωσαν (40,4%: 3 δωμάτια, 29,2%: 4 δωμάτια). Εξάλλου ο μέσος όρος δωματίων που απαρτίζουν τα σπίτια των ερωτηθέντων είναι 3,6, αριθμός που αντιστοιχεί απόλυτα στον μέσο αριθμό δωματίων ανά κατοικία (3,6) του πολεοδομικού συγκροτήματος Αθηνών (ΕΣΥΕ, Στατιστική Επετηρίς της Ελλάδος, 1985, Αθήνα 1986, πιν. II, σελ. 21, επ. 36).

Ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης των ερωτηθέντων σε σύγκριση με το αντίστοιχο επίπεδο αρρένων 15 – 24 ετών στην περιφέρεια πρωτεύουσας, προκύπτει ότι οι μεταξύ τους διαφορές είναι μάλλον ασήμαντες (απλώς λιγότεροι φοιτητές και περισσότεροι απόφοιτου γυμνασίου μεταξύ των ερωτηθέντων), με κάποια πάντως επιφύλαξη ως προς τη συγκρισιμότητα των στοιχείων λόγω της χρονικής απόστασης μεταξύ του χρόνου απογραφής του γενικού πληθυσμού (1981) και του χρόνου διεξαγωγής της έρευνας (1987). Έτσι: 2,8% των ερωτηθέντων είναι πτυχιούχοι ανώτερης σχολής (έναντι 2,2% του αντίστοιχου γενικού πληθυσμού) και 11,3% φοιτητές (ή φοιτήσαντες) σε ανώτερη ή ανώτατη σχολή (έναντι 17,6%). Ένα ποσοστό 22,9% των

ερωτηθέντων είχαν τελειώσει τη μέση εκπαίδευση (έναντι 21,4% του αντίστοιχου γενικού πληθυσμού), 38,2% το γυμνάσιο ή και μερικές τάξεις του λυκείου (έναντι 32,7%) και 22,6% είχαν τελειώσει τη στοιχειώδη εκπαίδευση ή και μερικές τάξεις του γυμνασίου ή κάποια κατώτερη ή μέση Τεχνική σχολή (έναντι 22%). Δεν απάντησαν 0,9% έναντι 0,7%. Λόγω της σχετικά μικρής ηλικίας των ερωτηθέντων δεν υπήρχαν, πάντως, πτυχιούχοι ανωτάτων σχολών, ενώ αντίθετα στον γενικότερο πληθυσμό ηλικίας 15 – 24 ετών το ποσοστό των εν λόγω πτυχιούχων, κατά δήλωσή τους, έφθασε το 2,2%. Επίσης δεν δήλωσε κανείς από τους ερωτηθέντες ότι είναι αναλφάβητος, αν και ορισμένοι δεν είχαν τελειώσει καν τη στοιχειώδη εκπαίδευση: 1,3% έναντι 1,2% (συμπεριλαμβανομένων και αγραμμάτων) του αντίστοιχου γενικού πληθυσμού – βλ. ΕΣΥΕ, Αποτελέσματα απογραφής πληθυσμού – κατοίκων της 05/04/1981, τ. ΙΙ, Αθήναι 1984, πιν. 5, σελ. 83).

Ως προς τη σχέση των ερωτηθέντων με το σχολείο, αξίζει να παρατηρηθεί ότι αρκετοί από αυτούς (24,8%) έμειναν κατά καιρούς στην ίδια τάξη από απουσίες (συνήθως το ποσοστό εκείνων από τους άρρενες όλης της χώρας που δεν προβιβάζονται στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση κάθε χρόνο είναι περί το 7%, αν και, οπωσδήποτε, τα στοιχεία δεν είναι συγκρίσιμα – βλ. ΕΣΥΕ, Στατιστική της Εκπαιδευσεως, 1980/81, Αθήναι 1986, πιν. 46 και 64, σελ. 106, 152). Ακόμη, αρκετοί ερωτηθέντες δέχθηκαν ότι «μερικές φορές» ή «ποτέ» δεν τα πήγαιναν καλά με τους συμμαθητές τους (24,4%) και ότι «πάντοτε» ή «πολλές φορές» είχαν προβλήματα με τους δασκάλους ή καθηγητές τους (51,4%). Ενδιαφέρον είναι να σημειωθεί εδώ, ότι σε αντίστοιχη έρευνα του ΣΚΚΕ με θέμα τη διάθεση χρόνου και τις διαπροσωπικές σχέσεις των νέων, οι ερωτηθέντες νέοι 15 – 19 ετών, σε ερώτηση για το πώς βλέπουν τους καθηγητές τους στο σχολείο ή στο Πανεπιστήμιο, απάντησαν κατά μεγάλο ποσοστό ότι τους βλέπουν σαν φίλους των νέων (36,8%) ή έστω σαν υπάλληλους που κάνουν καλά τη δουλειά τους (41,7%) και σίγουρα όχι κάτω από το μάλλον αρνητικό πρίσμα εκείνων που απάντησαν στην έρευνα μας (βλ. Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, τ. 57: 1985, σελ. 83 – 144: 104 και εφημ. «Το Βήμα της Κυριακής» της 05/04/1987, σελ. 32).

Περαιτέρω, αναφορικά με το επάγγελμα των ερωτηθέντων, ένα μεγάλο ποσοστό (28,6%) δεν απάντησαν, πράγμα που δημιουργεί σοβαρά

προβλήματα στην εξακρίβωση της αληθινής εικόνας για το θέμα αυτό καθώς και στη σύγκριση των στοιχείων αυτών με άλλα όπου ο αριθμός των μη απαντησάντων είναι συνήθως περιορισμένος. Υπό την επιφύλαξη αυτή είναι πάντως βέβαιο ότι ο αριθμός των ερωτηθέντων που δήλωσαν υπάλληλοι ιδιωτικού ή δημόσιου τομέα, έμποροι, βιοτέχνες (37,8% ή 52,8% των απαντησάντων, χωρίς να περιλαμβάνονται εδώ οι μαθητές), υπερβαίνει κατά πολύ τον αριθμό των τεχνιτών και εργατών (22% ή 29,2% των απαντησάντων), γεγονός που δεν παρατηρείται αντίστοιχα στους γενικότερους πληθυσμούς των αρρένων εργαζομένων 15 – 24 ετών στην περιφέρεια πρωτεύουσας (στην τελευταία περίπτωση, οι υπάλληλοι κλπ ανέρχονται σε ποσοστό 34,7% και οι τεχνίτες – εργάτες σε 55%, ενώ οι μη απαντήσαντες είναι μόλις 2,6%). Εξάλλου, από τους ερωτηθέντες ορισμένοι (1,8% ή 2,6% των απαντησάντων) δήλωσαν ότι είναι διευθυντικά στελέχη ιδιωτικού ή δημόσιου τομέα, επιστήμονες ή ελεύθεροι επαγγελματίες (έναντι ποσοστού 7,9% του γενικότερου πληθυσμού – βλ. ΕΣΥΕ, Στατιστική Εργασίας, τόμος XI, τχ 4, Αθήνα, 1986, πιν. 5).

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι από τους ερωτηθέντες μόνο το 31,9% απάντησαν πως έχουν μια σταθερή εργασία, ενώ από τους υπόλοιπους οι 35,5% δήλωσαν ότι εργάζονται εποχιακά (ανάμεσα τους και ένα ποσοστό 14,4% μαθητές) και οι 28,8% ότι δεν εργάζονται καθόλου (3,8% δεν απάντησαν). Τα στοιχεία αυτά, εφόσον γίνει δεκτή η αξιοπιστία τους και συγκριθούν με γενικότερα στοιχεία για τους άρρενες 15 – 24 ετών της περιφέρειας πρωτεύουσας, θα πρέπει να κριθούν ως μάλλον ικανοποιητικά ως προς το ύψος της ανεργίας και υποαπασχόλησης που εμφανίζουν. Και τούτοι διότι στον αντίστοιχο ευρύτερο πληθυσμό νέων που αναφέραμε, απασχολούμενοι, έστω και εποχιακά, ήσαν μόλις το 28%, οι δε υπόλοιποι είτε δήλωσαν άνεργοι (10%) είτε θεωρήθηκαν ως μη οικονομικά ενεργοί (61,8%) δηλ. ως άτομα που κατά τον ορισμό της ΕΣΥΕ δηλώνουν πως δεν εργάζονται και πως συγχρόνως δεν ζητούν εργασία (βλ. ΕΣΥΕ, Αποτελέσματα απογραφής πληθυσμού – κατοικιών της 05/04/1981, τομ. III, τχ Α, Αθήνα 1985, σελ. XXII).

Πολλοί ερωτηθέντες διευκρίνισαν εξάλλου στις απαντήσεις τους ότι αλλάζουν συχνά επάγγελμα ή/και εργοδότη, κατά κανόνα δύο και τρεις φορές,

αν και στην πλειονότητά τους απέφυγαν να εξηγήσουν τους λόγους αλλαγής του εργοδότη ή και το διάστημα που έμειναν στον ίδιο εργοδότη.

Εξάλλου, στο μέτρο που η γενικότερη κατάσταση ενός γονέα συμβάλλει στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού του, ενδιαφέρον παρουσιάζουν και τα ακόλουθα στοιχεία για την κοινωνικοοικονομική κατάσταση των γονέων των ερωτηθέντων: Σε ένα ποσοστό 22,3% για τον πατέρα και σε ένα ποσοστό 15% για τη μητέρα η υγεία του χαρακτηρίζεται ως μη καλή, ενώ και για τους δύο γονείς το συνολικό ποσοστό μη καλής υγείας φθάνει το 31,1% (119 στους 319 ερωτηθέντες). Τα ποσοστά αυτά αποκτούν κάπως ενδεικτικότερο χαρακτήρα εάν αντιπαρατεθούν προς το ποσοστό των ασθενών που εξήλθαν (ίσως και περισσότερες από μια φορές) από ιδιωτικά ή/και δημόσια θεραπευτήρια της χώρας στη διάρκεια ενός έτους, με μέση διάρκεια χρόνου νοσηλείας κατά ασθενή τις 13 ημέρες. Το ποσοστό αυτό είναι μόλις 14,8% για το 1981 (1.444.473 ασθενείς επί συνολικού πληθυσμού 9.739.589) και μολονότι η συγκρισιμότητα των στοιχείων αυτών είναι πολύ περιορισμένη, δεν θα ήταν εκτός πραγματικότητας να υποθέσουμε, ότι η υγεία των γονέων των ερωτηθέντων παρουσιάζει προβλήματα σε ποσοστό άνω του φυσιολογικού μέσου όρου (βλ. ΕΣΥΕ, Στατιστική Κοινωνικής Πρόνοιας και Υγιεινής 1983, Αθήναι 1986, σελ. 8).

Από την άλλη πλευρά, ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων των ερωτηθέντων, οι τυχόν αποκλίσεις που παρατηρούνται σε σχέση με τον αντίστοιχο γενικό πληθυσμό (δηλ. με άτομα και των δύο φύλων της περιφέρειας πρωτεύουσας ηλικίας 40 – 59 ετών, που είναι η εικαζόμενη ηλικία για τους γονείς των ερωτηθέντων), δεν κρίνονται ως σημαντικές: Οι περισσότεροι γονείς είναι απλοί απόφοιτοι στοιχειώδους εκπαίδευσης (37,9% πατέρες και 42,5% μητέρες, δηλ. κατά μέσο όρο 40,3% έναντι 42,2% του αντίστοιχου γενικού πληθυσμού), ενώ μεγάλα είναι και τα ποσοστά αποφοιτών γυμνασίου ή/και λυκείου (29,2% πατέρες και 35,4% μητέρες, δηλ. κατά μέσο όρο 32,3 % έναντι 24,9% του γενικού πληθυσμού). Τέλος υπάρχουν εκείνοι που δεν τελείωσαν (ή δεν άρχισαν καν) το δημοτικό σχολείο (9,1% πατέρες και 11,9% μητέρες, δηλ. κατά μέσο όρο 10,5% έναντι 17% του αντίστοιχου γενικού πληθυσμού), αλλά και εκείνοι, αντίστροφα, που έλαβαν πτυχίο στην ανώτερη ή/και ανώτατη εκπαίδευση (17,2% πατέρες και 7,2%

μητέρες, δηλ. κατά μέσο όρο 12,2% έναντι 10,4% του αντίστοιχου γενικού πληθυσμού) (μη απαντήσαντες: 4,7% των ερωτηθέντων και 5,5% του αντίστοιχου γενικού πληθυσμού). Γενικά μπορεί να λεχθεί ότι εάν υπάρχει, κατά τα δηλωθέντα στοιχεία, μια απόκλιση στον βαθμό παιδείας των γονέων των ερωτηθέντων σε σχέση με τον υπόλοιπο αντίστοιχο πληθυσμό, η απόκλιση αυτή είναι σαφώς προς τα επάνω, δηλ. αναδεικνύει μέσον όρο εκπαιδευτικού επιπέδου των γονέων των ερωτηθέντων υψηλότερο από εκείνον του αντίστοιχου γενικού πληθυσμού (ΕΣΥΕ, Αποτελέσματα απογραφής 1981, ανωτ., τχ II, πιν. 5, σελ. 83).

Τέλος, όσον αφορά στο τελευταίο κύριο επάγγελμα των γονέων των ερωτηθέντων, η κατάσταση εμφανίζεται ως εξής: Ως προς τις μητέρες, οι περισσότερες (65,8%) από αυτές ασχολούνται μόνο με τα οικιακά (έναντι 81,65% του αντίστοιχου γενικού πληθυσμού – βλ. ΕΣΥΕ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (Απασχόλησης) 1986, Αθήναι 1987, σελ.28), ενώ από τις υπόλοιπες εργαζόμενες (με εξαίρεση όσων δεν απάντησαν: 1,9%), οι 55,4% απασχολούνται ως μέσες ή κατώτερες υπάλληλοι ιδιωτικού ή δημόσιου τομέα ή ως έμποροι – εισοδηματίες (έναντι 55% του αντίστοιχου πληθυσμού εργαζομένων γυναικών 45 – 64 ετών στην περιφέρεια πρωτεύουσας), οι 36,9% ως βιοτέχνιδες, τεχνίτριες, μικροέμποροι, εργάτριες, αυτοκινητιστές (έναντι 24,3% του αντίστοιχου γενικού πληθυσμού) και οι 7,7% ως διευθυντικά στελέχη ιδιωτικού ή δημόσιου τομέα ή ως ελεύθεροι επαγγελματίες (έναντι 20,7% του αντίστοιχου γενικού πληθυσμού) (βλ. ΕΣΥΕ, Στατιστική Εργασίας, τομ VI, τχ. 4, Αθήναι 1986, πιν. 5). Επομένως από τη σύγκριση των στοιχείων αυτών προκύπτει ότι οι μητέρες των ερωτηθέντων είναι εργαζόμενες σε μεγαλύτερο ποσοστό από το αντίστοιχο γενικότερο πληθυσμό και εμφανίζουν με παράλληλα ποσοστά απασχόλησης με εκείνα του αντίστοιχου γενικού πληθυσμού στον χώρο της υπαλληλίας, αλλά διαφέρουν κατά το μικρότερο ποσοστό τους σε ανώτερα κλπ στελέχη και κατά το μεγαλύτερο ποσοστό τους σε εργάτριες, τεχνίτριες κλπ. Περαιτέρω, ως προς τους πατέρες των ερωτηθέντων μόνο ένα πολύ μικρό τους ποσοστό (αναπάντητα 4,1%) φαίνεται να μην είναι εργαζόμενοι (έναντι 29,5% μη εργατικού δυναμικού στον αντίστοιχο γενικό πληθυσμό – βλ. ΕΣΥΕ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (Απασχόλησης) 1986, Αθήνα 1987, σελ. 28). Περαιτέρω, διαπιστώνεται μια μεγαλύτερη ποσοστιαία αναλογία στον χώρο

της υπαλληλίας κλπ, συμπεριλαμβανομένων και των ναυτικών (συνολικό ποσοστό: 49,2%), έναντι των αρρένων εργαζομένων 45 – 64 ετών στην περιφέρεια πρωτεύουσας (ποσοστό 32,5%). Παρατηρείται επίσης μια μικρότερη αναλογία σε επαγγέλματα χειρωνακτικά (τεχνίτες, εργάτες, γεωργοί κλπ: 34,8% έναντι 44,4% του αντίστοιχου γενικού πληθυσμού) αλλά και σε επαγγέλματα διευθυντικά – επιστημονικά (επιστήμονες, ελεύθεροι επαγγελματίες ή ανώτερα στελέχη: 11,9% έναντι 22,3%) (μη απαντήσαντες: 4,1% έναντι 0,8% του αντίστοιχου γενικού πληθυσμού). Συμπεραίνεται λοιπόν από τα διαθέσιμα στοιχεία ότι οι γονείς των ερωτηθέντων είναι εργαζόμενοι σε ποσοστό μεγαλύτερο από τον γενικό πληθυσμό και απασχολούνται λιγότερο μεν από τον αντίστοιχο γενικό πληθυσμό στα ελεύθερα-επιστημονικά ή διευθυντικά επαγγέλματα και περισσότερο σε επαγγέλματα εργατοτεχνικά (μητέρες, αλλά όχι πατέρες) ή υπαλληλικά (πατέρες αλλά όχι μητέρες).

Ένας άλλος κύκλος ζητημάτων που εξετάστηκε στην έρευνά μας σχετικά με τους γονείς των ερωτηθέντων είναι η σχέση αυτών των γονέων με τους φορείς της ποινικής δικαιοσύνης, καθώς και οι σχέσεις τους με τους ερωτηθέντες, ώστε να διαπιστωθούν οι τυχόν επιδράσεις αυτών των ζητημάτων στις επιλογές και την κοινωνική συμπεριφορά των ερωτηθέντων. Από τις απαντήσεις που δόθηκαν προκύπτει ότι 62 από τους 319 ερωτηθέντες (ποσοστό 19,4%) παραδέχθηκαν πως ο πατέρας τους ή η μητέρα τους ή και οι δύο απασχόλησαν με την παραβατική τους συμπεριφορά την Αστυνομία ή τα Δικαστήρια. Εξάλλου, σε ένα σημαντικό ποσοστό τους (30,4%) οι ερωτηθέντες δήλωσαν πως έχουν πρόβλημα στις σχέσεις τους με κάποιον από τους γονείς τους ή και με τους δύο μαζί (τα πάνε «έτσι και έτσι» ή «καθόλου καλά» με αυτούς). Παράλληλα αποκάλυψαν ότι οι γονείς τους ναι μεν τους συμπεριφέρονται μάλλον ανεκτικά (88,4%) και δεν έχουν «συχνά» ή «πολύ συχνά» προστριβές οι γονείς μεταξύ τους (87,5%), αλλά ότι οι τελευταίοι αντιδρούν πολλές φορές (35,7%) αρνητικά όταν οι ερωτηθέντες εκδηλώνουν την πρόθεσή τους να πάνε στο γήπεδο.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι πληροφορίες που έδωσαν οι ερωτηθέντες για τον τρόπο με τον οποίο διαθέτουν κατά προτίμηση τον ελεύθερο χρόνο τους, ιδίως εάν οι πληροφορίες αυτές συσχετισθούν ενδεικτικά με ανάλογα ευρήματα από την έρευνα του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ) για τη διάθεση του χρόνου των νέων ηλικίας 15



– 24 ετών στο πολεοδομικό συγκρότημα Αθήνα – Πειραιά (βλ. Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, τχ. 57: 1985, σελ. 83 – 144). Από τη σύγκριση των στοιχείων αυτών προκύπτει ότι οι ερωτηθέντες στην έρευνα περνούν τον ελεύθερο χρόνο τους κατά προτίμηση σε ντισκοτέκ, παμπ και καφετέριες (31,8%) και κατά δεύτερο λόγο με ταξίδια, εκδρομές, παιχνίδια – εκτός από UFO (10,7%) και με μουσική δραστηριότητα, ακροαματική ή ενεργή (14,5%), πράγμα που εναρμονίζεται αρκετά με τα ενδιαφέροντα των υπόλοιπων νέων της ηλικίας τους, τουλάχιστον ως προς την πρώτη τους προτίμηση: Τα υψηλότερα ποσοστά συγκεντρώνουν και στον αντίστοιχο γενικό πληθυσμό νέων που ερευνήθηκε από το ΕΚΚΕ οι προτιμήσεις για ντισκοτέκ, ταβέρνες, παμπ, καφετέριες, ζαχαροπλαστεία, μπουζούκια, μπουάτ: 43,1% για τα ερωτηθέντα 473 αγόρια – βλ. Επιθ. Κοινωνικών Ερευνών, ανω. Σελ. 113). Επίσης και το μικρό ποσοστό εκείνων που δήλωσαν ότι είναι μέλη πολιτιστικού συλλόγου (6,6%) δεν απέχει πολύ από το αντίστοιχο ποσοστό νέων στην έρευνα του ΕΚΚΕ (11%). Περαιτέρω, τα κινηματογραφικά έργα που ενδιαφέρουν τους ερωτηθέντες στην έρευνά μας περισσότερο, δηλ. κατά σειρά προτίμησης τα θρίλερ (19,7%), τα περιπετειώδη, γουέστερν, πολεμικά (16,6%), τα αστυνομικά (14,8%) και οι κωμωδίες (14,7%), συμβαδίζουν σαφώς με αντίστοιχα ενδιαφέροντα νέων αγοριών 15 – 19 ετών στην έρευνα του ΕΚΚΕ (περιπετειώδη – πολεμικά – γουέστερν: 58%). Και είναι μεν αλήθεια ότι οι προτιμήσεις αυτές των νέων στην έρευνά διαφοροποιούνται κάπως από τις προτιμήσεις νέων μεγαλύτερων ηλικιών 20 – 24 ετών, στους οποίους οι κοινωνικοπολιτικές ταινίες έχουν το προβάδισμα (55%: βλ. Επιθ. Κοινων. Ερευνών, ανω., σελ. 94), όμως οι μεγαλύτερες αυτές ηλικίες αντιπροσωπεύονται στην έρευνα μάλλον περιορισμένα (περίπου το 1/3: 35,5%).

Κυρίως τα ενδιαφέροντα των ερωτηθέντων εντοπίζονται στα αθλητικά θέματα: Στην τηλεόραση παρακολουθούν κατά πλειονότητα αθλητικές εκπομπές (49,7%), από πλευράς εντύπων διαβάζουν περισσότερο τα αθλητικά περιοδικά (33,4%) (λιγότερο τα κόμικς: 14,7% και τα μουσικά περιοδικά: 15,8%), τα δε αθλητικά νέα μιας πολιτικής εφημερίδας συγκεντρώνουν τη μεγαλύτερη προσοχή τους (41,2%). Αξιοσημείωτο είναι ακόμη ότι μολονότι οι ερωτηθέντες στην πλειονότητά τους πιστεύουν «λίγο» (42,6%) ή «καθόλου» (22%) σε αυτά που γράφουν οι εφημερίδες για τον

αθλητισμό, όμως από αυτές αντλούν κυρίως την αθλητική τους ενημέρωση (55,2%), και συνήθως διαβάζουν αθλητικές εφημερίδες καθημερινά ή τουλάχιστον 2 – 3 φορές την εβδομάδα κατά ποσοστό 88,1%. Από άλλες συναφείς ερωτήσεις διαπιστώθηκε ακόμη ότι οι γνώσεις των ερωτηθέντων για προσωπικότητες του αθλητικού χώρου είναι εκπληκτικά καλές (97% των ερωτηθέντων απάντησαν σωστά σχετικά με την ακριβή ιδιότητα της κάθε προσωπικότητας), χωρίς να υστερούν κατά πολύ και σε γνώσεις για προσωπικότητες του ευρύτερου κοινωνικού χώρου (π.χ. Δήμαρχος Θεσσαλονίκης) (66,9% ορθές απαντήσεις). Αντίθετα, οι γνώσεις του για κανόνες του ποδοσφαιρικού παιχνιδιού (π.χ. εάν από πέναλτι είναι δυνατόν να σημειωθεί οφσάιντ) βρίσκονται σε συγκριτικά χαμηλό επίπεδο (38,9% ορθές (καταφατικές) απαντήσεις).

Ένα άλλο συμπέρασμα που προκύπτει από τη μελέτη των απαντήσεων είναι ότι το έντονο ενδιαφέρον των ερωτηθέντων για τα αθλητικά πράγματα συναρτάται άμεσα και σχεδόν εντοπίζεται στην υποστήριξη της ομάδας τους: Διαβάζουν κυρίως τις αθλητικές εφημερίδες που υποστηρίζουν την ομάδα τους (55,5%), πηγαίνουν στο γήπεδο «πολύ συχνά» (30,7%) και «συχνά» (27,3%) όταν η ομάδα τους παίζει εκτός έδρας, πληρώνοντας μάλιστα οι ίδιοι (84,6%) τα έξοδα μετάβασης τους εκεί (το τελευταίο πάντως δεν φαίνεται να ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα), ενώ επί πλέον πηγαίνουν στο γήπεδο να δουν την ομάδα τους ακόμη και όταν το παιχνίδι μεταδίδεται ζωντανό από την τηλεόραση (89,3%). Και αντίστροφα δεν πηγαίνουν στο γήπεδο «ποτέ» (37,3%), ή πηγαίνουν «σπάνια» (25,7%) όταν δεν παίζει η ομάδα τους, ή όταν η ομάδα τους κάνει απλή προπόνηση (67,4%). Ο λόγος πάντως για τον οποίο πηγαίνουν στο γήπεδο, όπως παραδέχθηκαν οι ίδιοι είναι πρώτον με για να υποστηρίξουν την ομάδα τους (33,9%), αλλά επίσης για να εκτονωθούν από την καθημερινότητα (22,8%) και για να μετάσχουν σε μια γιορτή, σε ένα ξεχωριστό τρόπο διασκέδασης (12,4%).

Επίσης οι ερωτηθέντες δήλωσαν κατά συντριπτικό ποσοστό ότι ανήκουν σε οργανωμένες ομάδες φιλάθλων – «θύρες» (86,5%), από τις οποίες άλλωστε λήφθηκε το δείγμα της έρευνάς μας. Οι περισσότεροι διευκρίνισαν ότι ανήκουν στις «θύρες» αυτές για χρονικό διάστημα άνω των δύο ετών (54,5%) και ότι οργανώθηκαν σε αυτές για να υποστηρίξουν «πιο

άμεσα και πιο δυναμικά» την ομάδα τους (40,9%) ή γιατί ένωσαν κάποια στιγμή την ανάγκη να βρουν ανθρώπους με πίστη στην ίδια ομάδα (17,2% - μεγάλο πάντως υπήρξε το ποσοστό των μη απαντησάντων: 26,9%). Εξήγησαν ακόμη ότι στις «θύρες» υπάρχουν συνήθως οι «επικεφαλής», οι οποίοι δίνουν οδηγίες για το τι θα γίνει (60,2%), και τους οποίους όμως οι ερωτηθέντες δεν «δέχονται» πάντοτε ανεπιφύλακτα, αλλά αρκετά συχνά τους διαλέγουν οι ίδιοι (20,4%). Μεταξύ τους οι ερωτηθέντες συναντώνται εκτός γηπέδου τουλάχιστον 2 – 3 φορές την εβδομάδα (60,8%) και πότε-πότε αποφασίζουν εκεί το τι θα κάνουν και τι θα φωνάξουν στο γήπεδο (7,5%). Πάντως τούτο αποφασίζεται κυρίως και κατά την ώρα του αγώνα (34,8%) ή μόνο τότε (53,6%) (μη απαντήσαντες: 4,1%).

Ιδιαίτερα αποκαλυπτικές είναι οι απαντήσεις των ερωτηθέντων για την έκταση της αφοσίωσης προς την ομάδα τους: θα μπορούσαν δηλ. για το χατίρι της ομάδας τους να έφθαναν μέχρι χειροδικίας εναντίον οπαδών άλλης ομάδας (35%) ή και εναντίον αστυνομικών (16,8%), καθώς και μέχρι καταστροφής ξένης περιουσίας (8,5%) (μεγάλο και εδώ το ποσοστό των μη απαντησάντων: 34,3%). Και στην πράξη, όμως, οι ερωτηθέντες παραδέχθηκαν ότι «έχουν παίξει ξύλο ή έχουν πετάξει αντικείμενα στο γήπεδο «συχνά» ή «πολύ συχνά» (49,5%) (απάντησαν «ποτέ»: 16%) και ότι όλοι σχεδόν γνωρίζουν άτομα που έχουν συμμετάσχει σε πράξη χουλιγκανισμού ή βανδαλισμού (94%) ή που έχουν καταδικασθεί για τις παραπάνω πράξεις (85%). Και οι ίδιοι οι ερωτηθέντες παραδέχθηκαν άλλωστε ότι έχουν καταδικασθεί για ένα (7,5%) ή για δύο και περισσότερα (6,9%) αδικήματα σχετικά με τη βία στα γήπεδα ή και για άλλα άσχετα αδικήματα (14,1%). Επίσης, στη συντριπτική τους πλειονότητα (96,6%) «έχουν δει» και άρα έχουν παρευρεθεί σε πράξεις χουλιγκανισμού ή βανδαλισμού, ενώ ανάλογη εικόνα συμμετοχής σε επεισόδια παρατηρείται και εκτός γηπέδου: Οι περισσότεροι (62,7%) παραδέχθηκαν ότι, έστω και «μερικές φορές», έχει τύχει να παίξουν ξύλο ή και να κάνουν ζημιές πηγαίνοντας στο γήπεδο ή φεύγοντας από αυτό. Ακόμη, εντύπωση προκαλούν τρία ακόμη στοιχεία που προέκυψαν από την έρευνα: Πρώτον, ότι σε μια μεγάλη μερίδα ερωτηθέντων, πέρα από το ποδόσφαιρο αρέσουν δυναμικά αθλήματα άμεσης επαφής, όπως το μποξ, το κατς, η πάλη, το καράτε και το τζούντο (ποσοστό προτιμήσεων στο σύνολο των απαντησάντων: 43,6%). Δεύτερον, ότι πάρα πολλοί από αυτούς έχουν

δοκιμάσει οι ίδιοι (44,8%) ή έχουν φίλους και γνωστούς, έστω και λιγοστούς (86,4%), που δοκίμασαν τοξικές ουσίες εξάρτησης, δηλ. ναρκωτικά – διεγερτικά, χάπια κλπ. (Το ποσοστό εκτιμάται ως υπερβολικά υψηλό, ιδίως σε σύγκριση με τον αριθμό μαθητών που εικάζεται ότι κάνουν περιστασιακή χρήση τοξικών ουσιών σε πανελλαδική κλίμακα: μόλις 3 – 6%, αν και στην Αθήνα τα μεγέθη πρέπει να είναι μεγαλύτερα – βλ. τα σχτ. Πορίσματα από τις έρευνες της «Ομάδας των Ιωαννίνων» και της «Ομάδας του Αιγινήτειου Νοσοκομείου» στην εφημ. «Το Βήμα» της 17/04/1985, σελ. 11). Και τρίτον, ότι κατά τη γνώμη των ερωτηθέντων μέσα στη «θύρα» υπάρχουν πολλά άτομα που θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν ως «ροκάδες» (34,2%), «φρικιά» (16,3%) και «χαπάκηδες ή πρεζάκηδες» (14,2%). Τα παραπάνω στοιχεία δημιουργούν την αίσθηση ότι οι ερωτηθέντες – μέλη σκληροπυρηνικών «θυρών» εμφανίζουν μια ιδιαίτερη και λίγο-πολύ σταθερή τάση προς βίαιες εκδηλώσεις, επιθετικότητα και περιθωριοποίηση. Επίσης κατά ένα όχι ευκαταφρόνητο ποσοστό 15,6% (5,4% + 10,2%) θεωρούν ότι μέσα στη «θύρα» υπάρχουν νεοναζιστές και αναρχοαυτόνομοι, πράγμα που δεν πρέπει να εκπλήσσει ιδιαίτερα, εν όψει των προσπαθειών που καταβάλλονται από τις ακραίες αυτές πολιτικές ομάδες να διεισδύσουν στους χώρους των hooligans και να τους προσεταιρισθούν (πρβλ. και τα όσα αναγράφονται για την πολιτική δραστηριότητα των «euro-hooligans» στην «Έκθεση Ευρυγένη» του Ευρωκοινοβουλίου: EEC 229/09-09-1985, σελ. 99 επ. και 175/15-07-1985, σελ. 211, 212 καθώς και εφημ. «Ποντίκι» της 24/01/1986, σελ. 20). Εξάλλου η γνώμη των ερωτηθέντων για ορισμένες κοινωνικοηθικές αξίες ή έννοιες κυμαίνεται σημαντικά: Με βαθμολογία από 0 – 5 η οικογένεια έλαβε 3,73, η πατρίδα 3,33, η σημαία 3,12, η θρησκεία, 2,50, η παιδεία 2,29 και η πολιτική 1,71 (οι τρεις τελευταίες αξίες βρίσκονται επομένως περί την «βάση» ή κάτω από αυτήν, ενώ οι τρεις πρώτες σαφώς υψηλότερα).

Ένα άλλο αξιοσημείωτο χαρακτηριστικό των ερωτηθέντων, απόρροια ίσως του φανατισμού για την ομάδα τους και των εν μέρει περιθωριακών τους αντιλήψεων, είναι η αρνητική τους στάση απέναντι στους φανατικούς οπαδούς της αντίπαλης ομάδας και στα παρευρισκόμενα κατά τον αγώνα αστυνομικά όργανα: Και για τις δύο αυτές κατηγορίες προσώπων η γνώμη των ερωτηθέντων είναι κατά μεγάλο ποσοστό από «μάλλον κακή» έως «πολύ κακή» - αντίστοιχα: 71,2% και 80%. Συνακόλουθα, και οι λόγοι που, κατά τους

ερωτηθέντες συντελούν στην δημιουργία επεισοδίων εντοπίζονται κυρίως στην προκλητική συμπεριφορά των οπαδών της άλλης ομάδας (25,8%), στις κατά τη γνώμη τους άδικες αποφάσεις των διαιτητών (14,2%), αλλά επίσης στην παρουσία ή και προκλητική στάση των αστυνομικών (13,7%) καθώς και στη βαθμολογική κρισιμότητα του αγώνα (12%). Σημαντικό είναι τέλος το γεγονός ότι περί τα 2/3 των ερωτηθέντων (62,7%) συμφωνούν ότι πρέπει να ληφθούν μέτρα για την καταπολέμηση της βίας στα γήπεδα και ότι τα μέτρα αυτά, κατά σειρά σπουδαιότητας, θα έπρεπε να αποβλέπουν κυρίως στη μεγαλύτερη προστασία των φιλάθλων στο γήπεδο (20,5%), στην αύξηση της αστυνόμευσης (π.χ. διαχωρισμός φιλάθλων, έρευνα υπόπτων: 19,9%), στην καταπολέμηση της ανεργίας (13,1%) και στην εισαγωγή μαθήματος αθλητικής αγωγής στα σχολεία (10,6%), ενώ μικρότερο ποσοστό (8,1%) συγκέντρωσε το ενδεχόμενο αλλαγών στην αθλητική ηγεσία, στον αθλητικό Τύπο ή και στην κοινωνία γενικότερα.

**B.** Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα αποτελέσματα ανάλογου ερωτηματολογίου σε διαιτητές, ποδοσφαιριστές, αστυνομικά όργανα, αθλητικούς συντάκτες. Τα στοιχεία είναι σημαντικά, γιατί δείχνουν την στάση και την αποδοχή του χούλιγκαν μέσα στο στενό περιβάλλον της κοινωνίας του ποδοσφαίρου.

### **i) Διαιτητές**

Ερωτηματολόγιο σε 229 διαιτητές όλων των Εθνικών κατηγοριών.

Όπως αναμενόταν, οι ερωτηθέντες διαιτητές έδωσαν στη συντριπτική τους πλειονότητα αρνητικές απαντήσεις σε ερωτήσεις για το εαν είναι οπαδοί κάποιας ομάδας της κατηγορίας στην οποία διαιτητεύουν (όχι: 98,3%, ναι: 1,7%) και για το εαν επηρεάζονται στο έργο τους από τις προσωπικές τους σχέσεις με ποδοσφαιριστές, προπονητές, διοικητικούς ή άλλους αθλητικούς παράγοντες (καθόλου: 96,6%, σχετικά: 3,1%). Λιγότερο κατηγορηματικοί ήταν στην άρνηση τους για το εαν επηρεάζονται στο έργο τους από τις αντιδράσεις των φιλάθλων στην εξέδρα (καθόλου: 90,4%, σχετικά: 9,6%), από τις

αντιδράσεις των ποδοσφαιριστών (καθόλου: 73,2%, σχετικά: 19,3%) και από την ψυχολογική τους διάθεση κατά την ώρα του αγώνα (καθόλου: 61,6%, σχετικά: 34,1%, πολύ: 4,3%). Οι δηλώσεις αυτές ανατρέπονται ωστόσο από ορισμένες άλλες ερωτήσεις λιγότερο προσωπικού και άμεσου χαρακτήρα, στις οποίες δηλ. οι ερωτηθέντες κλήθηκαν να απαντήσουν «προβολικά», «έμμεσα». Έτσι, σε μια υποθετική ερώτηση αντίστοιχη προς την 5<sup>η</sup>, 43 ερωτηθέντες (18,8%) απάντησαν ότι επηρεάζονται «απόλυτα» στο έργο τους από την συμπάθειά τους για κάποια ομάδα και 5 (2,2%) ότι επηρεάζονται «σχετικά». Επίσης και σε μια άλλη ερώτηση, συναφή προς τις υπ' αριθμ. 9 και 10, αρκετοί απάντησαν ότι δεν θα ανακαλούσαν μια λανθασμένη απόφασή τους, διότι θα σκεφτόντουσαν τις πιθανές αντιδράσεις των ποδοσφαιριστών (17,1%) ή των φιλάθλων της εξέδρας (5,3%). Τέλος, στην ενιαία για όλους τους παράγοντες ερώτηση ως προς το μέγεθος ευθύνης του κάθε παράγοντα για το φαινόμενο της βίας στα γήπεδα, οι περισσότερες ευθύνες αποδόθηκαν στους περιθωριακούς τύπους – hooligans (20,5%), ενώ ακολουθούν σε μικρή απόσταση οι αθλητικοί παράγοντες (19,6%), ο αθλητικός Τύπος (16,7%) και οι φανατικοί φιλάθλοι (14,9%). Αντίθετα ένα μικρό μόνο μέρος των ευθυνών αποδίδεται στους ποδοσφαιριστές (9,9%), στους ίδιους τους διαιτητές (7,7%), στην κοινωνία ως σύνολο (6,8%) και στην αθλητική-πολιτική ηγεσία (4%).

## ii) Ποδοσφαιριστές

Ερωτηματολόγιο σε 162 ποδοσφαιριστές από όλες τις ομάδες της Α Εθνικής Κατηγορίας.

Προέκυψε ότι η μέση «ποδοσφαιρική ηλικία» των ερωτηθέντων είναι περίπου τα 9 έτη και ότι οι περισσότεροι από αυτούς είναι «βασικοί» παίκτες (74,1%). Το κλίμα των σχέσεων μέσα στην ομάδα κρίθηκε γενικά από τους περισσότερους ως «άριστο» (πιο συγκρατημένοι ήταν οι παλιοί ποδοσφαιριστές), αναφέρεται περισσότερο όμως στις σχέσεις μεταξύ παικτών (63%) και λιγότερο στις σχέσεις των παικτών με τον προπονητή (54,9%) και τη διοίκηση (52,5%), ή του προπονητή με την διοίκηση (56,8%). Αξιοσημείωτο είναι ότι ως προς το κλίμα των σχέσεων μέσα στην ίδια τη διοίκηση του συλλόγου τους σημειώνονται ακόμη μεγαλύτερες επιφυλάξεις («άριστο» κλίμα: 40,7%), «καλό» κλίμα: 43,2%) και μη απαντήσεις (11,2%). Ανάλογα

θετικές αν και περισσότερο εξωραϊσμένες, είναι και οι απαντήσεις των ερωτηθέντων στην άμεση ερώτηση ως προς τις προσωπικές τους σχέσεις με συμπαίκτες («άριστες»: 75,3%), με προπονητή (65,4%) και με διοίκηση (64,1%).

Ιδιαίτερα ερευνήθηκαν τα κίνητρα που ωθούν τους παίκτες να ασχολούνται με το ποδόσφαιρο και να επιδιώκουν μια καλή απόδοση. Διαπιστώθηκε ότι οι περισσότεροι από αυτούς, πέρα από τον άχρωμο λόγο ότι ασχολούνται με το ποδόσφαιρο «γιατί τους αρέσει» (41,4%), επιδίδονται σε αυτό κυρίως για επαγγελματικούς-ωφελιμιστικούς λόγους («για να κερδίσουν χρήματα»: 31,1%) και όχι τόσο π.χ. για να αποκτήσουν φήμη (8,9%) ή για να ολοκληρωθούν σαν προσωπικότητες (7,8%).

Περαιτέρω συμπεραίνουμε, ότι εκείνο που ενδιαφέρει ιδιαίτερα τους ερωτηθέντες στην προσπάθεια τους να παίζουν καλά είναι η (καλή) γνώμη του προπονητή (85,8%) και της οικογένειάς τους (84%), σε μικρότερο, δε, βαθμό η γνώμη των φιλάθλων (79,6%), της διοίκησης (78,4%), των συμπαικτών (75,3%) και των φίλων τους (75,3%) (στους νεότερους ποδοσφαιριστές «μετράει» ωστόσο περισσότερο η γνώμη των φιλάθλων – 82,6% -, του προπονητή και των συμπαικτών: εξ ίσου 80,4% και στις δύο τελευταίες περιπτώσεις). Παρόμοια, και στην ερώτηση σχετικά με τους παράγοντες από τους οποίους εξαρτάται η (καλή ή κακή) απόδοση των ποδοσφαιριστών σε ένα αγώνα, το μεγαλύτερο βάρος αποδίδεται στο σύστημα προπόνησης (94,4%) και στην ψυχολογική κατάσταση των παικτών (90,7%), αλλά επίσης στην τεχνική τους κατάρτιση (84,6%), στις διανοητικές τους ικανότητες (80,3%) και στις επιδοκίμασιες των φιλάθλων (83,3%), ενώ μικρότερη εμφανίζεται να είναι η σημασία της διαιτησίας (74,7%), των «πριμ» από τη διοίκηση (71%), των αποδοκίμασιών από τους φιλάθλους (63,6%) και του φόβου για αποκλεισμό του παίκτη από την ενδεκάδα (56,2%). Προκύπτει επομένως ότι οι παίκτες επηρεάζονται στην απόδοσή τους από τεχνικούς κυρίως παράγοντες και ότι, ως γνήσιοι επαγγελματίες, προσπαθούν συνήθως να παραμείνουν ψυχροί στις αποδοκίμασιες των φιλάθλων. Τους ενδιαφέρει ωστόσο να έχουν ενθάρρυνση από την εξέδρα και να βρίσκονται σε καλή ψυχολογική κατάσταση, γεγονός το οποίο για αυτούς παρουσιάζεται να έχει μεγαλύτερη σημασία, ίσως από στενούς συγκυριακούς παράγοντες, όπως τα «πριμ» και ο αποκλεισμός από την ενδεκάδα.

Ενδιαφέροντα στοιχεία τεκμαίρονται και από ειδικότερες ερωτήσεις με τις οποίες επιχειρήθηκε η διερεύνηση των πιθανών ψυχολογικών αντιδράσεων (και του βαθμού αυτοκυριαρχίας) των ερωτηθέντων απέναντι στους αντίπαλους παίκτες, στον διαιτητή και στους φιλάθλους. Μολονότι δηλ, οι ερωτηθέντες προσπάθησαν γενικά στις προηγούμενες απαντήσεις τους να δώσουν την εντύπωση ψυχρών και αποστασιοποιημένων παικτών, παραδέχονται ήδη κατά ένα ποσοστό πως, όταν έχει «ανάψει» το παιχνίδι, ή όταν υπάρχει αφορμή, μπορούν να κάνουν επικίνδυνο παιχνίδι (11,1% και 13,6% αντίστοιχα). Επίσης δέχθηκαν πως όταν υπάρχει αφορμή, μπορούν και να αντιμιλήσουν στον διαιτητή (12,4%) ή, εφόσον βρεθούν σε κατάσταση «εκτός εαυτού», ακόμη και να τον βρίσουν (22,8%) (πιο επιθετικοί οι νέοι). Εξάλλου, εάν τους επιδειχθεί από τον διαιτητή πρώτη κίτρινη κάρτα ή κόκκινη κάρτα (αποβολή) νιώθουν, μεταξύ άλλων, στενοχώρια για την ομάδα τους (19,8% - 39,5%) και θυμό για τον εαυτό τους (21% - 17,3%), ενώ στις δυο τελευταίες περιπτώσεις (της δεύτερης κίτρινης και της κόκκινης κάρτας) αισθάνονται σε κάποιο ποσοστό και ένα σιωπηλό θυμό για τον διαιτητή (12,9% - 17,9%).

Περαιτέρω οι ερωτηθέντες θεώρησαν, ότι οι φίλαθλοι στην εξέδρα μπορούν το πολύ να φωνάζουν συνθήματα υπέρ της ομάδας τους (91,4%) και πάντως όχι να στρέφονται με συνθήματα κατά της αντίπαλης ομάδας (1,9%), να κοροϊδεύουν τους ποδοσφαιριστές (0,6%) κλπ. Παρουσιάζουν έτσι οι ερωτηθέντες ποδοσφαιριστές μια αυξημένη και οπωσδήποτε εξωπραγματική ευαισθησία για τις μικροπαρεκτροπές που συμβαίνουν συχνά εκ μέρους των φιλάθλων στα γήπεδα, ενώ από την πλευρά τους οι ίδιοι αυτοί ποδοσφαιριστές παραδέχονται, ότι δεν θα στενοχωρούνται ιδιαίτερα σε περίπτωση που θα χτυπούσαν κατά λάθος ένα αντίπαλο (μόλις 4,9% είπαν πως θα αντιδρούσαν στενοχωρούμενοι, ενώ οι περισσότεροι είπαν απλώς ότι θα ζητούσαν συγνώμη: 57,4%, ή θα τον βοηθούσαν να σηκωθεί: 36,4%).

Τέλος στην ερώτηση για τις ευθύνες του κάθε παράγοντα απέναντι στο φαινόμενο της βίας των γηπέδων, το βάρος της αποδοκimasίας πέφτει στους περιθωριακούς τύπους – hooligans (26,2%), τους διαιτητές (16%), τον Αθλητικό Τύπο (13,7%) και στους φανατικούς φιλάθλους (11,4%), ενώ μικρότερα ποσοστά συγκέντρωσαν οι αθλητικοί παράγοντες (10,3%), η κοινωνία ως σύνολο (10,2%), η αθλητική-πολιτική ηγεσία και ευλόγως οι ίδιοι



οι ερωτηθέντες ποδοσφαιριστές, που θεώρησαν τους εαυτούς των ως τους περισσότερο αμέτοχους ευθυνών (15,1%).

### **iii) Αστυνομικά όργανα**

Ερωτηματολόγιο σε 332 άτομα των MAT-MEA και αστυνομικούς ενταγμένους στη δύναμη αστυνομικών τμημάτων επιφορτισμένων με την τήρηση της τάξης σε ποδοσφαιρικά γήπεδα στην Αθήνα, τον Πειραιά και την Θεσσαλονίκη.

Όπως συνάγεται από τις απαντήσεις που δόθηκαν, οι περισσότεροι ερωτηθέντες αστυνομικοί γεννήθηκαν σε χωριά κάτω των 2000 κατοίκων (51,2%), κυρίως ορεινά, και είναι προ πάντων νέοι άνθρωποι 25 – 31 ετών (58,1%), από πατέρα αγρότη (46%) ή εργάτη (11,5%), έγγαμοι (62,9%) με παιδιά (57,2%). Συνήθως έχουν μικρή μόνο υπηρεσία 2 – 5 ετών στο αστυνομικό σώμα (88,2%) και ο τόπος υπηρεσίας τους βρίσκεται στους νομούς Αττικής (39,9%) και Θεσσαλονίκης (60,1%), από όπου ελήφθη άλλωστε εξ ολοκλήρου το δείγμα της έρευνας.

Θεωρούν ως «πολύ καλό» (37,1%) ή «άριστο» (28,9%) το γενικό κλίμα σχέσεων που υπάρχει μεταξύ των συναδέλφων τους, ενώ ειδικά στις δικές τους σχέσεις με τους άλλους συναδέλφους τους το κλίμα εμφανίζεται ακόμη καλύτερο («πολύ καλό: 37%, «άριστο»: 38,5%). Πάντως η εικόνα αυτή της αδιατάρακτης σύμπνοιας φαίνεται κάπως να υποχωρεί ως προς τις σχέσεις των συναδέλφων τους (έμμεση ερώτηση) με τους προϊσταμένους τους αξιωματικούς και υπαξιωματικούς: Το κλίμα χαρακτηρίζεται εδώ κυρίως ως «πολύ καλό» (31,5%) ή «καλό» (28,2%) και όχι τόσο πολύ ως «άριστο» (24,2%).

Αξιοσημείωτο είναι, ότι οι ερωτηθέντες θεωρούν το επάγγελμα των αστυνομικών που είναι επιφορτισμένοι με την καταστολή βιαιοτήτων, ως «σκληρό και επικίνδυνο» (39,7%, αλλά ακόμη ως «κοινωνικό λειτούργημα» (30%), γεγονός που δίνει μια ιδιαίτερη διάσταση εκλογίκευσης και εξιδανίκευσης στον τρόπο με τον οποίο οι ερωτηθέντες ερμηνεύουν τον άχαρο ρόλο τους. Γενικά οι ερωτηθέντες δηλώνουν ότι οι ίδιοι είναι ανεπηρεάστοι στην εκτέλεση του έργου τους από προσωπικές συμπάθειες για κάποια ομάδα (απάντησαν «ποτέ»: 80,4%, «πολύ σπάνια»: 9,6%), σε

έμμεσες όμως συναφείς ερωτήσεις παραδέχονται ότι «ορισμένοι συνάδελφοί» τους παρασύρονται κάποτε («μερικές φορές»: 15,4%, «σπάνια»: 9,9%, «πολύ σπάνια»: 36,8%) από τέτοιου είδους συμπάθειες, ή από την ψυχολογική τους διάθεση – φόβος, εκνευρισμοί, οργή – («μερικές φορές»: 30,1%, «σπάνια»: 15,4%, «πολύ σπάνια»: 27,4%). Επίσης αναγνωρίζουν σε ένα όχι ευκαταφρόνητο ποσοστό, ότι οι εκδηλώσεις βίας σε αθλητικούς χώρους προκαλούν σε ένα αστυνομικό διάθεση για δυναμική επέμβαση (13,2%), φόβο, οργή ή θυμό (11,2%) καθώς και αγωνία (11,9%), αν και οι κυρίως αντιδράσεις τους είναι η διάθεση για αποτροπή των επεισοδίων με ψυχραιμία, χωρίς χρήση βίας (40,1%), και η λύπη (21%). Περαιτέρω παραδέχονται, ότι η βία που εκδηλώνεται στα γήπεδα επιβάλλει μια πιο δυναμική επέμβαση των δυνάμεων καταστολής από όσο η βία στις πολιτικές συγκεντρώσεις (77,4%) και ότι όχι σπάνια η εντολή για δυναμική επέμβαση έρχεται καθυστερημένα με αποτέλεσμα την κλιμάκωση των βίαιων εκδηλώσεων στα γήπεδα («πολύ συχνά»: 15,7%, «συχνά»: 15,7%, «μερικές φορές»: 27,2%).

Πιστεύουν ακόμη ότι ένας αστυνομικός μπορεί να χάσει την ψυχραιμία του σε περιπτώσεις ρίψης αντικειμένων εναντίον του (35%) ή όταν εκστομίζονται βρισιές εναντίον του (14,5%) κλπ. Πάντως και στις περιπτώσεις αυτές οι αντιδράσεις των ερωτηθέντων φαίνονται να περιορίζονται σε κάποια πλαίσια αυτοσυγκράτησης, είτε πρόκειται για φανατικούς φιλάθλους, είτε και για άσεμνες εκφράσεις μεταξύ φιλάθλων, άσεμνα συνθήματα, προκλητική αδιαφορία για την αστυνομική παρουσία κλπ., και δραστηκότερα μέτρα (κυρίως προσπάθεια για σύλληψη του ταραξία) στις σοβαρότερες ή/και προσωπικότερες για τους αστυνομικούς περιπτώσεις, όπως για έντονες βρισιές κατά του αστυνομικού, όπως για έντονες βρισιές κατά του αστυνομικού, για απρόκλητες επιθέσεις ή σπρωξιές και χτυπήματα εναντίον του, καθώς και για συγκρούσεις μεταξύ οπαδών ή πρόκληση φθορών στους αθλητικούς χώρους. Αναγνωρίζουν τέλος ότι η γνώση τους για τους hooligans κάτω των 20 ετών (87%) και ότι για το φαινόμενο της βίας στα γήπεδα η ευθύνη βαρύνει κυρίως τους περιθωριακούς τύπους-hooligans (24,8%), αλλά επίσης τους αθλητικούς παράγοντες (16,3%), τον αθλητικό Τύπο (14,7%) και τους διαιτητές (12,6%). Μικρότερη ευθύνη αποδίδεται αντίθετα στους φανατικούς φιλάθλους (10,4%), στην κοινωνία ως σύνολο (10%), στην αθλητική-πολιτική ηγεσία (7,3%) και στους ποδοσφαιριστές (3,9%).

#### iv) Αθλητικοί συντάκτες

Ερωτηματολόγιο σε 142 αθλητικούς συντάκτες μέλη του Πανελληνίου Συνδέσμου Αθλητικού Τύπου (ΠΣΑΤ).

Όπως τεκμαίρεται από τις απαντήσεις τους, οι ερωτηθέντες είναι σχεδόν όλοι άνδρες (98,6%) και επαγγελματίες αθλητικοί δημοσιογράφοι (96,5%), συχνότερα νεαροί 22 – 23 ετών ή μεσήλικες γύρω στα 50, με κυριότερο τόπο γέννησης την Αθήνα, τον Πειραιά και τη Θεσσαλονίκη (64,5%). Με την αθλητική δημοσιογραφία άρχισαν να πρωτοασχολούνται ιδίως μετά το 1973 (53,5%). Όλοι σχεδόν εργάζονται σε εφημερίδες ή άλλα έντυπα, είτε αποκλειστικά (62,4%), είτε και σε συνδυασμό με την απασχόληση τους στη ραδιοτηλεόραση (35,5%). Στο μεγαλύτερο ποσοστό τους (69,8%) ασχολούνται μόνο με την αθλητική δημοσιογραφία, η οποία τους ενδιαφέρει για ποικίλους και όχι ιδιαίτερα ξεκαθαρισμένους λόγους (η άχρωμη αν και συναισθηματικά φορτισμένη απάντηση «ασχολούμαι με την αθλητική δημοσιογραφία επειδή μου αρέσει» συγκέντρωσε και εδώ τις περισσότερες προτιμήσεις: 45,5%). Αρκετοί θεωρούν πάντως τη δουλειά τους ως κοινωνικό λειτούργημα (37,2%) αλλά και ως μια επικίνδυνη απασχόληση (κυρίως, όπως δήλωσαν, λόγω της κακής νοοτροπίας των οπαδών κάποιων ομάδων: 30,9%, ή λόγω του ότι από τον προβολή των γεγονότων θίγονται ορισμένοι: 26,1%). Από την άλλη όμως πλευρά η αξιοπιστία και εγκυρότητα του αθλητικού Τύπου δεν κρίθηκαν ως ιδιαίτερα υψηλού επιπέδου: Η βαθμολογία 0 – 5 με άριστα αξιοπιστίας το 10 συγκέντρωσε δυστυχώς το 83,1% των προτιμήσεων...

Ως προς τις σχέσεις τους με άλλους εργαζόμενους στον αθλητικό Τύπο οι ερωτηθέντες αθλητικοί συντάκτες, όπως αντίστοιχα και οι άλλοι παράγοντες που εξετάσαμε ήδη διαφοροποιούν σημαντικά αφενός τις σχέσεις τους με άλλους συναδέλφους, που τις θεωρούν κατά μεγάλο ποσοστό ως «πολύ καλές» (26,6%) ή «άριστες» (14,1%), και αφετέρου τις σχέσεις τους με προϊσταμένους, όπου τα αντίστοιχα μεγέθη εμφανίζονται ποσοτικά και ποιοτικά διάφορα (αρχισυντάκτες: σχέσεις «πολύ καλές»: 25,2% και «άριστες»: 8,1%, «διευθυντές»: σχέσεις «πολύ καλές»: 19,5% και «άριστες» 8,5%, ιδιοκτήτες εφημερίδων: σχέσεις «πολύ καλές»: 15,3% και «άριστες»: 8,1%). Ίσως η απόσταση αυτή στις σχέσεις μεταξύ αθλητικών συντακτών και

των προϊσταμένων τους να υποδηλώνει και μια διάθεση αυτονομίας στη δουλειά τους, πράγμα που επιβεβαιώνεται άλλωστε και από τον τρόπο αντίδρασής τους σε τυχόν υποδείξεις ή άλλες παρεμβάσεις των προϊσταμένων τους: Αν π.χ. οι προϊστάμενοί τους τους υποχρέωναν να γράψουν να γράψουν κάτι αντίθετο με τις πεποιθήσεις τους ή τις προσωπικές τους διαπιστώσεις, οι ερωτηθέντες κατά πλειονότητα δεν θα το έγραφαν, αντιδρώντας στις πιέσεις αυτές με διαλλακτικούς ή και δυναμικούς τρόπους (50,7%), ενώ μια σημαντική μερίδα των ερωτηθέντων θα δέχονταν, αντίστροφα, να το γράψουν, έστω και εκδηλώνοντας την ποικιλότητα αντίθεσής τους (34,3%). Σημαντικό είναι ακόμη να σημειωθεί ότι οι ερωτηθέντες συντάκτες εν μέρει μόνο συμμετέχουν στη διαμόρφωση των τίτλων των δημοσιευμάτων τους (69,6%), ακόμη δε λιγότερο στη διαμόρφωση των πρωτοσέλιδων τίτλων (49,2%), που συνήθως είναι αποκλειστικό έργο των προϊσταμένων τους.

Οι ερωτηθέντες θεωρούν πως όταν καλύπτουν δημοσιογραφικά τον αγώνα μιας ομάδας που συμπαθούν ιδιαίτερα (και τούτο έχει τύχει να γίνει τις περισσότερες φορές: 91,3%), καταφέρουν πάντως να είναι αντικειμενικοί στις κρίσεις τους «απόλυτα» ή έστω «αρκετά» (87%). Επίσης θεωρούν ότι παραμένουν σε μεγάλο βαθμό ανεπηρέαστοι στη διαμόρφωση της γνώμης τους για κάποιον αγώνα από τις αντιδράσεις των φιλάθλων («καθόλου»: 47,5%, «ελάχιστα»: 20,6%, «λίγο»: 9,9%). Παραδέχονται ωστόσο, όταν αναφέρονται («προβολικά») σε συναδέλφους τους, ότι μπορεί ένας δημοσιογράφος «πολύ συχνά» ή «συχνά» να επηρεάζεται στο έργο του από την προσωπική του συμπάθεια για κάποια ομάδα \*(67,9%), ή ακόμη από την ψυχολογική του διάθεση (πάντως 33,6% των ερωτηθέντων θεώρησαν ότι η διάθεση αυτή δεν επηρεάζει «καθόλου» τον δημοσιογράφο στην αντικειμενικότητα της κρίσης του), ή τέλος από τις φιλικές του σχέσεις με ποδοσφαιριστές, προπονητές, διοικητικούς ή άλλους αθλητικούς παράγοντες («απόλυτα»: 9,4%, «αρκετά»: 43,2%, «σχετικά»: 17,3%) καθώς και από το τοπικιστικό στοιχείο (αντίστοιχες απαντήσεις: 10,6%, 33,3%, 14,4%).

Από ορισμένες άλλες ερωτήσεις σχετικές με τον βαθμό ψυχραιμίας και ευθυκρισίας των αθλητικών συντακτών συνάγεται ακόμη ότι οι ερωτηθέντες δημοσιογράφοι, εάν άθελά τους έθιγαν κάποιον με τα γραφόμενά τους και κατόπιν διαπίστωναν το λάθος τους, «θα αναιρούσαν στο προσεχές φύλλο τα

όσα έγγραφαν (διαψεύδοντάς τα οι ίδιοι) σαν να ζητούσαν συγνώμη» (89,3%) και ότι όχι σπάνια («πολύ συχνά», «συχνά», «μερικές φορές») ορισμένοι από τους συναδέλφους τους γράφουν ηθελημένα ανακρίβειες που θίγουν άδικα ορισμένους αθλητές ή παράγοντες (62,2%). Διαπιστώθηκε περαιτέρω ότι οι εκδηλώσεις βίας στους αθλητικούς χώρους προκαλούν σε ένα αθλητικό συντάκτη κυρίως διάθεση για ειδησεογραφική κάλυψη και καυτηριασμό των υπευθύνων (38,8%), αλλά επίσης λύπη (19,5%) και έντονη δυσαρέσκεια (15,6%), όχι όμως τόσο πολύ θυμό (8,3%) ή διάθεση για αποτροπή επεισοδίων (8,1%). Και ότι περισσότερο ενοχλούν ένα αθλητικό συντάκτη την ώρα που καλύπτει δημοσιογραφικά ένα αγώνα οι βρισιές κατά των εκπροσώπων του αθλητικού Τύπου («πουλημένε» κλπ.) (21,2%), τα άσεμνα συνθήματα εναντίον του (20,4%) και η προκλητική συμπεριφορά απέναντί του (20%), δηλ. Μορφές συμπεριφοράς που στρέφονται άμεσα ή προσωπικά εναντίον του αθλητικού συντάκτη. Αντίθετα, οι αντιδράσεις του παρουσιάζονται μειωμένες όταν τα επεισόδια ή οι βιαιοπραγίες δεν έχουν τέτοιο προσωπικό χαρακτήρα – π.χ. συγκρούσεις μεταξύ ομάδων: 12,8%. Ανάλογες διαπιστώσεις ως προς το τι ενοχλεί περισσότερο ένα αθλητικό συντάκτη μπορούν να γίνουν και για την περίπτωση κατά την οποία αυτός παρακολουθεί ιδιωτικά έναν αγώνα.

Εξάλλου οι αντιδράσεις των ερωτηθέντων σε περιπτώσεις επεισοδίων παρουσιάζουν μια δυναμική όχι απόλυτα ταυτισμένη με τον προσωπικό ή μη χαρακτήρα της βιαιοπραγίας: οι ερωτηθέντες θα ήσαν π.χ. διατεθειμένοι να προσφύγουν στην αστυνομία όχι μόνο σε περίπτωση επιθετικής συμπεριφοράς κατά συναδέλφων τους (54,2%), αλλά επίσης για βιαιοπραγίες κατά αστυνομικών (34,9%) ή για συγκρούσεις μεταξύ φιλάθλων (59,5%). Γενικά όμως θα απέφευγαν να αντιδράσουν ιδιαίτερα σε απλές μικροπαρεκτροπές (π.χ. επίδειξη αδιαφορίας για άσεμνες εκφράσεις μεταξύ φιλάθλων: 41,5%, συστάσεις στους φιλάθλους για προκλητική αδιαφορία τους απέναντι στην αστυνομική παρουσία: 32,1%) και δεν θα προχωρούσαν σε βίαιη απώθηση των ταραξιών, εκτός εάν – μερικές φορές – επρόκειτο για απρόκλητη επίθεση εναντίον τους (περί το 23%) ή εναντίον συναδέλφων τους αθλητικών συντακτών (περί το 9%).

Περαιτέρω οι ερωτηθέντες αθλητικοί συντάκτες, όπως αντίστοιχα και τα αστυνομικά όργανα, παραδέχθηκαν ότι η γνώμη τους για τους hooligans είναι

κατά βάση «πολύ κακή» (74,4%), ότι επιθετικότεροι είναι οι hooligans κάτω των 20 ετών (89,05%) και ότι η βία που εκδηλώνεται στα γήπεδα επιβάλλει μια δυναμικότερη επέμβαση των δυνάμεων καταστολής από τη βία που εκδηλώνεται κάποτε σε πολιτικές συγκεντρώσεις (54,6%). Εξάλλου θεωρήθηκε ότι για την καταπολέμηση της βίας στα γήπεδα θα πρέπει να ληφθούν κυρίως προληπτικά-παιδαγωγικά μέτρα, όπως η εισαγωγή μαθήματος αθλητικής αγωγής στα σχολεία (22,1%), αλλά ότι θα πρέπει επίσης να δοθεί έμφαση στην αύξηση της αστυνόμευσης για την αποτροπή επεισοδίων (π.χ. χωρισμός φιλάθλων, έρευνα υπόπτων) (17,4%), στην επιβολή αυστηρότερων ποινών (9%), στη δυναμικότερη επέμβαση της αστυνομίας όταν γίνονται επεισόδια (7,2%) και ακόμη στην υιοθέτηση άλλων γενικότερων μέτρων (αλλαγές στην αθλητική ηγεσία, στον αθλητικό Τύπο και την κοινωνία γενικότερα: 11%, καταπολέμηση της ανεργίας: 7,9%). Τέλος στην ενιαία ερώτηση για το ποιους βαρύνει κατά σειρά η ευθύνη της βίας στα γήπεδα, οι περισσότεροι ερωτηθέντες θεώρησαν ως εξίσου σχεδόν υπεύθυνους τους περιθωριακούς τύπους-hooligans (18,7%) και τους αθλητικούς παράγοντες (18,5%), καθώς επίσης την κοινωνία ως σύνολο (15,4%) και τους διαιτητές (13,7%), ενώ λιγότερες ευθύνες αποδόθηκαν στους (απλώς) φανατικούς φιλάθλους (9,7%), στην αθλητική-πολιτική ηγεσία (7,4%) και τους ποδοσφαιριστές (5%). Παραδέχθηκαν πάντως οι ερωτηθέντες ότι και ο αθλητικός Τύπος έχει εδώ τις ευθύνες του (11,7%), ενώ υψηλό και το ποσοστό εκείνων που δεν απάντησαν (17,2%).

*( Τα στοιχεία που παρουσιάστηκαν σε αυτό το κεφάλαιο προέρχονται από την «Έκθεση για τη βία στα Ελληνικά γήπεδα» που παρουσιάστηκε στην 8η Ατυπη διάσκεψη των υπουργών Αθλητισμού των χωρών του συμβουλίου της Ευρώπης στην Αθήνα κατά το έτος 1988).*

## **B) Έρευνα του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών**

Ο συνδυασμός της συλλογής των κατάλληλων στατιστικών στοιχείων στην Ελλάδα χρειάζεται μεγάλη προσοχή, γιατί η έννοια της βίας είναι πολυσχιδής. Θα πρέπει να κατανοηθεί ο ρόλος που κατέχει η ποδοσφαιρική βία σε σχέση με τη νέα και απρόσωπη μορφή της κοινωνίας που έχει σχηματισθεί κυρίως στα μεγάλα αστικά κέντρα, την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη. Αυτό είναι το πρόβλημα και το κενό που συναντάμε για να προχωρήσουμε στον εντοπισμό των χαρακτηριστικών της βίας στα Ελληνικά γήπεδα.

Από την έρευνα προέκυψε, ότι οι οπαδοί σε συντριπτικό ποσοστό προκαλούν επεισόδια για να εκτονωθούν, ενώ μόνο ο ένας στους τέσσερις φιλάθλους υποστηρίζει, ότι τα έκτροπα γίνονται επειδή αδικείται η ομάδα τους.

Ενά μεγάλο μέρος των φιλάθλων πηγαίνει στο γήπεδο για να εκτονωθεί κυρίως λεκτικά. Το γεγονός αυτής της εκδήλωσης των φιλάθλων φαίνεται να αποδέχεται και η αστυνομία λες και υπάρχει κάποιος άγραφος νόμος που επιτρέπει να υβρίζουν λεκτικά χωρίς καμία τιμωρία όπως θα συνέβαινε σε οποιοδήποτε άλλο χώρο.

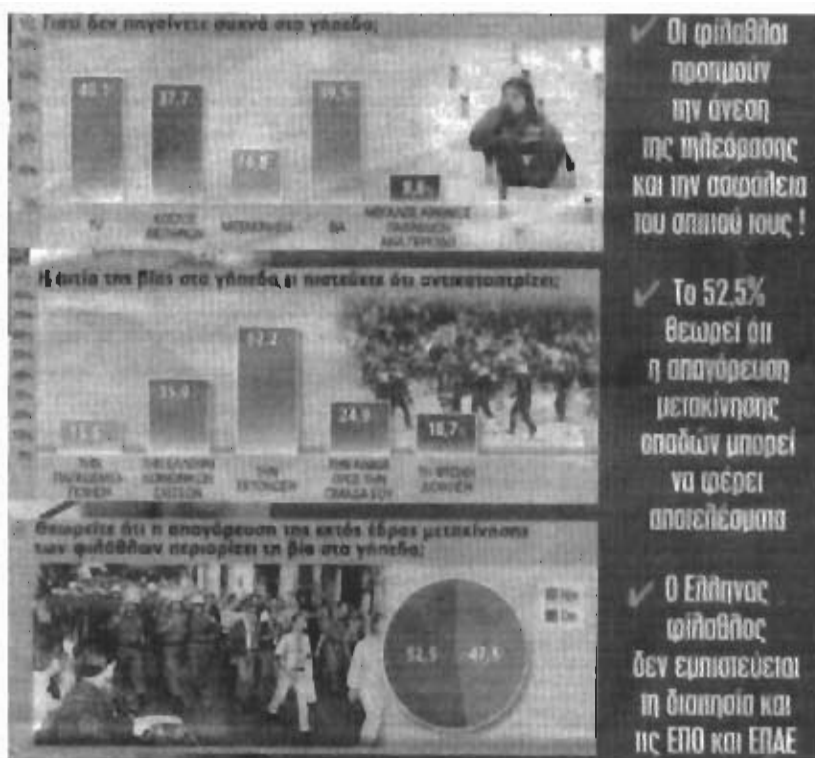
Κανείς δεν εμφανίζεται αισιόδοξος για την εξάλειψη του φαινομένου της βίας. Ο κ. Χερέρα υποστηρίζει «ότι όπου δεν υπάρχει ποδόσφαιρο γίνεται επανάσταση», φράση που σε κάποιο βαθμό αποδεικνύει τη χρησιμότητα του ποδοσφαίρου ως μηχανισμό δικλείδας εκτόνωσης «των καταπιεσμένων» πολιτών από γεγονότα μόνιμα ή παροδικά.

Η βία δεν μπορεί να εξαλειφθεί εξ ολοκληρού από το πόδοσφαιρο και αυτό γιατί είναι βασικό συστατικό του, αλλά και βασικό χαρακτηριστικό της ανθρώπινης ιδιοσυγκρασίας που εκδηλώνεται ευκολότερα μέσα στο πλήθος, την ανωνυμία που δημιουργεί η ψυχολογία της μάζας.

Έκπληξη προκαλεί η απάντηση στο ερώτημα «πως πιστεύετε ότι θα αντιμετωπιστεί η βία στα γήπεδα;». Το 66,3% των φιλάθλων που απάντησαν αναφέρει ότι κάτι τέτοιο θα είναι εφικτό αν υπάρξει ένα πρωτόκολλο αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ της πολιτείας και των άλλων μελών της ποδοσφαιρικής κοινότητας, ενώ το 40,2% πιστεύει ότι το πρόβλημα θα αντιμετωπιστεί αν κατασκευαστούν καινούργια γήπεδα. Υπέρ της λήψης αστυνομικών μέτρων εντάσσεται μόλις το 37,4%.

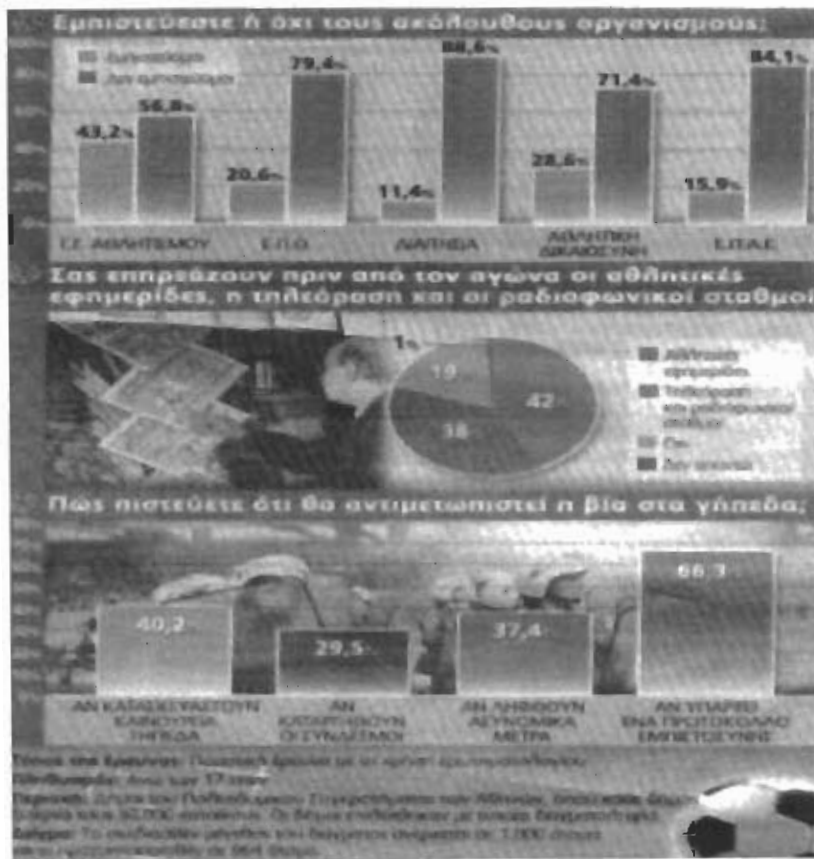
Τα παρατρόγουδα των γηπέδων απομακρύνουν περίπου το 40% των φιλάθλων από τα παιχνίδια του ελληνικού πρωταθλήματος, ενώ το ίδιο ποσοστό φιλάθλων προτιμάει να βλέπει το ματς της ομάδας του από το σπίτι του. Ο Έλληνας φίλαθλος δεν εμπιστεύεται τόσο τη διαιτησία(88,6%) όσο και τις διοικήσεις της ΕΠΑΕ(84,1%) και της ΕΠΟ(79,4%). Κάτι που ήταν αναμενόμενο καθώς οι διαιτητές «φαλτσοσφυρίζουν» και οι παράγοντες αποφασίζουν ανάλογα με τα συμφέροντα των μεγάλων ομάδων.

Η ΕΠΑΕ πέρισυ είχε απαγορεύσει τις μετακινήσεις των οργανωμένων ομάδων στα εκτός έδρας παιχνίδια των ομάδων τους. Μέτρο που το 52,5% υποστηρίζει, ότι μπορεί να περιορίσει τη βία στα γήπεδα. Τη συμπεριφορά των οπαδών επηρεάζει, και σε κάποιο βαθμό διαμορφώνει, ο αθλητικός τύπος και τα ηλεκτρονικά μέσα επικοινωνίας.



(σχ 4)





(σχ 5)

## ΜΕΡΟΣ Γ΄

## ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

### Α. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΓΙΑ ΠΡΟΛΗΨΗ, ΕΛΕΓΧΟ ΚΑΙ ΑΠΟΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΒΙΑΙΟΤΗΤΩΝ

(Συνθήκη Ευρωπαϊκής Ένωσης για την πρόληψη, έλεγχο και αποτροπή βιαιοτήτων στους χώρους των γηπέδων 2000-2002).

➤ Πρόσφατες εμπειρίες έχουν αποδείξει, ότι λόγω της ανάπτυξης των διεθνών και ευρωπαϊκών πρωταθλημάτων και των πολλαπλών μετακινήσεων οπαδών που συνδέονται με αυτά, πριν και κατά τη τέλεση ποδοσφαιρικών αγώνων σημειώνονται σοβαρά επεισόδια τόσο εντός όσο και εκτός των γηπέδων, που έχουν ως αποτέλεσμα σοβαρές καταστροφές σε πρόσωπα και αγαθά. Το σημερινό επαγγελματικό ποδόσφαιρο αποτελεί ένα μεγάλο παιχνίδι της κοινωνίας, μια μεγάλη επιχείρηση θεάματος και ένα μεγάλο οικονομικό εγχείρημα, σύγχρονος όμως γίνεται θέατρο σκηνών επιθετικότητας, επεισοδίων και βίας, τόσο όσον αφορά τη δεοντολογία του αθλητισμού, όσο και του σεβασμού των προσώπων και των αγαθών.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση θέτει ως στόχο σύμφωνα με το άρθρο 29 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, να παρέχει στους πολίτες υψηλό επίπεδο προστασίας εντός ενός χώρου ελευθερίας, ασφαλείας και δικαιοσύνης κυρίως με την ανάπτυξη από κοινού δράσης μεταξύ των κρατών - μελών στο τομέα της αστυνομικής συνεργασίας και των αθλητικών ομοσπονδιών. Οι ομοσπονδίες ποδοσφαιρικών συλλόγων των κρατών - μελών, οι επιμέρους σύλλογοι και οι οργανώσεις φιλάθλων έχουν όλοι ρόλο να διαδραματίσουν στη καταπολέμηση του «χουλιγκανισμού» στο ποδόσφαιρο. Κατά συνέπεια το κέντρο πληροφοριών κάθε κράτους - μέλους οφείλει να έχει σύνδεση με αυτούς τους φορείς.

Συγκεκριμένα, για να μπορεί κάθε κράτος-μέλος να διαχειρίζεται αποτελεσματικά μια ποδοσφαιρική οργάνωση σε όλες τις πτυχές της, με στόχο τη πρόληψη και καταπολέμηση της βίας που εκδηλώνεται ως αφορμή των ποδοσφαιρικών οργανώσεων, καθίσταται αναγκαίο η καθιέρωση μιας στενής συνεργασίας και η οργανωμένη ανταλλαγή

πληροφοριών, ώστε οι αρμόδιες αστυνομικές υπηρεσίες των κρατών αυτών να προετοιμάζονται καταλλήλως και να αντιδρούν προσηκόντως. Για τη μεγιστοποίηση της αποτελεσματικότητας της ανταλλαγής πληροφοριών σχετικά με τους ποδοσφαιρικούς αγώνες, υψίστης σημασίας είναι η ίδρυση ενός ευρωπαϊκού δικτύου εθνικών σημείων πληροφοριών ποδοσφαίρου με αστυνομικό χαρακτήρα. Κάθε κράτος-μέλος θέτει στη διάθεση του τις πρόσφορες εγκαταστάσεις και εξοπλισμούς και διασφαλίζει, ότι το προσωπικό που έχει τοποθετηθεί εκεί, διαθέτει την απαιτούμενη τεχνογνωσία στο θέμα της προβληματικής των ποδοσφαιρικών διοργανώσεων.

Οι συγκεκριμένου περιεχομένου πληροφορίες που ανταλλάσσονται είναι στρατηγικής, επιχειρησιακής ή τακτικής φύσεως:

- ως «στρατηγικής φύσεως πληροφορίες» εννοούνται τα στοιχεία που περιγράφουν τη ποδοσφαιρική διοργάνωση σε όλες τις διαστάσεις, συμπεριλαμβανομένων και των γενικών ενημερωτικών στοιχείων σχετικά με τις πολιτιστικές ιδιαιτερότητες της συμπεριφοράς που επιδεικνύουν οι οπαδοί, με ιδιαίτερο βάρος στους κινδύνους που η διοργάνωση αυτή εγκυμονεί για την ασφάλεια.
- ως «επιχειρησιακής φύσεως πληροφορίες» εννοούνται τα στοιχεία που επιτρέπουν το σχηματισμό ακριβούς εικόνας των γεγονότων στο πλαίσιο της ποδοσφαιρικής διοργάνωσης.
- ως «τακτικής φύσεως πληροφορίες» εννοούνται τα στοιχεία που επιτρέπουν στους επιχειρησιακούς υπεύθυνους να ενεργούν κατά τον ενδεδειγμένο τρόπο στο πλαίσιο της διατήρησης της ασφάλειας και της τήρησης της τάξης κατά τη διοργάνωση.

Η ανταλλαγή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ιδίως εκείνων που αφορούν τα πρόσωπα που αντιπροσωπεύουν, λόγω του ιστορικού τους, κίνδυνο για τη δημόσια τάξη και ασφάλεια, πρέπει να έχει ως σκοπό να βοηθήσει στη προετοιμασία και τη λήψη των ενδεδειγμένων μέτρων προκειμένου να ληφθούν τα επεισόδια και να διασφαλισθεί η διατήρηση της δημόσιας τάξης σε κάθε ποδοσφαιρική οργάνωση. Οι πληροφορίες πρέπει να έχουν συγκεκριμένο περιεχόμενο, να αφορούν την ασφάλεια σχετικά με τη διεξαγωγή των αγώνων και να ανταλλάσσονται πριν την

έναρξη, κατά τη διάρκεια και μετά τη λήξη ενός αγώνα, όχι μόνο κατά τη διάρκεια τού.

Το υφιστάμενο σύστημα ανταλλαγής πληροφοριών απέδειξε την αδυναμία τους καθώς τα πρόσωπα τα οποία αποτελούν τα σημεία επαφής δε συνεργάζονται, ή βρίσκονται σε αδυναμία να παρέχουν τις αναγκαίες πληροφορίες με την απαιτούμενη ταχύτητα και ακρίβεια.

Κάθε κράτος - μέλος θα πρέπει να ιδρύσει ένα αστυνομικού χαρακτήρα εθνικό κέντρο πληροφοριών ποδοσφαίρου (προς το παρόν μόνο η Γερμανία, οι κάτω χώρες και το Βέλγιο διαθέτουν ανάλογα κέντρα που λειτουργούν σε μόνιμη βάση που θα λειτουργήσει ως «μοναδικό, άμεσο και κεντρικό σημείο επαφής». Τα κέντρα θα επιφορτιστούν με τη «συλλογή, αποθήκευση, επεξεργασία, ανάλυση και ανταλλαγή πληροφοριών όσον αφορά τη φύση, τόσο των οπαδών όσο και των «επικίνδυνων» οπαδών.

Κάθε εθνικό σημείο πληροφοριών ποδοσφαίρου, θα πρέπει να διαθέτει τον αναγκαίο εξοπλισμό και ειδικευμένο προσωπικό με σκοπό να διασφαλίσει το συντονισμό της ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των αρμόδιων υπηρεσιών και να οργανώσει - συντονίσει την εφαρμογή της διεθνούς αστυνομικής συνεργασίας. Η ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των εθνικών σημείων πληροφοριών αφορά δεδομένα γενικού χαρακτήρα (τύποι οπαδών, ομάδες κινδύνου) και δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα (πρόσωπα που αντιπροσωπεύουν κινδύνους για τη δημόσια τάξη και ασφάλεια).

Θα πρέπει να ανατεθεί στα εθνικά σημεία πληροφοριών ποδοσφαίρου, **η ευθύνη διασφάλισης της διαχείρισης των πληροφοριών σχετικά με τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που αφορούν επικίνδυνους οπαδούς, στο πλαίσιο του σεβασμού των εθνικών και διεθνών διατάξεων που προστατεύουν το δικαίωμα των προσώπων.**

Internet «Συνθήκη Ευρωπαϊκής Ένωσης για την πρόληψη, έλεγχο και αποτροπή βιαιοτήτων στους χώρους των γηπέδων 2000-2002)».

## **B. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΤΑΞΗΣ**

Στις ειδικές συσκέψεις που γίνονται το τελευταίο διάστημα οι αρμόδιοι του Υπουργείου Δημοσίας Τάξης πηγαίνουν με τους φακέλους της ισχύουσας αλλά μη εφαρμοσμένης νομοθεσίας και των συναφών κοινοτικών οδηγιών, πάνω στις οποίες βασίζεται ο νόμος το 1989 και τονίζουν ότι αυτές είναι οι βασικές τους προτάσεις για την εξάλειψη της βίας: ο σεβασμός των κοινοτικών οδηγιών και εφαρμογή της νομοθεσίας.

### **Οδηγίες προς την ΕΠΑΕ:**

- Προγραμματισμός καλλιτεχνικών, μουσικών ή άλλων εκδηλώσεων πριν τον αγώνα και στη διάρκεια του ημιχρόνου.
- Έκδοση και διανομή στους φιλάθλους έντυπου υλικού κατά της βίας.
- Εκλαϊκείωση των κανόνων παιδείας και των κανονισμών, διανομή φυλλαδίων αναλόγου περιεχομένου.
- Τήρηση μητρώων ποδοσφαιριστών που τους έχουν επιβληθεί πειθαρχικές, ποινικές ή διοικητικές κυρώσεις και γνωστοποίηση στα αστυνομικές αρχές.

### **Οδηγίες προς την ΠΑΕ:**

- Να συγκροτήσουν ειδικά και εθελοντικά σώματα από τους φιλάθλους τους και τα μέλη των συνδέσμων που θα μεριμνούν για τα μέτρα ευταξίας εντός των γηπέδων και να υποβοηθούν τις αστυνομικές αρχές κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους.
- Να οργανώσουν σεμινάρια καλλιέργειας του αθλητικού πνεύματος στα οποία θα συμμετέχουν τα μέλη των συνδέσμων φιλάθλων και του Ειδικού Εθελοντικού Σώματος. Σε αυτά θα πρέπει να αποφασίζεται η λήψη συγκεκριμένων μέτρων για την εξασφάλιση αποφυγής βίας πριν κατά και μετά των αγώνα.
- Κάθε τέλος του μήνα να συγκαλούν κοινή σύσκεψη των μελών των συνδέσμων φιλάθλων και να γίνεται εκτίμηση της απόδοσης των αποφασισθέντων μέτρων και τυχόν βελτιώσεως τους.
- Να εκδίδουν κοινή ανακοίνωση για τη διαφύλαξη του φίλαθλου πνεύματος κατά τη διεξαγωγή του αγώνα.

### **Οδηγίες προς τους συνδέσμους φιλάθλων:**

- Τα διοικητικά συμβούλια των συνδέσμων να ελέγχουν τη συμπεριφορά των μελών τους κατά τη διάρκεια του αγώνα.
- Να συνεργάζονται με όλους τους αρμόδιους φορείς και τις αστυνομικές αρχές.
- Μη χορήγηση εισιτηρίων σε μη μέλη συνδέσμων.
- Να καταγραφούν τα χορηγούμενα εισιτήρια σε ονομαστικές καταστάσεις και να παραδίδουν αντίγραφα στον παρατηρητή και στον επικεφαλής της αστυνομικής δύναμης. Το αυτό να ισχύσει και για τους μεταφερόμενους από πόλη σε πόλη φιλάθλους.
- Να επιβάλλονται κυρώσεις στους μη συμμορφούμενους(π.χ μη χορήγηση εισιτηρίων στον επόμενο αγώνα).

Να χορηγούνται και να δημοσιεύονται οι ηθικές και υλικές αμοιβές προς του συνδέσμους όπως αυτές προβλέπονται από τη κοινή υπ. απόφαση των υπουργών.

➤ Τα γήπεδα στα οποία γίνονται κρίσιμες ποδοσφαιρικές συναντήσεις θα πρέπει να πληρούν τις προδιαγραφές που ορίζουν οι κοινοτικές οδηγίες.

Ο έλεγχος εισόδου των φιλάθλων θα πρέπει να είναι αυστηρός, ώστε να αποτρέπεται η μεταφορά στο χώρο του γηπέδου οτιδήποτε μπορεί να συμβάλλει στη δημιουργία επεισοδίων.

Τα «μπλοκ» των φιλάθλων θα πρέπει να χωρίζονται με υψηλά και ισχυρά διαχωριστικά τοιχία, ώστε να μην είναι εφικτή η «επικοινωνία» μεταξύ των φιλάθλων και να εμποδίζεται η δημιουργία έκρυθμων καταστάσεων.

Επιπλέον ο αγωνιστικός χώρος θα πρέπει να χωρίζεται από τις κερκίδες κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να αποτρέπεται η ρίψη από τους φιλάθλους αντικειμένων και να διαφυλάσσεται η σωματική ακεραιότητα των παιχτών-ποδοσφαιριστών.

Ένα από τα μέτρα για πρόληψη και καταστολή της βίας στα γήπεδα είναι το σύστημα κυκλώματος τηλεόρασης το οποίο βοηθάει στον εντοπισμό και τη σύλληψη των ταραξιών στα γήπεδα. Σε κύρια σημεία των γηπέδων θα πρέπει να τοποθετηθούν video-cameras για την επιτήρηση του χώρου του γηπέδου. Στο εξωτερικό και στην Αγγλία όπου

χρησιμοποιείται αυτό το μέτρο, μέσα στα γήπεδα οι εκδηλώσεις βίας έχουν περιοριστεί στο ελάχιστο.

## Γ. ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σχετικά με τα μέτρα που θα μπορούσαν να συμβάλλουν στην αντιμετώπιση της βίας θα πρέπει να τονίσουμε, ότι υπάρχουν πεδία επηρεασμού και πεδία μη επηρεασμού. Στα τελευταία εντάσσονται οι πολυποίκιλες καταστάσεις που αναφέρθηκαν στο μέρος της απόκλισης της συμπεριφοράς. Τα οικογενειακά προβλήματα, η κοινωνική απομόνωση, η ψυχική διαταραχή, η δευτερογενής και τριτογενής φτώχεια σαν σύνολο αρνητικών παραγόντων θα εξακολουθούν να υπάρχουν και να δίνουν άτομα που θα εξακοντίζονται προς την κοινωνική απόκλιση.

Αντίθετα ίσως θα μπορούσαμε να αναλογιστούμε μακροπρόθεσμα κάποιο αλλαγή στο οικοδόμημα που φέρει την επιγραφή «ηθική του αθλητισμού»(Αυγερινός Θ., Θεσσαλονίκη, 1987, σελ 123).

- Το εκάστοτε σύστημα της παιδείας αντικατοπτρίζει πάντοτε την εικόνα της κοινωνίας και προσπαθεί να ανθρώπους σύμφωνα με τις αξίες και τις ανάγκες της.

Η κλασική και ανθρωπιστική παιδεία εγκαταλείφθηκαν στην πορεία του χρόνου για χάρη της τεχνολογίας και της επιστήμης. Έτσι ενώ κάναμε θεαματικές προόδους στο οικονομικό και βιομηχανικό τομέα, στο χώρο των κοινωνικών και ηθικών αξιών που καθορίζουν την ποιότητα των ανθρώπων και το επίπεδο της κουλτούρας σημειώθηκαν μεγάλες αποτυχίες. Οποσδήποτε ο άνθρωπος έπρεπε να λύσει πρώτα κυρίαρχα προβλήματα της επιβίωσης του όπως της διατροφής, της ένδυσης, της κατοικίας, της εργασίας, της υγείας και της παιδείας που είναι ίδια της προβιομηχανικής και βιομηχανικής κοινωνιάς αλλά όχι και της μεταβιομηχανικής στην οποία σιγά-σιγά εισερχόμεθα. Ως εκ τούτου η παιδεία οφείλει να ξαναδεί το θέμα του ανθρωπισμού και των ηθικών



αξιών, ώστε να μη παράγονται μόνο τεχνοκράτες - ρομπότ, μα τέλειοι άνθρωποι με πνευματικές και σωματικές ικανότητες καθώς και ηθικές αρχές. Τα παιδιά θα πρέπει να «γαλουχηθούν» στο πνεύμα της αντιβίας, να γνωρίσουν τις υψηλές ηθικές αξίες, για να μπορούν να βρύνουν το σωστό δρόμο της ζωής, της ειρήνης, της φιλίας και της αγάπης των λαών(Αυγερινός Θ., Αθήνα, 1984, σελ 24).

➤ Μακροπρόθεσμα οι ομοσπονδίες των ομαδικών αθλημάτων θα πρέπει να αναλογιστούν την επιτακτική ανάγκη για αλλαγή των κανονισμών που αποτελούν αφορμή για επεισόδια.

Οι διοικήσεις των ομοσπονδιών οφείλουν να οργανώσουν συνέδρια για δημόσιες συζητήσεις, ώστε να υπάρξουν εποικοδομητικές προτάσεις που θα υπόσχονται τη δυνατότητα αποδοχής από τις διεθνείς οργανώσεις, εφόσον το κλίμα σε όλες τις χώρες είναι ευνοϊκό για τέτοιου είδους αλλαγές.

Επιπλέον σε κάθε αγώνα, ανεξάρτητα από τον επίσημο ή μη χαρακτήρα του, τα Σωματεία (οι ομάδες των οποίων αγωνίζονται) έχουν υποχρέωση να λαμβάνουν κάθε πρόσφορο μέτρο για τη πρόληψη και καταστολή πράξεων που διενεργούνται από αθλητές, προπονητές, θεατές και κάθε άλλο πρόσωπο που δυσφημεί το άθλημα και εξάπτει ή διεγείρει το φίλαθλο κοινό. Σε περιπτώσεις δημιουργίας επεισοδίων (π.χ. συμπλοκές ομαδικές μεταξύ θεατών-οπαδών, ρίψη αντικειμένων στον αγωνιστικό χώρο εναντίον φιλάθλων θεατών, διαιτητών, κριτών και αθλητών που παρίστανται στο διεξαγόμενο αγώνα) Θα πρέπει να επιβάλλονται ποινές όπως στέρηση δικαιώματος, των υπαίτιων Σωματείων, παρουσίας θεατών στα γήπεδα, ποινή αποκλεισμού, επιβολή χρηματικού προστίμου. Σε περιπτώσεις που προκαλούνται υλικές καταστροφές στον αθλητικό χώρο θα πρέπει να καταλογίζονται σε βάρος του υπαίτιου Σωματείου.

➤ Οι ομοσπονδίες και ο ΠΣΑΠ οφείλουν κατά τα διαστήματα να οργανώνουν επιμορφωτικές διαλέξεις σχετικά με το θέμα της βίας και το ευρύτερο αθλητικό και επαγγελματικό συμφέρον, προκειμένου οι

ποδοσφαιριστές να κατανοήσουν, ότι και οι ίδιοι αποτελούν σημαντικό παράγοντα των βιαιοτήτων και των επεισοδίων.

Καθίσταται αναγκαίο να επιβάλλονται ποινές (χρηματικό πρόστιμο, αποκλεισμός από τον αγώνα) σε περιπτώσεις όπου :

- ο αθλητής αγωνίζεται υπέρμετρα σκληρά και επιθετικά κατά τη διάρκεια του αγώνα.
- παρουσιάζει ανάρμοστη συμπεριφορά προς το πρόσωπο του διαιτητή, κριτή ή άλλου παράγοντα του αγώνα, προς αθλητή της ομάδας του, ή αντιπάλου, ή θεατή. Η ανάρμοστη συμπεριφορά συνιστάται ιδιαίτερα σε περιπτώσεις απειλής, ειρωνικών σχολίων, επιδεικτικού λακτίσματος της μπάλας και γενικότερα στην εξωτερίκευση σκέψεων και συναισθημάτων με τρόπο που δεν αρμόζει σε αθλητή.
- εκδηλώσει υβριστική συμπεριφορά (άπρεπες χειρονομίες, άσεμνες, προσβλητικές εκφράσεις) προς αντίπαλο συναθλητή θεατή ή άλλου παράγοντα του αγώνα.
- βιαιοπραγήσει, εκδηλώσει βάναυση συμπεριφορά και προβεί σε υλικές καταστροφές.

Θα πρέπει οι ποδοσφαιριστές να δώσουν πρώτοι το «καλό»: παράδειγμα, χωρίς αντιδικίες στον αγωνιστικό χώρο, με συναδελφική συμπεριφορά, χωρίς διαμαρτυρίες και ενέργειες που πυροδοτούν το κλίμα στην εξέδρα.

➤ Οι διαιτητές έχουν υποχρέωση να δείχνουν μεγαλύτερη υπευθυνότητα, ώστε να αποφεύγονται λάθη που «προκαλούν» τους παίχτες και τους φιλάθλους. Αυτή η υπευθυνότητα όμως δεν πρέπει να επαφίεται στο σύνδεσμο διαιτητών και στον πατριωτισμό των «ρεφερυ». Η πολιτεία οφείλει να αντιληφθεί τη σημασία και τη βαρύτητα της διαιτησίας στο θέμα των βιαιοτήτων. Σαν ενέργεια θα έπρεπε να καθιερώσει και τον επαγγελματισμό των διαιτητών της Α και της Β εθνικής κατηγορίας του ποδοσφαίρου. Δεν γίνεται εκείνοι που κρίνουν την έκβαση ενός αγώνα στον οποίο επενδύονται μεγάλα χρηματικά ποσά να αμείβονται με «ψιχία». Κατά συνέπεια η ερασιτεχνική προσφορά θα πρέπει να μεταβληθεί σε επαγγελματική συνείδηση, μόρφωση και υπευθυνότητα.

Η πολιτεία οφείλει να αναλάβει τη συνεχή επιμόρφωση των διαιτητών σε ευρεία βάση. Θέματα αθλητικής ψυχολογίας, κοινωνιολογίας και υψηλές τεχνικές γνώσεις είναι απαραίτητες για όσους διευθύνουν σημαντικούς ποδοσφαιρικούς αγώνες. Προτείνεται παράλληλα μία τριμελής επιτροπή που να παρακολουθεί των αγώνα και να παρεμβαίνει σε περιπτώσεις που η απόφαση του διαιτητή έρχεται σε αντίθεση με τους παίχτες του αγώνα και το δημόσιο συναίσθημα των φιλάθλων.

Σε περιπτώσεις σοβαρών επεισοδίων, δυσφημιστικών για το άθλημα, τα οποία λόγω της έκτασης και της σοβαρότητας τους καθιστούν αδύνατη την ομαλή και ακίνδυνη διεξαγωγή του αγώνα, ή όταν συνέπεια αντιαθλητικών άδικων πράξεων προκαλείται τραυματισμός διαιτητών, κριτών, αθλητών και λοιπών προσώπων και καθίσταται αδύνατη η συνέχιση του αγώνα, οι διαιτητές θα πρέπει να διακόψουν τον αγώνα προκειμένου να αποφευχθούν περαιτέρω βιαιότητες στο χώρο του γηπέδου.

➤ Σε περιπτώσεις κατά τις οποίες οι προπονητές των ομάδων υποπίπτουν σε αθλητικά παραπτώματα κάθε είδους, κατά τη διάρκεια ή μετά τη λήξη του αγώνα, καθίσταται αναγκαίο να επιβάλλονται οι παρακάτω ποινές:

- έγγραφη αυστηρή επίπληξη με παράλληλη ανακοίνωση της και χρηματικό πρόστιμο.
- προσωρινή, μέχρι ένα χρόνο, αφαίρεση του δικαιώματος παρουσίας στο πάγκο της ομάδας τους κατά τη διάρκεια των επίσημων αγώνων της και άσκηση των καθηκόντων τους ανάλογα με τη βαρύτητα του παραπτώματος στο οποίο υπέπεσαν.
- οριστική στέρηση του προαναφερόμενου δικαιώματος σε περιπτώσεις κατά τις οποίες λόγω της βαρύτητας του παραπτώματος δε δύναται να επιβληθεί επίεικτεστη ποινή.

➤ Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης διαμορφώνουν τις απόψεις της κοινής γνώμης, επομένως πρέπει να συμβάλλουν οπωσδήποτε στην αντιμετώπιση της βίας με μια σειρά μέτρων όπως τακτικές συζητήσεις σε σχέση με το επίκαιρο θέμα της βίας στα γήπεδα. Απαιτείται συνεργασία

μεταξύ πολιτείας, ένωσης αθλητικών συντακτών, ΕΠΟ και του Πανεπιστημίου προκείμενου να υπάρξουν εποικοδομητικά αποτελέσματα.

➤ Για την προληπτική αντιμετώπιση της βίας έχει γίνει λόγος για την ύπαρξη μια επταμελούς επιτροπής που να χαρακτηρίζεται από διαφορετική σύνθεση. Προτείνεται ο πρόεδρος να μην είναι της Γενικής Γραμματείας Αθλητισμού, αλλά δικαστικός λειτουργός. Συνιστάται και η συμμετοχή δυο επιστημόνων: έναν καθηγητή της ψυχολογίας και έναν καθηγητή της εγκληματολογίας ή της κοινωνιολογίας, οι οποίοι λόγω των επιστημονικών τους γνώσεων δύνανται να ερμηνεύσουν το φαινόμενο της βίας και να προβούν σε ορθές υποδείξεις στην επιτροπή.

➤ Η απειλή για ποινικές κυρώσεις των «παρεκτρεπόμενων» οπαδών-φιλάθλων δεν αποφέρει αποτελέσματα ούτε είναι σκόπιμη. Η δημοκρατική πολιτεία δε θα πρέπει να έχει ως στόχο τη ποινική καταδίκη των φιλάθλων, αλλά να λειτουργεί υπεύθυνα για την πρόληψη και αποτροπή των επεισοδίων πριν την έναρξη των αγώνων.

Τα δικαστήρια ορθώς δείχνουν απροθυμία στο να περιορίσουν την ελεύθερη κυκλοφορία όσων δεν έχουν βεβαρημένο ποινικό μητρώο. Επίσης ορθώς τα κράτη-μέλη συχνά προτιμούν να απελάνουν- αντί να διώκουν- τους ξένους φιλάθλους που συλλαμβάνονται σε ποδοσφαιρικούς αγώνες.

Όλο και περισσότερο πληθαίνουν και καθίστανται πιο ανησυχητικές οι ενδείξεις, ότι ο ποδοσφαιρικός χουλιγκανισμός και η βία δεν προέρχονται απλώς από μικρές μειοψηφίες κακοποιών στοιχείων και ακροδεξιών εξτρεμιστών, ούτε οφείλονται αποκλειστικά σε κατάσταση μέθης. Λόγου του δημοφιλούς χαρακτήρα του δε προξενεί κατάπληξη το γεγονός ότι το ποδόσφαιρο αναδύει στην επιφάνεια όλα τα χαρακτηριστικά στοιχεία( φυλετικά, ένταξης σε ομάδες) που διαπερνούν όλες τις κοινωνίες. Σύμφωνα με εμπειρογνώμονα, η επιθετική συμπεριφορά και η ποδοσφαιρική βία «αφορούν κυρίως την αρρενωπότητα, την εδαφική αντιπαράθεση και τη διέγερση»: αποτελούν «μια κεντρική πηγή» καταξίωσης, κύρους ή φήμης και ηδονικής συναισθηματικής διέγερσης».

**Η έντονη αστυνόμευση το μόνο που επιτυγχάνει είναι να ενθαρρύνει την αντιπαράθεση. Η περιττή συγκρουσιακή αστυνόμευση μπορεί να αποφευχθεί αν η αστυνομία είναι καλύτερα ενημερωμένη σχετικά με τις πολιτιστικές ιδιαιτερότητες της συμπεριφοράς των οπαδών της φιλοξενούμενης χώρας. Υπάρχουν ισχυρές ενδείξεις ότι η απαθής αστυνόμευση η οποία «παρεξηγεί» τις ακίνδυνες και με πολιτιστικές ιδιαιτερότητες μορφές συμπεριφοράς που επιδεικνύουν οι ποδοσφαιρικοί οπαδοί που παρακολουθούν διεθνείς συναντήσεις, μπορεί να προκαλέσει σύγκρουση μεταξύ αστυνομικών δυνάμεων και ποδοσφαιρικών οπαδών.**

Οι αστυνομικοί διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη πρόληψη και καταστολή επεισοδίων. Παρόλο αυτά η διεθνής εμπειρία έχει αποδείξει, ότι ο αυστηρώς αστυνομικός έλεγχος στα γήπεδα, μεταφέρει τα επεισόδια έξω

από το χώρο του γηπέδου σε άλλα σημεία της πόλης. Πρωταρχική φροντίδα της Διεύθυνσης Αστυνομίας θα πρέπει να είναι η ευελιξία και ανοχή απέναντι στους φιλάθλους καθώς οποιαδήποτε βεβιασμένη ενέργεια μπορεί να λειτουργήσει ως καταλύτης των επεισοδίων.

***Κατά συνέπεια θα πρέπει να εξεταστεί προσεχτικά το ενδεχόμενο να αυξηθεί η παρουσία δυνάμεων της αστυνομίας σε αθλητικές διοργανώσεις όπου μπορεί να «ξεσπάσει» η βία.***

( Internet: Williams J. 1985, Hall S. 1978, Murphy et al, 1990).

## ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Σε πολλές Δυτικοευρωπαϊκές χώρες εφαρμόζεται ο θεσμός της «Street-work» δηλαδή η άμεση χρήση Κοινωνικών Λειτουργιών που έχουν ως στόχο να ενθαρρύνουν τους νέους με παιδαγωγικούς τρόπους να εξετάσουν και να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα τους, ώστε μη καταφεύγουν στη χρήση της βίας και στη παραβατικότητα και να επαναφέρουν τη συμπεριφορά τους στα γενικά κοινωνικά πλαίσια. Η συμπαράσταση των Κοινωνικών Λειτουργιών στους «προβληματικούς» νέους έγκειται κυρίως στο να τους ενθαρρύνει για προσωπική πρωτοβουλία και υπεύθυνη δράση (Αυγερινός Θ., Αθήνα, 1988, σελ 430). *(Προσπαθήσαμε να αναζητήσουμε επιπλέον στοιχεία για την δράση των Κοινωνικών Λειτουργιών «Θεσμός Street-work», αλλά δεν κατορθώσαμε να βρούμε την έκθεση του Jugendamt Munchen, Konzeption fur die Tatigkeit der streetworker des Judendamtes-Munchen Stadtjugendamt 1982).*

Στο τελευταίο μέρος της εργασίας παρατίθενται τα δικά μας συμπεράσματα και προτάσεις σχετικά με το θέμα της βίας στα γήπεδα.

Είναι προφανές ότι το θέμα εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο της κοινωνικής παθολογίας και αποδιοργάνωσης διατηρώντας βέβαια τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του. Μέσα από ένα τέτοιο πρίσμα θα μπορούσε το πρόβλημα να αντιμετωπιστεί ριζικά.

Ως Κοινωνικοί Λειτουργοί λοιπόν θα πρέπει να μας προβληματίσει ιδιαίτερα αυτό το ζήτημα, επισημαίνοντας, ότι απασχολεί την νεολαία ιδιαίτερα την πιο ευαίσθητη και εύπλαστη ηλικία.

Η συμβουλή των Κοινωνικών Λειτουργιών στο θέμα της αντιμετώπισης της βίας στα γήπεδα θα μπορούσε να είναι ύψιστη αν υπήρχε κάποιο πιο αισθητό ενδιαφέρον από πλευρά τους. Δυστυχώς ιδιαίτερα στη χώρα μας η Κοινωνική Εργασία αναλώνεται στο «μετά» και όχι στο «πριν», κατά συνέπεια η πρόληψη και ευαισθητοποίηση είναι ελλιπής. Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως σε άλλα κράτη έχει γίνει προσπάθεια να προσεγγίσουν Κοινωνικοί Λειτουργοί τους συνδέσμους οπαδών με σκοπό αφ'ενός να τους μελετήσουν και αφετέρου να τους ευαισθητοποιήσουν σε θέματα αθλητικής παιδείας. Ταυτόχρονα γίνεται προσπάθεια κοινωνικοποίησης αυτών που έχουν αναπτύξει παραβατική συμπεριφορά.

Το εγχείρημα αυτό θεωρούμε ότι είναι δύσκολο να αποφέρει αποτελέσματα για δυο λόγους: Πρώτον λόγω της φύσης των οπαδών – συνδέσμων οι οποίοι είναι «κλειστοί» και δεν επιτρέπουν εύκολο σε κάποιον «διαφορετικό-αλλόθρησκο» να εισβάλλει. Δεύτερον λόγω της έλλειψης ενδιαφέροντος από τους περισσότερους Κοινωνικούς Λειτουργούς σχετικά με το θέμα της Βίας στα γήπεδα.

Θα ήταν ευχής έργον, η ευαισθητοποίηση της πολιτείας πάνω στο θέμα της Βίας, ώστε να δώσει τη δυνατότητα σε ειδικούς (Κοινωνικοί Λειτουργοί, Ψυχολόγοι, Κοινωνιολόγοι) με κατάλληλες τεχνικές και μεθόδους να αντιμετωπίσουν το ζήτημα προληπτικά π.χ με το να εμψυχήσουν πνεύμα φιλάθλου και όχι οπαδού στα μικρά παιδιά από το σχολείο. Αυτό θα είναι πιο ριζικό και αποτελεσματικό από τα κατασταλτικά μέτρα της αστυνομίας.

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε, ότι το θέμα της βίας στα γήπεδα είναι ένα από τα σημαντικότερα κοινωνικά προβλήματα που τείνει να παίρνει ολοένα και μεγαλύτερες διαστάσεις καθώς παραβλέπεται από το ευρύτερο σύνολο και τους αρμόδιους φορείς. **Οφείλουμε λοιπόν να ευαισθητοποιηθούμε ώστε τα γήπεδα να γίνουν εστίες πολιτισμού και όχι εστίες ταραχής, βίας και περιθωριοποίησης.**



## ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

### Ελληνική

- 1) Αυγερινός Θ., *Κοινωνιολογία του Αθλητισμού*, Αθήνα, 1988
- 2) Ιδίου, *Γενική κοινωνιολογία II*, Αθήνα, 1984
- 3) Ιδίου, *Σύγχρονα ιδεολογικά ρεύματα*, Θεσσαλονίκη, 1987
- 4) Πανούσης Γιάννης, *Σύγχρονα Θέματα Εγκληματολογίας*, Αθήνα, 1990
- 5) Δασκαλάκης Ηλίας, *Η Εγκληματολογία της Κοινωνικής Αντίδρασης*, Αθήνα-Κομοτηνή, 1985.
- 6) Γαρδίκη Όλγα, *Νέοι-Διάθεση χρόνου-Διανθρώπινες σχέσεις*, Αθήνα, 1987
- 7) *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια*, Αθήνα, 1962.
- 8) Λεμπόν, *Ψυχολογία των όχλων*, Αθήνα, 1949.
- 9) Η XIII Άτυπη διάσκεψη υπουργών αθλητισμού των χωρών του συμβουλίου Ευρώπης-Εκθεση για τη βία στα ελληνικά γήπεδα, Αθήνα, 1988.
- 10) Έρευνα Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών «Γιατί τα στάδια ερημώνουν;» *Ελευθεροτυπία*, 30 Οκτωβρίου, 2001.
- 11) Συνθήκη Ευρωπαϊκής Ένωσης για την πρόληψη, έλεγχο, αποτροπή βιαιοτήτων στους χώρους των γηπέδων, 2000-2002
- 12) Τεγόπουλος (Internet)
- 13) Πολυζώης Θεόδωρος, *Δεν αντέχω άλλο...Σχολεία...καθηγητές*, Πάτρα, 1986.

## Ξένη

- 1) Taylor I.R, *Football Mad: a speculative of football hooliganism*, London 1976.
- 2) Eichel N, *Illustrierte geschteder der Koperkultur*, Berlin, 1983.
- 3) Jaefferson J. C, *Middlesex County Records*, London, 1968.
- 4) Ellias N., *Dunning E.Sports in civilization*, Μόναχο, 1983.
- 5) Mann L.& Pearce P. ,*Social psychology of the sports spectator*, Sydney, 1978.
- 6) Desmond Morris, *The soccer tribe*, London, 1981.
- 7) Pilz G, *Sport und korpesliche gewalt*, Hamburg, 1982.
- 8) Heinila K., *Ethics of sports*, 1977.
- 9) Marsh P., Rosser E., Harre H., *The rules of disorder*, London, 1978.
- 10) Paul O` Higgins & Geoff Pearson, *Football industry group*, University of Liverpool, 2001.
- 11) Kerr J., *Understanding football hooliganism*, Buckingham, 1994.
- 12) Williams J., «In search of the hooligan solution», *Social Studies Review*, vol 1/no 2 ,1985.
- 13) Hall S., *The treatment of football hooliganism in the press*, Inghametal, 1978.
- 14) Murphy, *Football on trial*, London, 1990, Routledge.

